

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**ŞEVKÂNÎ'NİN FETHÜ'L-KADÎR'İNDE FURKÂN
VE ŞUARÂ SÛRELERİNDEKİ KIRAAT
FARKLILIKLARI**

Yüksek Lisans Tezi

CİHAT ÇELİK

İZMİR-2017

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**ŞEVKÂNÎ'NİN FETHÜ'L-KADİR'İNDE FURKÂN
VE ŞUARÂ SÛRELERİNDEKİ KIRAAT
FARKLILIKLARI**

Yüksek Lisans Tezi

CİHAT ÇELİK

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SEVGİ TÛTÛN

İZMİR-2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'inde Furkân Ve Şuarâ Sûrelerindeki Kıraat Farklılıkları” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.05.2017

Cihat ÇELİK

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

GÖNDEREN : Tema / İstatistik Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / Doktora Programı öğrencisi Cihat GELİK
ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:
Sayı :
Prof. Dr. İzzet KAYA Ana Bilim Dalı Başkanı
İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenen Sevgi'nin Fethiye - Kastamonu
..... Furkan ve Sema'nın Sorularındaki Kimlik Farklılık
ilgili olarak jürimiz 10.07.2013 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi
tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU/OYDİRLİĞİ ile aşağıdaki karar
verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans /Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisansta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Feyzi ZARAR	[İmza]
Üye	Prof. Dr. Hüseyin GÖKÇE	[İmza]
Üye	Y. Doç. Dr. İskender İNAN	[İmza]
Üye		
Üye		

Ekli : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'inde

Furkân Ve Şuarâ Sûrelerindeki Kıraat Farklılıkları

Cihat ÇELİK

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Hazırlamış olduğumuz yüksek lisans tezimiz Şevkânî'nin tefsirinde Furkân ve Şuarâ sûrelerindeki kıraat farklılıklarını konu edinmektedir. Çalışmamızın giriş bölümünde öncelikle kıraat ilminin tarifini, konusunu ve günümüze kadar bu rivayetleri bizlere ulaştıran kıraat imamlarının hayatını anlatmaya çalıştık. Tezimizin birinci bölümünde Şevkânî'nin hayatı, ilmi şahsiyeti, eserleri ve Fethü'l-Kadîr tefsirindeki metodu incelenmiştir. İkinci bölümde Furkân ve Şuarâ sûreleri hakkında bilgi vererek müfessirin bu sûrelerde değinmiş olduğu kıraat farklılıklarını aktardık. Yine bu sûrelerdeki meşhûr ve mütevâtir kıraatleri tespit ettik ve vücûhâtlarını şema halinde derledik. Son bölümde ise Şevkânî'nin tefsirindeki kıraat metodunu ve kaynaklarını ele alarak tefsir-kıraat ilişkisi hakkında kısaca bilgiler verdik.

Kelimeler: Kıraat, Şevkânî, Furkân, Şuarâ, Fethü'l-Kadîr.

ABSTRACT

Master's Thesis

**DIFFERENCES ARE THE SUBJECT OF READING WHICH ARE
SHEWKANÎ'S IN FATH AL- QADÎR
FURKÂN AND ŞUARÂ SECTIONS OF THE KORAN**

Cihat ÇELİK

**İzmir Katip Çelebi University
Institute of Social Sciences
Department of Basic Islamic Sciences**

This research to take up differences are the subject of reading, which are Shewkanî's commentary Furkân and Şuarâ sections of the Koran. There are third sections in our research. Firstly, we took up living of the reading imams. Secondly, we took up the Shewkanî's life style, works and method of Fath Al- Qadîr's commentary. Thirdly, we were to give information sections of the Koran Furkân and Şuarâ. So we transferred the commentator's mentioned reading. Furthermore, we have determined this sections of Koran, which are "meşhur and mütevatir readings" and we created a scheme. Finally we took up Shewkanî's commentary of readings method and bibliography.

Key Words: The Qur'an, Shewkanî, Furkân, Şuarâ, Fath Al- Qadîr.

İÇİNDEKİLER

ŞEVKÂNÎ'NİN FETHÜ'L-KADÎR'İNDE FURKÂN VE ŞUARÂ SÛRELERİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARI

ÖNSÖZ	XI
GİRİŞ	1
Kıraat İlmî Ve Kıraatler	2
1.Kıraat ilmi	3
2.Kıraat Çeşitleri	3
2.1. Sahih	4
2.2. Şaz	6
3.Kıraat İmamları	8
3.1. İmam Nâfî	8
3.1.1. Râvisi: Kâlûn	8
3.1.2. Râvisi: Verş	8
3.2. İmam İbn Kesîr	9
3.2.1. Râvisi: El-Bezzî	9
3.2.2. Râvisi: Kunbul	9
3.3. İmam Ebû Amr	10
3.3.1. Râvisi: Ed-Dûrî	10
3.3.2. Râvisi: Sûsî	10
3.4. İmam İbn Âmir	11
3.4.1. Râvisi: Hişâm	11
3.4.2. Râvisi: İbn Zekvân	11
3.5. İmam Âsım	11
3.5.1. Râvisi: Ebû Bekir Şu'be	12
3.5.2. Râvisi: Hafs B. Süleyman	12
3.6. İmam Hamza	12
3.6.1. Râvisi: Halef	13
3.6.2. Râvisi: Hallâd	13
3.7. İmam Kisâî	13
3.7.1. Râvisi: Ebû Hâris	13

3.7.2. Râvisi: Dûrî	13
3.8. İmam Ebû Ca'fer	13
3.8.1. Râvisi: İsa B. Verdân	14
3.8.2. Râvisi: Süleyman B. Cemmâz	14
3.9. İmam Ya'kub.....	14
3.9.1. Râvisi: Ruveys	14
3.9.2. Râvisi: Ravh	15
3.10. İmam Halef.....	15
3.10.1. Râvisi: El-Verrak	15
3.10.2. Râvisi: İdris	15
4. İmamların Ve Râvilerin Rumuzları Tablosu:.....	15
5. Kıraat İlminde Kullanılan Bazı Kavramlar	21
6. Kıraat İlminde Tarîkler	25
6.1. İstanbul Tarîki:	26
6.2. Mısır Tarîki:	27
BİRİNCİ BÖLÜM.....	28
ŞEVKÂNÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ YÖNÜ.....	29
1.1. Şevkânî'nin Hayatı (1760- 1834)	29
1.2. İlmî Şahsiyeti	30
1.3. Başlıca Eserleri.....	32
1.3.1. Hadis sahasında telif ettiği Başlıca eserler:	32
1.3.2. Akaid, Fıkıh sahasında telif ettiği Başlıca eserler:.....	32
1.3.4. Tefsir sahasında telif ettiği Başlıca eserler	33
1.4. Furkân ve Şuarâ Sûreleri Bağlamında Fethü'l-Kadîr	33
1.4.1. Fethü'l-Kadîr'in Özellikleri.....	33
1.4.2. Tefsirin Metodu	34
1.5. Kaynakları.....	35
1.5.1. Yararlandığı Müfessirler ve Tefsirler	36
1.5.2. Hadis ve Fıkıh Kaynakları.....	37
1.5.3. Dilbilim kaynakları.....	38
İKİNCİ BÖLÜM	39
FETHÜ'L-KADİR TEFSİRİNDE FURKÂN VE ŞUARÂ SÜRELERİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARI	39

2.1. FURKÂN SÛRESİ.....	39
Sûre Hakkında Genel Bilgiler	39
2.1.1. Adı	39
2.1.2. Sebeb-i Nüzûlü	40
2.1.3. Sûrenin Genel Muhtevası	42
2.2. FURKÂN SÛRESİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARI.....	43
2.2.1. Fethü'l-Kadîr'de Furkân Sûresindeki Kıraat Farklılıkları.....	43
2.2.2. Furkân Sûresindeki Genel Kıraat Farklılıkları	56
2.2.3. Furkân Sûresi Vücûhât Şeması.....	67
2.3. ŞUARÂ SURESİ.....	76
Sûre Hakkında Genel Bilgiler	76
2.3.1. Adı	76
2.3.2. Sebeb-i Nüzûlü	76
2.3.3. Sûrenin Genel Muhtevası	77
2.4. ŞUARÂ SURESİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARI	79
2.4.1. Fethü'l-Kadîr'de Şuarâ Sûresindeki Kıraat Farklılıkları.....	79
2.4.2. Şuarâ Sûresindeki Genel Kıraat Farklılıkları.....	92
2.4.3. Şuarâ Sûresi Vücûhât Şeması	101
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	111
FURKÂN VE ŞUARÂ SÛRELERİ BAĞLAMINDA ŞEVKÂNÎ'NİN KIRAATLARA BAKIŞI.....	111
3.1. Kıraat Kaynakları	111
3.2. Furkân ve Şuarâ Sûrelerindeki Kıraat Metodu	113
3.3. Kıraat-Tefsir İlişkisi / Kıraat İlminin Tefsirdeki Önemi.....	115
SONUÇ	116
BİBLİYOGRAFYA.....	118
ÖZGEÇMİŞ.....	125

KISALTMALAR LİSTESİ

İSAM	:İslamî Araştırmalar Merkezi
a.y.	: Aynı yer
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	: İbn
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
F	: Fakültesi
H.z.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ	: Marmara üniversitesi
OMÜ	:Ondokuz Mayıs Üniversitesi
ö.	: Ölümü
r.a	: Radıyallahu Anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
DEÜİF	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
sy.	: Sayı
Thk.	: Tahkik eden
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Çev.	: Çeviren/tercüme eden
h.	:Hicrî
m.	:Miladî
h.no	:Hadis no
Yay.	:Yayınları

ÖNSÖZ

Kur'an'ın lâfzî yönünü ve Arap dilindeki lehçeleri ele alan kıraat ilmi günümüze kadar mütevatir senedlerle ulaşmıştır. Bu ilmin temeli, kıraat imamlarının okuyuş şekilleri, onlardan gelen rivayetleri, lehçe farklılıklarını, Kur'an'ın tertil üzere okunuşu ve tecvid kurallarınıdır. Kıraat ilmi başta müstakil ele alınırken süreç içerisinde tefsir ilminin bünyesinde yer almıştır.

Bizde bu bağlamda kıraat imamlarının Furkân ve Şuarâ sûrelerindeki okuyuş şekillerini bir tefsir örneğinde ele almak istedik. Bu iki sûredeki kıraat ihtilaflarının müstakil bir şekilde daha önce çalışılmadığını tespit ettik ve bunları Fethü'l-Kadîr tefsiri özelinde incelemeyi amaçladık. Yine bu sûrelerdeki meşhûr mütevâtir kıratları vücûhât şemasında derlemeye çalıştık. Çalışmamızda Furkân sûresini seçmemizin sebebi; Peygamberimiz (s.a.v)'den yedi harfle ilgili olarak gelen bir rivayettir.

Bu rivayeti Ömer b.Hattab (r.a) şöyle aktarmaktadır;

Hişam b. Hâkim b. Hizam'ı (namazda) Furkân sûresini farklı olarak, Rasulullah'ın bana okutmadığı şekilde okurken duydum. Namazda neredeyse onun üzerine atlayacaktım ki kendimi tutup namazı tamamlamasını bekledim. Elbisesinden asılıp “Sana bu sûreyi okumayı kim öğretti?” diye sordum. Hişam: “Rasulullah onu bana öğretti” deyince kızdım ve “Rasulullah onu bana da öğretti ama senin okuduğuna benzemiyor yalan söylüyorsun” diyerek yakasından tuttuğum gibi Rasulullah'a götürdüm. “Ey Allah'ın Rasulü! Bu adamı Furkân sûresini bana okutmadığın şekilde okurken işittim” dedim. Allah Rasulü bana onun yakasını bırakmamı emretti ve “Ey Hişam! Oku bakalım” dedi. Hişam kendisinden duyduğum şekilde sûreyi okudu. Rasulullah bana “Evet sûre böyle indirildi” buyurdu ve “Ey Ömer! Sen de oku” dedi. Ben de aynı sûreyi bana öğretmiş olduğu halde okudum. Bunun üzerine Rasulullah “Evet sûre böyle de indirildi. Şüphesiz bu Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir. Hangisi kolayınıza gelirse öyle okuyun” buyurdu.¹

¹Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul, 1981 Fedailü'l-Kur'an, 5, 7; Müslim, Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul, 1981, Salâtu'l-Müsafirîn, h. no: 270; Tirmizî, Ebû İsâ, *Sünenü't-Tirmizî*, İstanbul, 1981. el-Kıraat, 11; Süleymân b. Eş'as Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, İstanbul 1981, vitr s. 22.

Rivayet edilen bu hadis kıraat farklılıklarını incelemiş olduğumuz Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'inde de Furkân sûresinin başında yer almaktadır. Tezimizin daha kapsamlı olması açısından Şuarâ sûresini de araştırmamıza dâhil ettik. Böylece Şevkânî'nin tefsirinde zikretmiş olduğu kıraatleri ve metodunu bu iki sûre üzerinde değerlendirmeye gayret ettik. Bu bağlamda tezimizde kıraat ilmi, okuyuş farklılıkları, Şevkânî ve Fethü'l-Kadîr hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlere faydalı olabileceği kanaatini taşıyoruz.

“Şevkânî'nin tefsirinde Furkân ve Şuarâ sûrelerindeki kıraat farklılıkları” adlı yüksek lisans tezimizde bu iki sûredeki kıraatleri konu edindik. Böylece kıraat farklılıklarını Şevkânî'nin tefsirinde yer verdiği şekliyle tespit etmeye çalıştık. Yaptığımız araştırmalar neticesinde Şevkânî'nin tefsirinde sûrelerdeki kıraat farklılıkları ile ilgili bir çalışmaya ulaşamadık. Bu çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde kıraat ilmi ve kıraatler, sahih kıraat şartları ve çeşitleri, kıraat-ı aşere imamlarının ve râvilerinin hayatı, kıraat ıstılahları ve Tarîkleri gibi konular ele alınmaktadır.

Birinci bölümde ise tefsirini incelediğimiz Şevkânî'nin hayatı, ilmî şahsiyeti, eserleri, Fethül'l-Kadîr'in özellikleri ve metodu üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde Furkân ve Şuarâ sûrelerinin adı, sebab-i nüzûlu hakkında genel bilgiler verdik. Fethü'l-Kadîr'de bu sûrelerdeki kıraat farklılıklarını ve mütevâtir, meşhûr kıraat rivayetlerini aktardık. Bu rivayetlerin vücûhât şemasını çıkarmaya çalıştık.

Üçüncü ve son bölümde ise Şevkânî'nin kıraatlere bakışını Furkân ve Şuarâ sûreleri bağlamında inceledik. Bu bağlamda tefsirinde kullanmış olduğu kıraat kaynaklarını tespit ettik. Bu sûreleri ele alarak Fethü'l-Kadîr tefsirinde söz konusu iki sûrede uygulamış olduğu kıraat metodunu araştırdık ve kıraat-tefsir ilişkisini bu gözlem üzerine kısaca anlatmaya çalıştık.

Çalışmamızda metod olarak önceliğimiz bilginin kaynağına ulaşmak olmuştur. Tezimizi İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi yazım kurallarına uygun bir şekilde derledik. İlk olarak tezde geçen Arapça terimlerin sözlük manaları hakkında

açıklamalar yaptık. Tefsirini incelediğimiz Şevkânî'nin hayatı hakkında kendi yazmış olduğu ilk eserlerden faydalandık. Kıraatleri tespit ettiğimiz sûreler hakkında ilk müfessirlerden yararlandık. Tezde geçen ayet-i kerîmelerin meallerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an Yolu tefsirinden istifade ettik. Ayetlerin manalarını ve bazı kavramların açıklamalarını kaynak kısmında ele aldık. Sonuç bölümü ile ortaya koymaya çalıştığımız tespitleri anlatmaya çalıştık.

Tezimizin kaynak araştırma safhasında üniversitemizin ve DEÜ İlahiyat Fakültesi kütüphanelerine başvurduk. İnternet üzerinden ve pdf kayıtlarına da yer ver verdik. Kıraat ilmi hakkında ilk dönem kaynaklarından yararlanmaya çalıştık. Bu kaynakların başında Dânî, Suyûtî, İbn Mücâhid, İbn Kesîr ve Zerkânî gibi âlimler yer almaktadır. Kıraat ilminde otorite sayılan İbn Cezerî'nin çoğu eserinden yararlandık. Sûreler hakkında Taberî (310), Muhammed İbn Ahmed Kurtubî (671), Mukâtil (150), Razî (606), İbn Kesîr (701) vb müfessirlerden alıntılar yaptık. Terimlerin etimolojileri hakkında İbn Cevzî, Cürcanî, İbn Manzûr, Ferâhidî Halil b. Ahmed, Râgıb el-İsfahânî gibi dilcileri inceledik.

Bu tezin başlangıcından tamamlanmasına kadar tüm aşamalarında katkılarını esirgemeyen tez danışmanım saygı değer Doç. Dr.Sevgi TÛTÛN'e teşekkür ederim. Ayrıca tezin okunmasında ve düzenlemesinde bana büyük desteği olan sevgili eşim Zeynep ÇELİK'e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

GİRİŞ

Yüce Allah'ın indirdiği Kur'an-ı Kerim bizlerin dünya ve ahiret mutluluğunu amaçlar. Bundan dolayı Kur'an'ı her müslümanın okuması, amel etmesi, hayatına aktarması ve onu muhafaza etmesi gerekir. Mânâ lafza tâbidir, bu sebepten Kur'an yazılışıyla ve telaffuzuyla korunur. İbadetlerin kabul olmasının şartlarından biri olan tecvid ilmini de her müslümanın bilmesi farz-ı ayındır. Tecvid ilminin kapsamlı hali olan kıraati bilmek ise farz-ı kifâyedir. İlahî mesajın okunması ve anlaşılmasında ilk rehber Peygamberimiz (s.a.v)'dir. Sahabe Efendilerimiz de Kur'an-ı öğrenmek için Peygamberimiz(s.a.v)'e başvurmuşlar ve bizzat onun ağzından okunuşunu öğrenmişlerdir. Onlardan günümüze kadar da rivayetlerle bizlere ulaşmıştır.

Kur'an ilimleri arasında önemli bir yere sahip olan kıraat ilmi de Kur'an'ın lafzî yönünü ele almaktadır. Bu ilim Kur'an'ın günümüze kadar ulaşmasında da büyük katkı sağlamıştır. Kıraat imamlarının aktarmış olduğu rivayetlerden islamî ilimlerin çoğu kendi açılarından yararlanmışlardır. Bunların başında ise tefsir ilmi gelmektedir. Müfessirlerin çoğu kıraat farklılıklarına tefsirlerinde çokça yer vermişlerdir. Şevkânî de tefsirinde kıraatlere geniş yer vermiştir. Bizlerde bu bağlamda kıraat ilmini Şevkânî'nin tefsirinde ele aldık. Tezimizde Kur'an-ı Kerim'de iki sûredeki sahih ve şaz kıraatlerini inceledik ve tespit ettik. Çalışmamıza da kıraatin tanımı ve çeşitlerini açıklamakla başladık.

Kıraat İlmi Ve Kıraatler

"Kıraat" (القراءة) kelimesi Arapça k-r-e (قَرَأَ) kökünden türeyen semâî mastar olan bir isimdir. قَرَأَ fiili sözlükte toplamak, bir araya getirmek, doğurmak, kadının doğurması ve okumak manalarına geldiği gibi sesli sessiz, nağmeli nağmesiz bir şeyi okumak anlamlarına da gelir. (القراءة, الْقُرْآن) kelimeleri aynı kökten mastar olarak okumak demektir.²

قَرَأَ kökünün farklı manalarda kullanımı çok olsa da Kur'an-ı Kerim'de okumak manasında hep Kur'an kelimesi ile birlikte kullanılmıştır. الْقُرْآن ve قَرَأَ kelimeleri birlikte altı ayet-i kerîmede³ zikredilmiştir.

K-r-e fiili gibi okumak manasına gelen bir fiil de Kur'an-ı Kerim'i okumak manasında gelen t-l-y (تَلَى) kökünden (تِلَاوَةً) tilavet kelimesidir. Fakat kıraat, aşere imamlarından her birinin rivayet ettiği okuyuş farklılıklarını da kapsadığı için daha geniş kapsamlıdır.⁴ Yaygın kullanımda da Araplar "Kur'an'ı tilavet etme" deyimini

²İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Dâru'l-Mısriyye, Mısır 1955, s. 128; İsfahani, Râgıb, *el Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, (thk., Muhammed Seyyid), Daru'l marife, Beyrut, s. 397; Muhammed Abdülazim ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân fi Ulûmi'l- Kur'an*,(thk.. Fevvâz Ahmed Zamarli) Beyrut 1995. c. 1 s. 336; Tayyar Altıkulaç, ("Kırâat" md) *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2000, XXV s. 426.

³ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Kur'an okuduğun zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın." Nahl 16/98.

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا

"Kur'an okuduğunda, seninle ahirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekeriz." İsra 17/45.

وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَخَدَّهُ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لُنُفَرًا

"Kur'an'ı anlamamaları için kalpleri üzerine perdeler, kulaklarına da ağırlık koyarız. Kur'an'da (ibadete lââyık ilâh olarak) sadece Rabbini andığın zaman arkalarına dönüp kaçarlar." İsra 17/46.

وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ حُكْمٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا

"Biz Kur'an'ı, insanlara dura dura okuyasın diye âyet âyet ayırdık ve onu peyderpey indirdik." İsra 17/106.

فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ

"Biz onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik ve o da bunu kendilerine okusaydı, yine buna inanmazlardı." Şuarâ 26/199.

فَإِذَا قَرَأْتَ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ

"O hâlde, biz onu okuduğumuz zaman, onun okunuşuna uy." Kıyame 75/18.

⁴ İsmail, Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, İstanbul, 1996, s. 73.

tercih ederler. Neml sûresinin 92. ayet-i kerîmesinde de okumak manasında kullanılmıştır.⁵

1.Kıraat ilmi

Nakleden râviye dayanarak, Kur'an kelimelerinin nasıl eda edileceğini (okunacağını) ve bu kelimelerdeki kıraat ihtilaflarını konu edinen ilimdir. Bununla birlikte meşhûr kıraat imamlarının rivayet ettiği kıraatleri ve usullerini öğreten ilim dalı için de kıraat terimi kullanılmıştır.⁶

Kıraat ilminin gayesi; mütevâtir, kıraat ihtilaflarını ve senedlerini zabt yoluyla öğrenmek ve öğretmektir. Kıraat ilminin faydası; Kur'an kelimelerini okurken hatalardan kurtarmak, kıraat imamlarının okuyuş şekillerini ve her imamın rivayetini birbirinden ayırmak ve öğrenmektir.⁷ Ayrıca farklı kıraatlerden kaynaklanan anlam değişmesini fikhî konularda fakihler delil olarak kullanmıştır. Tefsir ilminde ise kıraat farklılığından doğan mana zenginliğinden müfessirler çokça yararlanmışlardır. Bu konuya ileride tefsir kıraat ilişkisi konu başlığı altında değineceğiz.

2.Kıraat Çeşitleri

Kıraatlerin temelini sahih nakiller oluşturmaktadır. Bu nakiller Cebrail, vasıtasıyla Peygamberimiz(s.a.v)'e intikal etmiş, ondan günümüze kadar sahih senedler ile bizlere ulaşmıştır. Bu zincirdeki kıraat rivayetleri meşhûr kıraat imamlarının nakillerinden alınmaktadır.⁸ Günümüzde de kıraat ilmini okuyan öğrenciler için düzenlenen icazet belgesinde bu imamların rivayet zinciri bulunmaktadır. Kıraatler senedlerinin sıhhati bakımından sahih ve şaz kıraatler olarak ikiye ayrılır. Şimdi bunları kısaca açıklamaya çalışacağız.

⁵ وَأَنْ أَنْتَلُوا الْقُرْآنَ فَمَنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ”Artık kim doğru yola girerse yalnız kendisi için girer. Kim de doğru yoldan saparsa, de ki: “Ben ancak uyarıcılardanım.”

⁶ Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, Beyrut, 1980, s. 3.

⁷ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 6. Baskı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 61.

⁸ İsmail Hakkı İzmirli, *Tarih-i Kur'an*, İstanbul 1956, s. 19.

2.1. Sahih

Sahih kıraatler; sahih bir senedle gelip, Arap dil kurallarıyla tezat teşkil etmeyen ve Mushaf-ı Osman'a (Hz. Osman zamanında yazılmış ve istinsah edilmiş Mushaf) yazı bakımından uygun olan kıraatlerdir.⁹ Bu şartlardan birini taşımayan kıraatler sahih değildir.

Kıraatlerin Sahih Olmasının Şartları

Kıraatlerin sahih olmasıyla ilgili kıraat âlimleri bir takım şartlar öne sürmüşlerdir. Kıraat ilminde otorite sayılan Cezerî bu konuyu geniş bir şekilde açıklamıştır. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Sahih ve muttasıl bir senedle adalet ve zabt yönü sağlam râvilerden oluşan kıraat halkasının, kesintisiz bir şekilde Peygamberimiz(s.a.v)'e ulaşmış olması gerekmektedir. Aynı zamanda okunan kıraatin meşhûr 10 kıraat imamı tarafından muteber sayılması ve şaz görülmemesi gerekmektedir.¹⁰

2-Kıraat Arap dili grameri ve nahiv kurallarından birine uygun olmalı ve Arap dilindeki kalıplara da aykırı olmamalıdır.¹¹ Mesela Nisa sûresindeki¹² وَالْأَرْحَامَ (vel-erhâme) kelimesini İmam Hamza وَالْأَرْحَامِ (vel-erhâmi) olarak cer ile ayrıca Câsiye sûresindeki¹³ لِيَجْزِيَ قَوْمًا (liyecziye kavmen) kelimesini Ebû Ca'fer لِيَجْزِيَ قَوْمًا (liyuczâ kavmen) olarak Arap dili gramerine uygun şekilde okumuşlardır.¹⁴

⁹Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s. 79-80; Ebu'l-Fazl Celaleddin Abdurraman b. Ebû Bekr es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (thk.. Mustafa Şeyh Mustafa), Lübnan-Beyrut 2008, s. 163.

¹⁰Cezerî, *en-Neşr fî'l-Kıraati'l-Aşr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, (thk.. Ali Muhammed ed-Dabba), Beyrut 2002, c. 1 s.13-14; İbnü'l Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s. 79-80; Zerkânî, *a.e.g.*, c. 1 s. 145.

¹¹Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 14

¹² يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah, üzerinizde bir gözetleyicidir.” Nisa 4/1.

¹³ قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ “İnananlara söyle, Allah'ın (ceza) günlerinin geleceğini ummayanları (şimdilik) bağışlasınlar ki Allah herhangi bir topluma (kendi) kazandığının karşılığını versin.” Casiye 45/14.

¹⁴Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s. 79.

3-Kıraatin Hatt-1 Mushaf-1 Osman'a uygun olması gerekmektedir. Hz. Osman zamanında mushaflar çoğaltılmıştır. Bu mushaflarda harekeleme ve noktalama işaretleri olmadığı için okunmasında farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıklar kıraat ilmindeki farklı okuyuş şekillerinin büyük bir kısmını teşkil eder. O yüzden sahih kıraatler çoğaltılan herhangi bir mushafın yazımına uygun düşmelidir.¹⁵ Mesela Tevbe sûresindeki¹⁶ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ (cennâtin tecrî tahtihâ) ayetini İbn Kesîr مِنْ (min) ziyade ederek okumuştur fakat Mekke mushafında مِنْ bulunmamaktadır.¹⁷

Sahih kıraatler mütevatir ve meşhûr olmak üzere ikiye ayrılır;

Mütevâtir Kıraatler:

Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun, bir başka topluluğa rivayet ettiği kıraatlerin, muttasıl bir sened ile Peygamberimiz(s.a.v)'e kadar ulaşmasına mütevâtir kıraatler denir. Meşhûr olan 7 ve 10 kıraat imamının naklettiği rivayetler mütevâtir kıraatlerdir. Mütevâtir kıraatler vaciptir, inkâr edilemez. Sahih şartları taşıyan kıraatler “yedi harften” sayılmışlardır. Bu kıraatlerin yedi ya da on imamın rivayeti olup olmaması onun hükmünü değiştirmez.¹⁸

Meşhûr Kıraatler:

Arap dili gramer ve nahiv kurallarına, Mushaf-1 Osman hattına uygun sahih bir senedle, meşhur kıraat imamlarının rivayet ettiği fakat tevatür derecesine ulaşmayan kıraatlere denir. Kıraat imamları tarafından muteber sayılan kıraatlerdir. 10 kıraat imamından son üç tanesi için de meşhûr kıraat imamları denilmektedir. Meşhûr kıraatler vaciptir, inkârı caiz değildir.¹⁹

¹⁵ Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 11.

¹⁶ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ “Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır Allah, onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır.” Tevbe 10/100.

¹⁷ Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s. 79.

¹⁸ Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s. 80; Suyûtî, *a.g.e.*, s. 163-166.

¹⁹ Suyûtî, *a.g.e.*, s.166-167. Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri*, s. 88.

Örnek: *يَأْكُلُ* (ye'kulu) Furkân sûresi 8. ayette *أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا*

kelimesini Hamza b. Habib Kisâi ve Halef b. Hişâm “ن” ile *نَأْكُلُ* (ne'kulu) şeklinde okumuşlardır.²⁰

2.2. Şaz

Genel tanım olarak sahih kıraat şartlarını taşımayan kıraatler şaz diye adlandırılmıştır. Bu kıraatlerde sıhhati bakımında zayıflık olsa da belirli rivayetlerle günümüze kadar ulaşmıştır. Şaz kıraatler de dört kısma ayrılmıştır. Şimdi bu kıraatleri kısaca açıklamaya çalışacağız.

Şaz kıraatler:

Sahih kıraat şartlarından birini ya da bir kaçını taşımayan ve senedi sahih olmayan kıraatlere şaz kıraatler denir. Mütevatir kıraatlerin üç şartından bir tanesine uygun düşmeyen kıraatlerdir. Şaz kıraatlerin namazda okunması caiz değildir.²¹

Suyûtî'ye göre şaz kıraatler A'meş, Yahya b. Vessâb ve İbn Cubeyr gibi tabînin rivayet ettiği kıraatlerdir.²²

Örnek; İbn Sümeýfe ve Ebû's-Simâl'in rivayetlerinde Yunus sûresi 92. ayetinde geçen “نُنَجِّيكَ” (nuncîke) kelimesindeki “ج” harfini noktasız olarak “ح” ile okunduğunu aktarmıştır.²³

Şaz kıraatler iki kısma ayrılır:

1. Sahabenin üzerinde ittifak ettiği halde tevatür derecesine ulaşmayan kıraatlerdir. Bu kıraatler Âhad derecesinde de görülür. Bu tür kıraatler kendi aralarında meşhur (şaz) olan ve olmayan şeklinde nitelendirilmiştir. Bunların hükmü delil olarak kullanılmazlar ve muteber sayılmazlar ancak tefsirciler mana zenginliği için yararlanmışlardır.²⁴

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.. İkinci bölüm s. 56.

²¹ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 167.

²² Suyûtî, *a.g.e.*, s. 163.

²³ Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 16.

²⁴ Karaçam, *a.g.e.*, s. 89.

2. Arap dili grameri bakımından geçerli olan fakat hiçbir dini hükme dayanmayan şaz kıraatlerdir. Bu kıraatler Kur'an kıraati sayılamazlar, sika olan veya olmayan kimseler tarafından rivayet edilmiş olabilirler.²⁵

Âhad Kıraatler:

Arap dili gramerine ya da Hatt-ı Mushaf-ı Osman'a uygun olmayan ve kıraat imamları tarafından istenilen şöhrete ulaşmayan kıraatlerdir. Bu kıraatler sahih bir senedle gelmektedir.²⁶

Örnek; İbn-i Abbas'tan gelen rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.v) Tevbe Sûresinin 128 **أَنْفُسِكُمْ** لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ 128 ayetindeki **أَنْفُسِكُمْ** (enfusikum) kelimesindeki “ف” harfini fetha ile okumuştur.²⁷

Mevzû Kıraatler:

Mevzû kıraatler bir kişiye asılsız olarak nisbet edilen kıraatlerdir. Hiçbir esasa dayanmazlar. Örneğin Fâtır sûresinin 28. ayetinin²⁸ okunuşu buna örnektir. Ayet-i kerîmedeki Allah lafzı ötre ile ulemâ kelimesinin son harfinin harekesi de fetha okunmakta ve cümlenin manası tümüyle değişmektedir. İbn Cezerî bu kıraatin aslı olmadığını ve İmam Âzam'la bir ilişkisi bulunmadığını belirtmiştir.²⁹

Müdrac Kıraatler:

Bu kıraatler, ayetler tefsir edilirken yapılan ilavelerden oluşur. İbn Cezerî, Ashab-ı kiramın bu eklemeleri tefsir ve beyan için yaptıklarını, onların Kur'an'a tamamen hâkim olmalarından dolayı Kur'an'dan olanı ve olmayanı kolaylıkla ayırt edebilecek kapasitede bulduklarını, bu yüzden de Kur'an ile tefsirini birlikte yazmada sakınca görmediklerini söylemiştir.³⁰

²⁵ Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 16.

²⁶ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 167.

²⁷ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 77.

²⁸ وَمِنَ النَّاسِ وَالذَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

²⁹ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 167; Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 16

³⁰ Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 14; Suyûtî, *a.g.e.*, s. 167; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 339

Örnek; Sa'd b. Ebî Vakkas, Nisâ sûresinin 12. ayetindeki وَلَهُ اِخٌ اَوْ اُحْتٌ kelimelerinin başına مِنْ اُمَّ (min ummin) ilavesiyle okunduğunu aktarmıştır.³¹

3.Kıraat İmamları

3.1. İmam Nâfi

Tam adı Ebû Ruveyym Nâfi' b. Abdurrahman b. Nuaym el-Leysî olan İmam Nâfi' 70 (M.689) yılında doğmuştur. Küçükken ailesiyle Medine'ye göç etmiş olup 169 (M.786) yılında vefat etmiştir. İmam Nâfi' , Kıraat-ı Seb'a'nın ve Kıraat-ı Aşere'nin ilk imamı olarak zikredilir. Kıraat ilminde hemze () rumuzuyla gösterilir.³²

3.1.1. Râvisi: Kâlûn

Tam adı; Ebû Mûsâ İsa b. Mina b. Verdan El-Medenî olan râvî, 120 (M.738) yılında Medine'de doğmuş, 220 (M.835) de Medine'de vefat etmiştir. Çok güzel Kur'an okuduğu için hocası olan İmam Nâfi' tarafından kendisine Rumcada "Güzel-hoş" anlamındaki "Kâlûn" lakabı verilmiştir. Kıraat ilminde (ب) rumuzuyla gösterilir.³³

3.1.2. Râvisi: Verş

Tam adı konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır:

- 1.Osman b. Said b. Adiy b. Ğazvan b. Davut el-Kıbtî
- 2.Osman b. Said b. Abdillâh b. Amr b. Süleyman

³¹ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 77.

³²Ebu Amr Osman b. Said ed-Dânî, *Kitabu't-Teysir fi'l-Kıraati's-Seb'a*, Beyrut 1984, s. 8; Zehebî, Muhammed b. Ahmet, *Ma'rifetü'l-kurrai'l-kibâr 'ale't-tabakati ve'l-a'sar*, 2. baskı Beyrut/Suriye, 1988, s. 107, İbn-i Mihran en-Nisâbüri, *el-Ġâye fi'l-Kıraati'l-Aşr*, (thk. Muhammed Ğiyâs el-Cenbâz), 2. baskı, Riyad, 1990, s. 46; ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân fi Ulûmi'l- Kur'an*, c. 1 s. 372; Ali Osman Yüksel, *İbn Cezerî ve Tayyibetü'n-neşr*, (Doktora, Tayyibetü'n-Neşr fi'l-kıraati'l-aşr, Basılmış tez), İstanbul 2012, s. 267; Tayyar, Altıkulaç, "Nâfi", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, s. 287-289.

³³ Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrai'l-kibâr*, s. 155; Tayyar, Altıkulaç, "Kâlûn", *DİA*, İstanbul 2001, XXIV, s. 268-269; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 267.

110 (M.729) yılında Mısır'da doğmuş, 87 yaşında, 197 (M.813) yılında vefat etmiştir. Döneminin Mısır Şeyhü'l-Kurrasıdır. Kıraat ilminde (ج) rumuzuyla gösterilir.³⁴

3.2. İmam İbn Kesîr

Tam adı Ebû Ma'bed Abdullah b. Zandan b. Kesir bin Muttalip olan İbn Kesîr, 45 (M.665) yılında Mekke'de doğmuş, 120 (M.737) yılında yine aynı şehirde vefat etmiştir. İbn Kesîr, hocalarından öğrendiği farklı kıraatlerden seçimler yaparak kendi kıraatini oluşturmuştur. Kıraat ilminde (ـ) rumuzuyla gösterilir. İbn Kesîr'in kıraati meşhur Râvileri Ahmet b. Muhammed el-Bezzî ve Muhammed b. Abdurrahman Kunbul tarafından sonraki nesillere aktarılmıştır.³⁵

3.2.1. Râvisi: El-Bezzî

Ebû Hasen Ahmed b. Muhammed b. Abdullah el- Bezzî tam adıdır. Dedesi olan Bezzî adıyla şöhret bulmuştur. 170 (M.786) yılında Mekke'de doğan, 250 (M.864) yılında Mekke'de vefat eden Bezzî İran asıllıdır. Kıraat ilminde (ـ) rumuzuyla gösterilir.³⁶

3.2.2. Râvisi: Kunbul

Tam adı Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Halid b. Said el-Mekkî, künyesi Ebû Ömer el- Mahzumi, lakabı ise Kunbul'dur. 195 (M.810) yılında doğmuş, 291 (M.903) yılında 96 yaşında Mekke'de vefat etmiştir. Kıraat ilminde (ـ) rumuzuyla gösterilir.³⁷

³⁴ Zehebî, *a.g.e.*, s. 152; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 267.

³⁵ Dâni, *a.g.e.*, s. 8; Zehebî, *a.g.e.*, S.86; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 368; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 267; Tayyar Altıkulaç, "İbn Kesîr, Ebû Ma'bed", *DİA*, İstanbul 1999, XX, s. 131-132

³⁶ Zehebî, *a.g.e.*, s. 173; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 267; Tayyar Altıkulaç, "Bezzî", *DİA*, İstanbul 1992, VI, 114 -115.

³⁷ Zehebî, *a.g.e.*, s. 230; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 267; Tayyar Altıkulaç, "Kunbul", *DİA*, Ankara 2002, XXVI, s. 375.

3.3. İmam Ebû Amr

Tam adı Ebû Amr Zeban b. El-A'lâ b. Ammar El- Mazinî El- Basri olan imamın doğum tarihi kaynaklarda farklılık göstermiş olup 70 (M.689) yılında Mekke'de doğduğu tahmin edilir.³⁸

Kıraat ilminde (ح) rumuzuyla gösterilen Ebû Amr, kıraat imamları sıralamasında 3. Sırada zikredilir. Günümüzde Nijerya, Sudan ve bazı orta Afrika ülkelerinde bu kıraat okutulmaktadır. Doğumunda olduğu gibi vefat tarihi konusunda da farklı görüşler vardır. 147 (M.763) tarihinin yanı sıra 148-159 yılları arasında olduğu da çoğunluğun görüşüdür. Ebû Amr Kûfe'de vefat etmiştir.³⁹

3.3.1. Râvisi: Ed-Dûrî

Ebû Ömer Hafs b. Ömer b. Abdülaziz el-Ezdî ed- Dûrî el- Bağdadî tam adıdır. 150 (M.767) yılında Bağdat'ın Dur mahallesinde doğmuştur. Şaz kıraatler dâhil 7 kıraatin tamamını öğrenmiştir. Bu yüzden döneminin en şöhretli kurrası olmuştur. Kıraat ilminde (ط) rumuzuyla gösterilir. Ömrünün sonlarında gözlerini kaybeden Dûrî, 248 (M.862) yılında 98 yaşında vefat etmiştir. Bazı kaynaklarda vefat tarihi 240 (M.854) olarak da geçer.⁴⁰

3.3.2. Râvisi: Sûsî

Tam adı Salih b. Ziyad b. Abdillâh b. İsmail b. İbrâhim, künyesi ise Ebû Şuayb'dır. Kıraat ilminde (س) rumuzuyla gösterilir. Sûsî'nin her kıraatin en güzelini, Araplarca en beğenilenini, Rasulullah (s.a.s) 'ın tilavetine en çok benzeyenini okuduğu rivayet edilir. Sûsî'nin kıraati İbn Cerîr gibi alimler tarafından sonraki nesillere aktarılmıştır. 261 (M.874) yılında 70 yaşında vefat etmiştir.⁴¹

³⁸Dânî, *a.g.e.*, s. 8; Zehebî, *a.g.e.*, s. 100.

³⁹ Zehebî, *a.g.e.*, s.100; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 370; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 267; Tayyar Altıkulaç, "Ebû Amr", *DİA*, İstanbul 1994, X. 94-97.

⁴⁰ Zehebî, *a.g.e.*, s. 191; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 267; Tayyar Altıkulaç, "Dûrî", *DİA*, İstanbul 1994, X, s. 5-6.

⁴¹ Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye*, c. 1 s. 332-333; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 268; Tayyar Altıkulaç, "Sûsî", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, s. 576.

3.4. İmam İbn Âmir

Tam adı Ebû İmrân Abdullah b. Âmir b. Yezid el-Yahsubî olup, Ürdün'ün Ruhab köyünde doğmuştur. Doğum tarihi hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. Talebelerinden biri 8 (M.630), diğeri ise 21 (M.641) tarihinde doğduğunu rivayet etmiştir. Künyesi “Ebû İmrân” olan İbn Âmir, Şam yöresinin kıraat imamıdır. Kıraat ilminde (ع) rumuzuyla gösterilir. 118 (M.736) yılında vefat eden İbn Âmir'in kıraati, râvileri Hişâm ve Zekvân aracılığıyla sonraki nesillere aktarılmıştır. Günümüzde Sudan ve civarında hala onun kıraati okutulmaktadır.⁴²

3.4.1. Râvisi: Hişâm

153 (M.770) yılında Şam'da doğan Râvinin tam adı; Hişâm b. Ammar b. Nusayr es-Sülemî'dir. Şam'da doğması sebebiyle “Ed-Dimeşkî” lakabıyla anılır. Hişâm b. Ammar kıraat ilminin yanında büyük âlimlerden hadis ilmi de tahsil etmiştir. Ebû Davud, İmam Buhârî, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Hâtim er-Râzî gibi güvenilir hadis âlimleri kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Kıraat ilminde (ج) rumuzuyla gösterilen râvi 245 (M.859) yılında Şam'da vefat etmiştir.⁴³

3.4.2. Râvisi: İbn Zekvân

Tam adı Ebû Amr Abdullah b. Ahmed b. Beşir b. Zekvân olup, 173 (M.789) yılında Şam'da doğmuştur. İmam İbn Âmir'in birinci Râvisi olan Hişâm b. Ammar Şam Emevî Camii'nde hatip iken, İbn Zekvân da aynı camide imamlık yapmıştır. Kıraat ilminde (ا) rumuzuyla gösterilir. 242 (M.857) tarihinde Şam'da vefat etmiştir.⁴⁴

3.5. İmam Âsım

Tam adı Ebû Bekir Âsım b. Behdele b. Ebi'n-Necûd el-Kûfî olan imamın doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 45 (M.665) yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Kûfe'de doğmuş, 80 yılı aşkın ömrünü orda geçirmiş, 127 veya 128 (M.744-745) yılında yine aynı şehirde vefat etmiştir. İmam Âsım, Kur'an-ı Kerim'i

⁴² Dâni, *a.g.e.*, s. 9; Zehebî, *a.g.e.*, s. 82; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 368; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 268; Tayyar Altıkulaç, “İbn Âmir”, *DİA*, İstanbul 1998, XIX, s. 308.

⁴³ Zehebî, *a.g.e.*, s. 195; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 268; Tayyar Altıkulaç, “Hişâm b. Ammar”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, s. 151.

⁴⁴ Zehebî, *a.g.e.*, s. 198; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 268; Tayyar Altıkulaç, “İbn Zekvan”, *DİA*, İstanbul 1999, XX, s. 462.

bizzat Hz. Ali, Hz. Osman, Abdullah b. Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, Ubey b. Ka'b gibi sahabelerden öğrenen Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den, Hz. Ali'nin kıraatini öğrenmiştir. Kıraat ilminde (ﻥ) rumuzuyla gösterilir.⁴⁵

3.5.1. Râvisi: Ebû Bekir Şu'be

Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş b. Salim el-Esedî el-Kûfî tam adı olup, buğday ticareti ile uğraştığı için “hannat” lakabıyla anılmıştır. 95 (M.713) yılında doğmuştur. Kıraat ilminde (ﻥ) rumuzuyla gösterilen Râvinin, ibadete, özellikle de Kur'an tilavetine çok düşkün olduğu, 40 yıl boyunca her gün bir hatim, hatta başka bir rivayette hayatı boyunca 18.000 hatim okuduğu rivayet edilmiştir. 193 (M.809) yılında Kûfe'de vefat etmiştir.⁴⁶

3.5.2. Râvisi: Hafs B. Süleyman

Tam adı Ebû Ömer Hafs b. Süleyman b. Muğîre el-Esedî olan Râvi, İmam Âsım'ın üvey oğludur. Kûfe yakınlarındaki Ğadiriye köyünde 90 (M.709) yılında doğmuştur. “Ebû Dâvûd”, “Hufeys” ve kumaş ticareti ile meşgul olduğu için “Bezzâz” gibi lakaplarla anılmıştır. Hafs kıraat ilminde (ﻉ) rumuzuyla gösterilmiş, üvey babası İmam Âsım'ın kıraatinde tartışmasız hüccet sayılmıştır. Vefat tarihi bazı kaynaklarda 180 (M.796), bazı kaynaklarda ise 180-190 arasında geçmektedir.⁴⁷

3.6. İmam Hamza

Ebû Ammâre Hamza b. Habib b. Ammâre ez- Zeyyât et- Teymî el- Kûfî tam adı olup, 80 (M.699) yılında Kûfe'de doğmuştur. Zeytinyağı ticareti yapmasından dolayı “Zeyyât” lakabı verilmiştir. Kıraat ilminde (ﻑ) rumuzuyla gösterilir. 156 (M.772) yılında ticaret amacıyla gittiği Hulvan'da vefat etmiştir.⁴⁸

⁴⁵ Dâni, *a.g.e.*, s. 9; Zehebî, *a.g.e.*, s.88; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 268; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 370; Mehmet Ali Sarı, “Âsim b. Behdele”, *DİA*, İstanbul 1991, III, s. 475-476.

⁴⁶ Zehebî, *a.g.e.*, s. 134; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 268; Tayyar Altıkulaç, “Ebu Bekir b. Ayyaş”, *DİA*, İstanbul 1994, X, s. 109-110.

⁴⁷ Zehebî, *a.g.e.*, s. 140; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 269; Tayyar Altıkulaç, “Hafs b. Süleyman”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, s. 118-119.

⁴⁸ Dâni, *a.g.e.*, s. 9; Zehebî, *a.g.e.*, s. 111; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 269; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 371; Tayyar Altıkulaç, “Hamza b. Habib”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, s. 511.

3.6.1. Râvisi: Halef

Tam adı Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa'leb el-Esedî el-Bağdadî el-Bezzâr olan Râvi, 150 (M.767) yılında Femusulh denilen yerde doğmuştur. Kıraat ilminde (ض) rumuzuyla gösterilir. 229 (M.844) 'de Bağdat'ta vefat etmiştir.⁴⁹

3.6.2. Râvisi: Hallâd

Adı Ebû Îsâ Hallâd b. Halid eş-Şeybânî olan Râvinin künyesi ise Ebû Abdullah'tır. Kıraat ilminde (ق) rumuzuyla gösterilir. 220 (M.835) yılında Kûfe'de vefat etmiştir.⁵⁰

3.7. İmam Kisâî

Tebe-i Tabîîn'den olan imamın tam adı, Ali b. Hamza b. Abdullah b. Behmen b. Firûz el-Kisâî'dir. Farisîdir. 109-110 (M.734-735) yılında doğmuş, 189 (M.805) yılında vefat etmiştir. Kıraat ilminde (ج) rumuzuyla gösterilir.⁵¹

3.7.1. Râvisi: Ebû Hâris

Tam adı Ebû Haris el-Leys b. Halid olan Râvi, kıraat ilminde (س) rumuzuyla gösterilir. 240 (M.854) yılında vefat etmiştir.⁵²

3.7.2. Râvisi: Dûrî

Kisâî kıraatinde (ت) rumuzuyla gösterilen Râvi, aynı zamanda İmam Amr'ın da birinci Râvisidir.

3.8. İmam Ebû Ca'fer

“Tam adı Ebû Ca'fer Yezid b. Ka'ka el-Mahzumî el-Medenî olup, Medine'nin kıraat imamıdır. Sahabelerden Hz. Abdullah b. Ayyaş'ın veya Ümmü

⁴⁹ Zehebî, *a.g.e.*, s.208; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 269; Tayyar Altıkulaç, “Halef b. Hişâm”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, s. 237.

⁵⁰ Zehebî, *a.g.e.*, s. 210; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 269; Tayyar Altıkulaç, “Hallâd b. Hâlid”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, s. 381.

⁵¹ Dâni, *a.g.e.*, s. 10; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân* c.1 s.372; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 269; Tayyar Altıkulaç, “Kisâi”, *DİA*, Ankara,2002, XXVI, s. 69.

⁵² Zehebî, *a.g.e.*, s.211; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 270; Tayyar Altıkulaç, “Ebül-Hâris”, *DİA*, İstanbul 1994, X, s. 322.

Seleme'nin azatlısı olduğu rivayet edilir. Kıraat ilminde (جع) rumuzuyla gösterilir. 130 (M.747) yılında 90 yaşını aşmışken vefat etmiştir.⁵³

3.8.1. Râvisi: İsa B. Verdân

Künyesi Ebû'l-Haris el-Hazza el-Medenî olan Râvi kıraat ilminde (عى) rumuzuyla gösterilir. 160 (M.776) yılında vefat etmiştir.⁵⁴

3.8.2. Râvisi: Süleyman B. Cemmâz

Tam adı Süleyman b. Müslim b. Cemmâz ez-Zührî olup, kıraat ilminde (جم) rumuzuyla gösterilir. Hz. Osman'ın Mushaf'ı ile Medinelilerin Mushafları arasındaki farklılıkları tespit ederek kıraat ilmindeki şöhretini artırmıştır. Kıraat kaynaklarına göre 170 (M.786) yılından sonra vefat ettiği rivayet edilir.⁵⁵

3.9. İmam Ya'kub

Ebû Muhammed Ya'kub b. İshak b. Zeyd b. Abdillâh tam adı olup, 117 (M.733) yılında Basra'da doğmuştur. Kıraat ilminde (بع) rumuzuyla gösterilir. Müelliflerin çoğuna göre 205 (M. 820) yılında yine aynı şehirde vefat etmiştir. Ya'kub kıraati sonraki nesillere Ruveys ve Ravh adındaki Râvileri aracılığıyla aktarılmıştır.⁵⁶

3.9.1. Râvisi: Ruveys

Tam adı Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Mütevekkil el-Lü'lûî olan Râvi, kıraat ilminde (يس) rumuzuyla gösterilir. 238 (M.852)'de Basra'da vefat etmiştir.⁵⁷

⁵³ Zehebî, *a.g.e.*, s. 72; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 270; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 373; Tayyar Altıkulaç, "Ebû Ca'fer el-Kârî", *DİA*, X, İstanbul 1994, s.116.

⁵⁴ Zehebî, *a.g.e.*, s.111; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 270; Tayyar Altıkulaç, "İbn Verdân", *DİA*, İstanbul 1999, XX, s. 445.

⁵⁵ Cezerî, *a.g.e.*, s. 315; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 270; Tayyar Altıkulaç, "İbn Cemmâz", *DİA*, İstanbul 1999, XIX, s. 395-396.

⁵⁶ Zehebî, *a.g.e.*, s.157; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 373; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 270; Tayyar Altıkulaç, "Ya'Küb El-Hadramî", *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, s. 282-284.

⁵⁷ Zehebî, *a.g.e.*, s.21; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 271; Tayyar Altıkulaç, "Ruveys", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, s. 274.

3.9.2. Râvisi: Ravh

Künyesi Ebû'l- Hasen olan Ravh b. Abdulmü'min kıraat ilminde (ح) rumuzuyla gösterilir. Hadis ilminde de güvenilir Râvilerden sayılan Ravh, 234 (M.848) yılında vefat etmiştir.⁵⁸

3.10. İmam Halef

Tam adı Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa'lebe el-Esedî el-Bağdadî el-Bezzâr olup, kıraat imamlarından Hamza'nın 1.Râvisidir. İmam Hamza Râvisi olarak (ض) rumuzuyla gösterilen Halef, Kıraat-i Aşere'de 10. İmam kabul edilmiş, (خل) rumuzuyla gösterilmiş, "Halefü'l-âşır" lakabıyla anılmıştır.⁵⁹

3.10.1. Râvisi: El-Verrak

İshak b. İbrâhim el-Verrâk kıraat ilminde (سح) rumuzuyla gösterilmiş olup, 286 (M.899) yılında 93 yaşında vefat etmiştir.⁶⁰

3.10.2. Râvisi: İdris

Tam adı İdris b. Abdülkerim el-Haddâd, künyesi Ebû'l-Hasen, kıraat ilmindeki rumuzu ise (سه)dir. 199 (M.814) yılında Bağdat'ta doğmuştur. Demircilikle uğraştığı için kendisine "Haddâd" denmiştir. 292 (M.905) yılında Bağdat'da vefat etmiştir.⁶¹

4.İmamların Ve Râvilerin Rumuzları Tablosu:

Kıraat ilminde meşhûr aşere imamları ve râvileri için onları temsil eden bir rumuz verilmiştir. Bazı kıraat kitaplarında müellifler imamları zikrederken uzun

⁵⁸ Zehebî, *a.g.e.*, s. 214; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 271; Tayyar Altıkulaç, "Ravh", *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIV, s. 472.

⁵⁹ Zehebî, *a.g.e.*, s.208, Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1 s. 374; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 271; Cezerî, *a.g.e.*, s. 272-274;

⁶⁰ Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 271; Tayyar Altıkulaç, "Verrâk", *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, s.61.

⁶¹ Zehebî, *a.g.e.*, s. 254; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 272; Tayyar Altıkulaç, "İdris", *DİA*, İstanbul, XXI, s.484.

uzun isimlerini yazmak yerine rumuzularını yazmayı tercih etmişlerdir.⁶² Bu rumuzlar aşağıda aktardığımız gibidir.

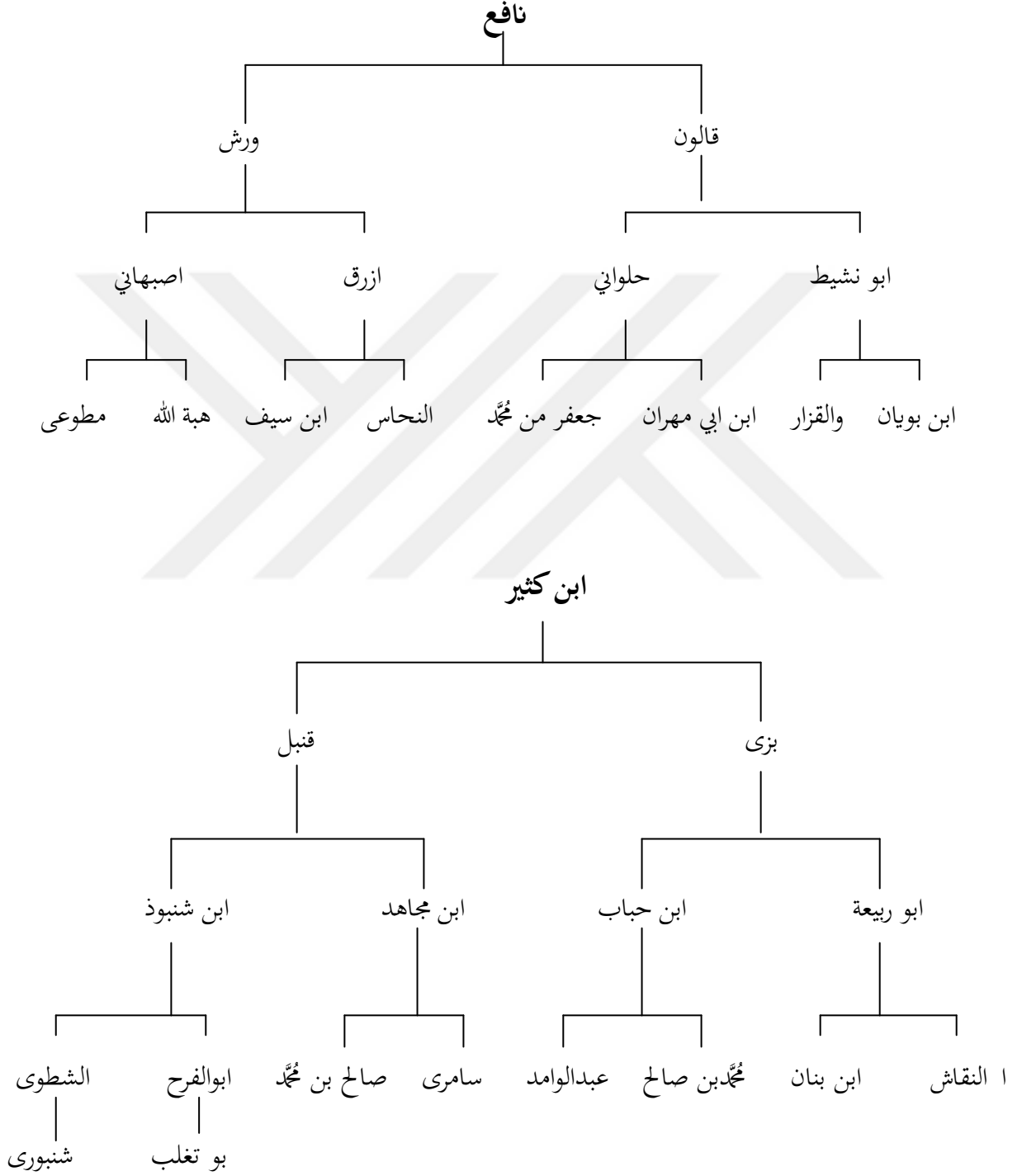
İmamın	1. Râvinin	2. Râvinin
Remzi İsmi	Remzi İsmi	Remzi İsmi
ا — Nâfi	ب — Kâlun	ج — Verş
د — İbn Kesîr	ه — Bezzî	ز — Kunbul
ح — Ebû Amr	ط — Dûrî	ي — Sûsî
ك — İbn Âmir	ل — Hişâm	م — İbn Zekvân
ن — Âsım	ص — Ebû Bekr	ع — Hafs
ف — Hamza	ض — Halef	ق — Hallâd
ر — Kisâî	س — Ebû'l-Hâris	ت — Hafsı Dûri
جع — Ebû Ca'fer	عى — İsâ İbn Verdân	جم — Süleyman İbn Cemmâz
يع — Şeyh Ya'kub	يس — Ruveys	حه — Ravh
خل — Halefi Aşir	سح — İshâk	سه — İdris ⁶³

⁶² Cezerî, *Tayyibeti'n-neşr fi'l-kıraati'l-aşr*, adlı yazmış olduğu eserinde ve birçok eserinde imamların rumuzlarını zikretmiştir. Kıraat ilminde imamların rumuzları suret (vücûhat) çıkarma dediğimiz yazımlarda imamlar bu sıra ile rumuzları ile birlikte yazılır.

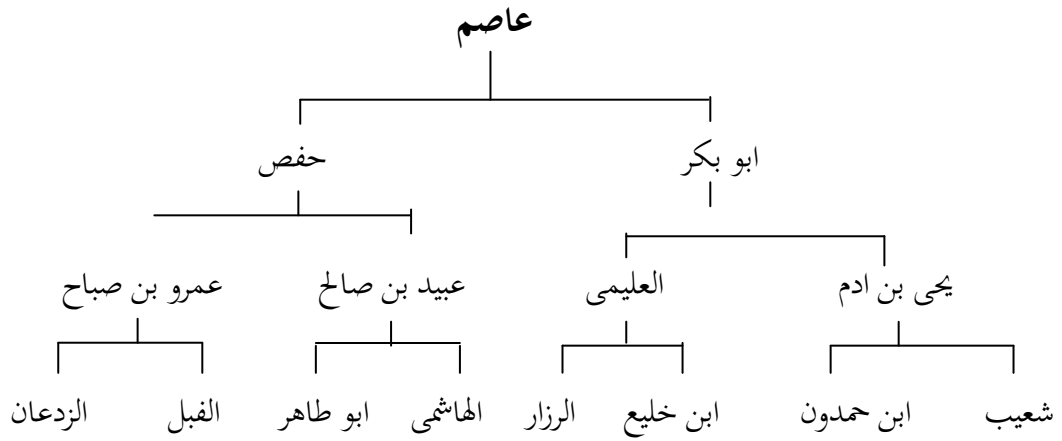
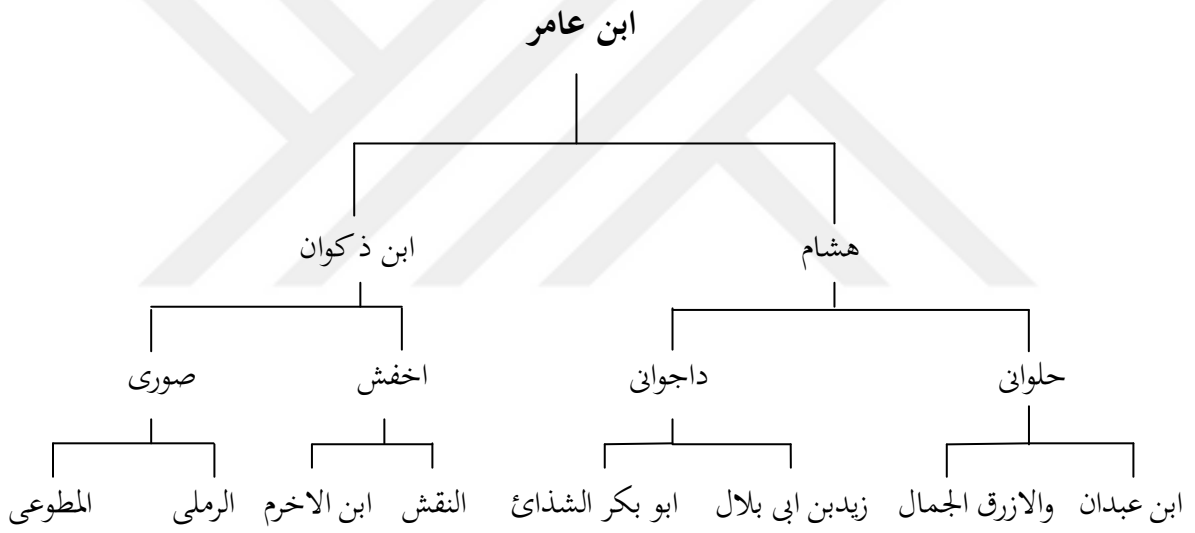
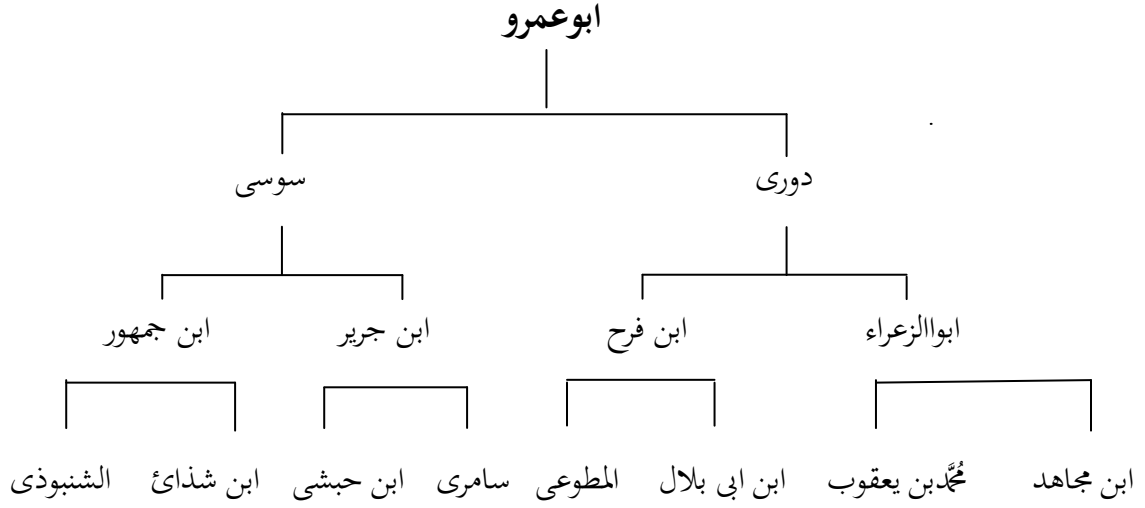
⁶³ Kıraatte rivayetler aktarılırken imamların ismini uzun uzun yazmak yerine rumuzlar kullanılmıştır.

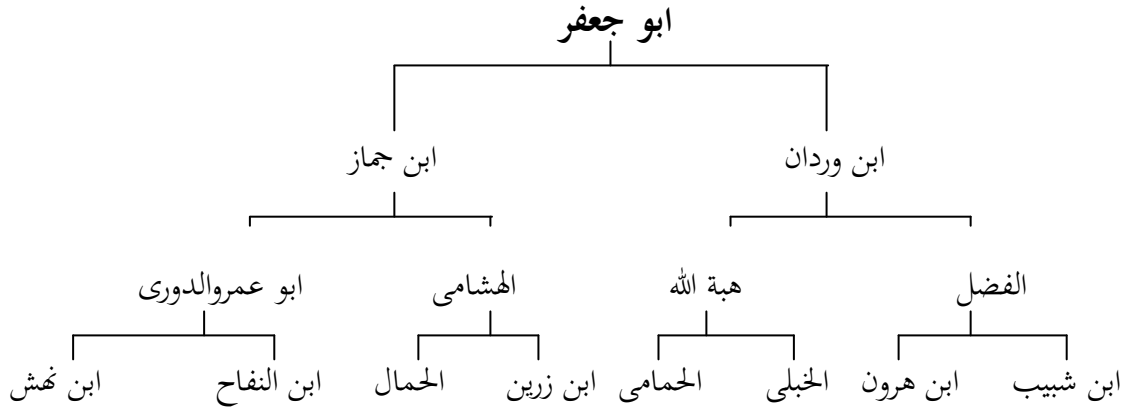
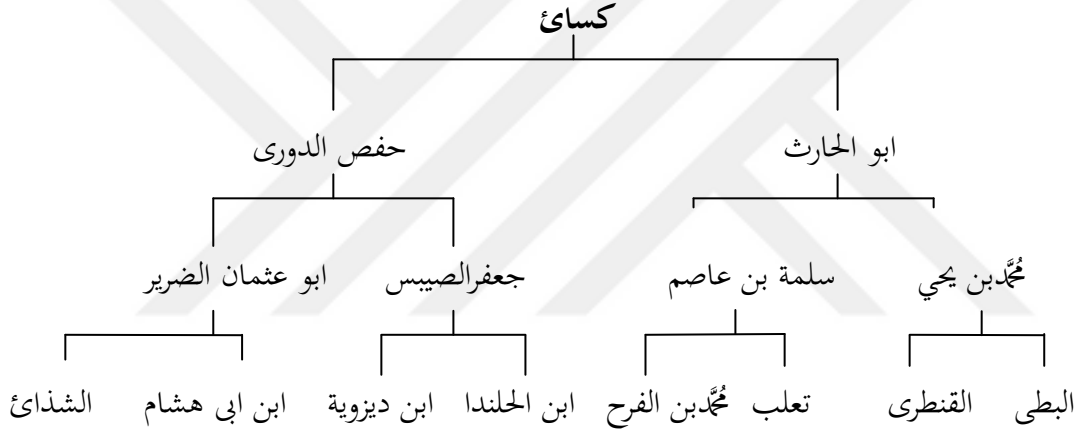
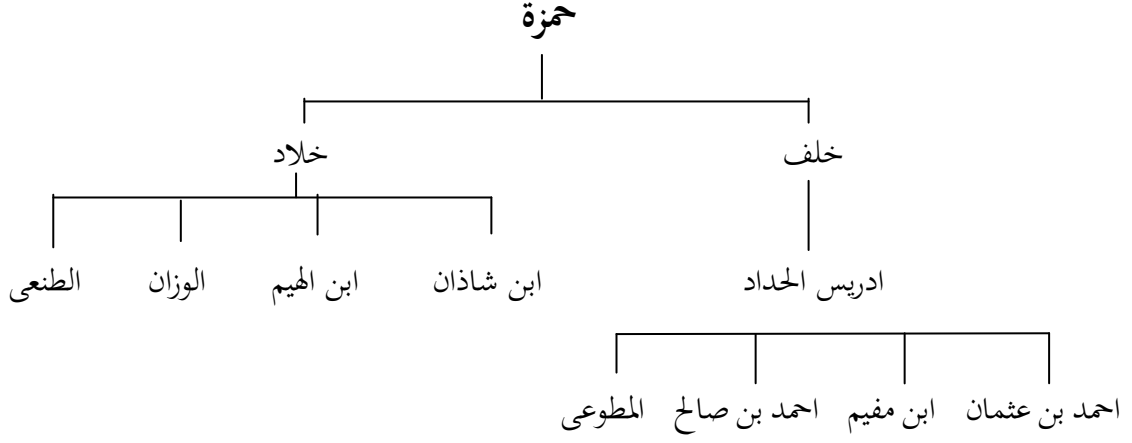
İmam, Râvi ve Tarîklerin Tablosu:

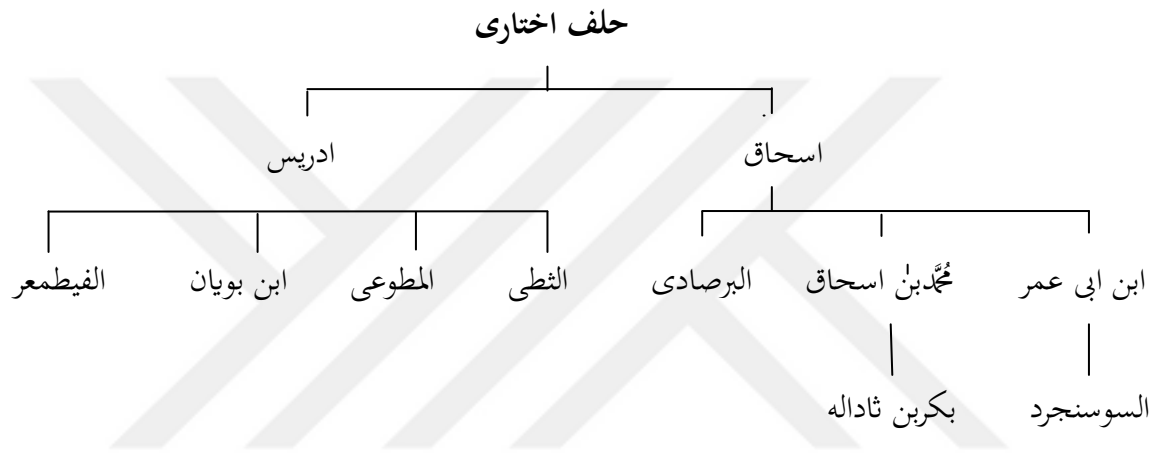
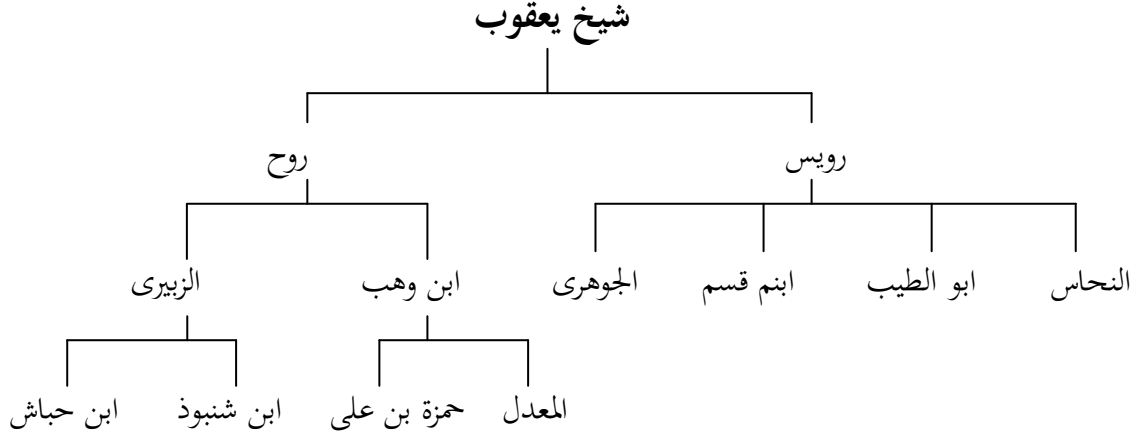
Kıraatte rivayeti aktarılan her imamın iki râvisi, her iki râvininde ikişer râvisi vardır. Bunlara kıraat ilminde Tarîkler denir. Tefsirlerde ve kıraat ilminde bu Tarîklerin okuyuş rivayetleri de çokça aktarılmıştır. Bu Tarîkler tablo halinde aşağıda sıraladığımız gibidir.⁶⁴

⁶⁴ Burada tablo halinde aktarmış olduğumuz ravileri ve tarikleri çoğu tefsirci gibi Şevkânî de tefsirinde yer vermiştir. Şevkânî'nin Tefsirinde tespit ettiğimiz kıraat farklılıklarında bu tariklerin isimlerini görmemiz mümkündür.

İmamların Memleketleri: ⁶⁵

اجع ————— Medine

د ————— Mekke

ك ————— Şam

ن ف ر خل ————— Kûfe

ح يع ————— Basra

⁶⁵Kıraat kitaplarında ve tefsirlerde imamların rivayetlerin aktarılırken müellifler “Medineliler, Basralılar” okudu şeklinde kısaltmalarda bulunmuşlardır.

5.Kıraat İlminde Kullanılan Bazı Kavramlar

Kıraat ilminde birçok kavram kullanılmıştır bizlerde konumuzda geçen kavramları açıklayıp aşağıda zikrettik.

1-İstiâze: Lügate korunmak, sığınmak manalarına gelir. İstilahta ise Kur'an-ı Kerim'i okumaya başlamadan önce, sünnet olarak (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) cümlesinin okunmasıdır. İstiâzeyi sesli olarak okumak sahih olan görüştür.⁶⁶

2-Besmele: Lügate besmele; okumak demektir. İstilahta ise Tevbe sûresinin dışında bütün sûrelerin başında veya ortalarında, Kur'an okumaya başlamadan önce istiâzeden sonra (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) lafzının okunmasıdır. Besmele okumanın hükmü sünnettir.⁶⁷

3-Kat'ı: Lügate kesmek, durdurmak manalarına gelir. İstilahta ise müstakil olarak (re'sen) Kur'an okumayı kesmektir. Bu kârî'nin bir sebepten dolayı tilaveti sonlandırmasıdır. Kat'ının ayet başlarında olması şarttır.⁶⁸

4- Vasıl: Lügate bir şeyi diğer şeye eklemek demektir. İstilahta ise bir kelimedden diğer kelimeye durmaksızın geçiş yapmaya denir. Vakfin tam tersidir.⁶⁹

5-El- Vechu: Lügate yüz, çehre anlamlarına gelir. İstilahta ise bir kıraatin imam, râvi ve Tarîkler arasındaki ihtilafın dışında kalan ve okunması ihtiyarî olan kıraattir.⁷⁰

6-Fetha: Lügate bir şeyi açmak, genişletmek demektir. İstilahta ise evvelinde halis fetha bulunan elifi telaffuz etmek için okuyucunun ağzını açmasına denir.⁷¹

⁶⁶ Dâni, *Kitabu't-Teysir fi'l-Kıraati's-Seb'a*, s. 16-17; Nüveyrî, *Abdu'l-Fettâh Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali, Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-kıraati'l-aşr*, (thk. Mecdi Muhammed Sürur Sa'd Baslum), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Beyrut 2009, c. 1 s. 276

⁶⁷ Cezerî, *et-Temhîd fi 'ilmi't-tecvîd*, (thk., Ali Hüseyin el-Bevvâb), Riyad 1985, s.53; Cezerî, *en-Neşr*, c. 1s. 265; Nüveyrî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-kıraati'l-aşr*, c. 1 s. 289

⁶⁸ Cezerî, *en-Neşr*, c. 1s. 239.

⁶⁹ Cezerî, *et-Temhîd* s. 53-54; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 306.

⁷⁰ Karaçam, *a.g.e.*, s. 68.

⁷¹ Cezerî, *et-Temhîd* s. 57; Dâni, *Kitabu't-Teysir fi'l-Kıraati's-Seb'a*, s. 46; Suyûtî, *a.g.e.*, s. 194. Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 399.

7-İbdâl: Lügatte değiştirmek demektir. İstılahta ise sakin veya harekeli olan hemzeyi makablindeki harfin harekesine göre değiştirmek demektir. Yani hemzenin makabli fetha olursa elife, kesre olursa yâ harfine, ötre olursa vav harfine değiştirmek demektir.⁷²

8-İdgâm: Lügatte saklamak, gizlemek manalarına gelmektedir. İstılahta ise mudğamın ve mudğamün fi'h'te mahrec ve sıfatlarıyla beraber harfin tamamen gizlenmesidir. Harflerin mütekaribeyn, mütecaniseyn, misleyn olmalarında da durum aynıdır.⁷³

a. İdgâm-ı Nakıs: Bir harfin idgam olunan harfte (mudğamun fi'h) mahreci ve sıfatları tamamen gizlenmiyorsa buna idgamı nakıs denir.

b. İdgâm-ı Tam: Bir harfin idgam olunan harfte (mudğamun fi'h) mahreci ve sıfatları tamamen gizleniyorsa buna idgamı tam denir.⁷⁴

c. İdgâm-ı Kebir: Mudğam (idgam olunan harf) harekeli olursa buna idgamı kebir denir.⁷⁵

d. İdgâm-ı Sağır: Mudğam (idgam olunan harf) sakin olursa buna idgamı sağır denir.⁷⁶

9-İhbâr: Lügatte haber vermek demektir. İstılahta ise yan yana olan iki hemzenin evvelkisini (istifham hemzesini) hazf ederek okumaktır.

10-İhtilâs: Lügatte bir şeyi birinden hızlı ve çabuk kapmaya denir. İstılahta ise harfi sesin üçte ikisiyle okumaya denir.⁷⁷

11-İmâle: Lügatte meyletmek demektir. İstılahta ise hareke olarak fethayı kesre, elifi yâ tarafına daha çok meylettirme olayına denir.⁷⁸

⁷² Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 354.

⁷³ Cezerî, *et-Temhîd* s. 55; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 315.

⁷⁴ Nüveyrî, *a.g.e.*, c. 1 s. 532.

⁷⁵ Dâni, *Kitabu't-Teyisir fi'l-Kıraati's-Seb'a*, s. 19; Suyûtî, *a.g.e.*, s. 199; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 315; Fatih Aydın, *Mısır Tarihi Şeyh Ataullah Mesleği Üzere Aşere Kaideleri*, (basılmamış eser) Konya 2004, s.11-14.

⁷⁶ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 199; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 315.

⁷⁷ Cezerî, *et-Temhîd* s. 59.

12-İmam: Lügatte halife, ordu komutanı, kendisine uyulan kimse anlamlarına gelir. Kıraat ilminde ise kıraat vecihlerinin kendisine nisbet edildiği kimsedir.⁷⁹

13-İndirâç: Lügatte dâhil olma, içine sıkıştırma manalarına gelir. İstılahta ise bir hatimde bütün imam ve râvilerin okuyuşlarını bir arada kıraat etmek demektir.⁸⁰

14-İnfirâd Tarîki: Lügatte yanında kimsenin bulunmaması demektir. İstılahta ise her imam ve râvinin okuyuşlarını fert fert zikretmek demektir.⁸¹

15-İskân: Lügatte birini bir yerde sakin kılmak manasına gelir. İstılahta ise harfi üç harekeden soyutlayıp sakin kılmak manasına gelir.⁸²

16-İşmâm: Lügatte bir şeyi bir şeye katmak, koklatmak demektir. İstılahta ise sükûndan sonra dudakları ötre cihetinde uzatıp göstermektir. İşmam terimi “ص” (sad) harfi için kullanıldığında; “ص” (sad) harfini “ظ” (za) harfine karıştırmaktır.

Yalnız harfin istila sıfatıyla beraber işmam yapılıır. Mutlak ehil kimseden şifâhen öğrenilmesi gerekmektedir.⁸³

17- Kasr: Lügatte kısaltmak demektir. İstılahta ise bir elif uzatmaya denir. Bazen de çekmemek manasına gelir.⁸⁴

18-Kurrâ: Lügatte okuyucu ve okuyan anlamındaki kârî kelimesinin çoğuludur. İstılahta ise yedi veya on meşhur kıraat imamına ve onların rivayetlerini, okuyuş şekillerini tahsil eden, ezberleyen kişilere denir.⁸⁵

19-Nakil: Lügatte taşımak demektir. İstılahta ise hemzenin harekesini makablindeki sakin harfe verip kendisini hazf etmektir.⁸⁶

⁷⁸ Cezerî, *et-Temhîd* s. 57; Suyûtî, *a.g.e.*, s. 194; Dâni, *Kitabu't-Teyisir fi'l-Kıraati's-Seb'a*, s. 46; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 399.

⁷⁹ Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 266.

⁸⁰ Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 424-425; Aydın, *a.g.e.*, s. 60.

⁸¹ Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 424-425; Aydın, *a.g.e.*, s. 60.

⁸² Cezerî, *et-Temhîd*, s. 77.

⁸³ Cezerî, *et-Temhîd* s. 58; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân fi İdâhi Zübdetü'l-İrfân*, İstanbul 1287, s. 15; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 298. Abdurrahman Çetin, *Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, İstanbul 2010, s. 223.

⁸⁴ Cezerî, *et-Temhîd*, s. 54.

⁸⁵ Karaçam, *a.g.e.*, s. 79.

20-Râvi: Lügatte rivayet eden kimse demektir. Kıraat ilminde ise imamın kıraatini sonraki nesillere rivayet edip aktaran kişi demektir.⁸⁷

21-Ravm: Lügatte istemek, dilemek manalarındadır. İstılahta ise harfî sesin üçte biriyle okumaya denir.⁸⁸

22-Resm-i Hat: Bu terimle kast olunan sahabenin icmâi ile ilk nüshaya uygun olarak Hz. Osman (r.a) 'ın emriyle yazdırılmış olan Kur'an'ın yazısı ve onun yazı stilidir.⁸⁹

23-Sıla: Lügatte ulaşmak, geçmek anlamlarındadır. İstılahta ise harekeden önce gelen cem'i mim'ini “م” dammeleyip mimden sonra da “و” (vav) takdir ederek okumanın ismidir. Ayrıca bu terim zamir “ها” (ha)'ları için de kullanılır.⁹⁰

24-Sakin: Lügatte karar kılınan, oturan manasındadır. İstılahta ise harekesi olmayan harf demektir.⁹¹

25-Sekte: Lügatte susmak, durmak manalarına gelir. İstılahta ise nefes almadan vakıf zamanı kadar da uzun olmadan sesi kesmeye denir.⁹²

26-Sükûn: Lügat olarak, karar kılmak, oturmak anlamlarına gelir ve harekesizlik demektir, alameti cezmdir. İstılahta ise daima harfî medden sonra gelen şeye denir. Vakfen ve vaslen sabit olduğu gibi sadece vakfen de sabit olabilir.⁹³

27-Tahkîk: Lügatte sağlamlaştırmak, gerçekleştirmek manasına gelir. İstılahta ise Kur'an'ı yavaş yavaş, tertil üzere okumanın adıdır. Bunun dışında imam Âsım'a muvafık olan okuyuşa da denir.⁹⁴

28-Taklîl: Lügatte bir şeyi azaltmak demektir. İstılahta ise hareke olarak fethayı kesre, elifi yâ tarafına daha az meylettirme olayına denir.⁹⁵

⁸⁶ Nüveyrî, *a.g.e.*, c. 1 s. 470.

⁸⁷ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, s. 79.

⁸⁸ Cezerî, *et-Temhîd* s. 58; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 298.

⁸⁹ Dâni, *Kitabu't-Teyisir fi'l-Kıraati's-Seb'a*, s. 60; Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 11.

⁹⁰ M.Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, s. 125; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 313.

⁹¹ Cezerî, *et-Temhîd*, s. 77.

⁹² Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 240; Nüveyrî, *a.g.e.*, c. 1 s. 480.

⁹³ Cezerî, *et-Temhîd*, s. 77.

⁹⁴ Cezerî, *et-Temhîd*, s. 48-49; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri*, s. 68-69.

29-Tarîk: Lügatte yol demektir. İstılahta ise râvilerin râvilerine ve böylece devam edip süregelen rivayet edicilere denir.⁹⁶

30-Tefhîm: Lügatte tazim etmek, tebcil etmek, büyülemek demektir. İstılahta ise harfin istifale sıfatını gidererek istila sıfatıyla okumak demektir.⁹⁷

31-Terkîk: Lügatte bir şeyi inceltmek veya yumuşatmak demektir. İstılahta ise harfin istila sıfatını gidererek istifale sıfatıyla okumak demektir.⁹⁸

32-Tertîl: Lügatte sözü güzel, düzenli, itinalı söylemek demektir. İstılahta ise harflerin mahreç ve sıfatlarına riayet edip, vakıf ve ibtidayı bilmektir.⁹⁹

33-Teshîl: Lügatte kolaylaştırmak demektir. İstılahta ise; hemzenin harekesi fetha olursa hemzeyle elif arası, kesre olursa hemzeyle yâ arası, ötre olursa hemzeyle vav arası okumak demektir.¹⁰⁰

34- Tevassut: Lügatte orta yolu tutmak anlamına gelir. İstılahta ise bu terim bazen dört, bazen üç, bazen iki, bazen de bir buçuk elif miktarı okumak demektir. Yani bu terim kullanıldığı baba göre değişiklik arz eden bir terimdir.¹⁰¹

35-Tûl: Lügatte uzun olmak demektir. İstılahta ise bu terim bazen beş, bazen dört, bazen üç, bazen de iki elif çekmek demektir. Yani bu terim kullanıldığı baba göre veya kullanıldığı imamın ve Râvilerinin kullandıkları bahse göre değişiklik arz eden bir terimdir.¹⁰²

6.Kıraat İlminde Tarîkler

İstanbul Ve Mısır Tarîki Ve Meslekleri

⁹⁵ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 194;

⁹⁶ Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 272.

⁹⁷ Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 400.

⁹⁸ Cezerî, *et-Temhîd* s. 58; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 400.

⁹⁹ Cezerî, *et-Temhîd*, s. 47-49.

¹⁰⁰ Cezerî, *et-Temhîd* s. 56; Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 341.

¹⁰¹ Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 331-335.

¹⁰² Ali Osman Yüksel, *a.g.e.*, s. 331-335.

Kıraat ilminde ekol olarak takip edilen Tarîkler ve meslekler ve bunların öncüleri vardır.¹⁰³ Bunlar İstanbul ve Mısır olarak iki Tarîk ve bunlara bağlı olan meslekler olarak yaygınlaşmıştır.

Seb'a Tarîki, Aşere Tarîki ve Takrib Tarîklerinin kıraat ilmindeki okuyuş usulünde; 1597 yılında Mısır'dan İstanbul'a getirilen Ahmed el-Meyserî¹⁰⁴ ve yine Mısır'dan 1721 yılında getirilen Ali el-Mensûrî¹⁰⁵ ülkemizde takip edilen iki meşhur akımın öncüsü olmuşlardır. Bu Tarîklere kaynak olan eserler ortak olsalar da iki akıma göre değişmektedir. Ayrıca her akımda özellikle de Takrib Tarîki uygulamasının ortaya çıkardığı vecihlerin tehir, tercih, takdim ve terk gibi konularında ikişer meslek ortaya çıkmıştır. Vecihlerin ayrıntılarında anlaşmazlığa düşen meslekler, kaynak eserlerin muhtevasını uygularken kimi, hepsini uygulama şartı olmadığından kifayet miktarını seçmiş ve ruhsatı göstermiş, kimi ise nakledilen her konuyu uygulayarak azimeti göstermiştir. Med mertebeleri konusu her iki Tarîk ve mesleklerin ayrılığa düştükleri konulardan biri olmuştur. Bu konuda Mertebeteyn¹⁰⁶ ve Erbea Merâtib¹⁰⁷ tabirleri ile ifade edilen iki uygulama vardır.¹⁰⁸

6.1. İstanbul Tarîki:

Mütekaddimin tarafından teysir Tarîki olarak kabul edilmiş, ülkemize Ahmed el-Meyserî'nin öncülüğüyle getirildikten sonra İstanbul Tarîki olarak anılmıştır. Basra, Kûfe ve çevresine aidiyetlerinden dolayı Meşarika olarak bilinen kaynak ve râviler tarafından nakledildiği ve bu bölgede yaygın olarak uygulandığı için Irakîyyîn akımı da denmiştir. Bu akımın asıl kaynak olarak kabul ettiği eserler; et-Teysîr ve et-

¹⁰³ eş-Şeyh Hâmid b. Abdulfettah el-Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'ân*, Matbu tez (Mustafa Atilla Akdemir *Zübdetü'l-İrfân* adlı eserinin metodolojik tanıtımı ve tahkiki), İstanbul 1999, s. 28-29

¹⁰⁴ Ahmed el-Meyserî, (1006-1597) Kanuni döneminde yaşayan Nasiruddîn tablâvî (966)'nin damadı ve kıraat talabelerinin en meşhurdur. bkz.. Paluvî, *a.g.e.*, s. 27.

¹⁰⁵ Ali b. Süleyman b. Abdullah el-Mensûrî (1134-1721), . Kahirede doğmuş Mısır'ın büyük âlimlerindedir. Kıraat ilmi hocası olan el-Mezzâhî'den ders almıştır. İstanbula geldikten sonra Köprülü Ahmed Paşa medresesinde Şeyh'ül-Kurrâlîğe atanmıştır 1721 yılında Üsküdar'da vefat etmiştir. bkz.. Efendizâde *Umdetü'l-hallan*, s. 7-8.

¹⁰⁶ Mertebeteyn ekolü, Kasr med miktarı üzerine bir mertebe olarak sadece Tevassut ve Tûl öngörür. bkz.. ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s.158-159.

¹⁰⁷ Erbea Merâtib ekolü ise Kasr, tevassut ve tûl med miktarlarına birer mertebe ilave olarak fuveyka'l-Kasr, Tevassut, fuveyka't-Tevassut ve Tûl kavramları ile ifade edilen dört mertebeyi öngörür. Bkz. ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s.158-159.

¹⁰⁸ Paluvî, *a.g.e.*, s.28-29.

Tahbir olup, Ed-Dürre ve eş-Şâtibiyye'den tamamlayıcı konuları da bünyesine dâhil etmiştir.¹⁰⁹ Meslekleri:

İtilâf Mesleği: Bu mesleğe öncülük eden Yusuf Efendi Zâde (1753), el-İtilâf fî vücûhi'l-İtilâf isimli eserinde İstanbul Tarîkinin usulünü azimet yönüyle ele almış, zamanla mesleği de bu eserin ismiyle anılmıştır. Takrib Tarîkinde Erbea Merâtibi'ni, Seb'a ve Aşere Tarîklerinde ise hem Erbea Merâtibi'ni hem de Mertebeteyn'i uygulamıştır.¹¹⁰

Sûfi Mesleği: Bu mesleğe öncülük eden Kastamonulu Ahmed es-Sûfi Efendi (1758) İstanbul Tarîkinin uygulamasında ruhsatı tercih etmiş, Seb'a, Aşere ve Takrib Tarîklerinde Erbea Merâtibi'ni esas almakla birlikte, Mertebeteyn'i de uyguladığı görülmüştür. Bu meslekte uygulamaya kolaylık sağlayan kıraat vecihlerinin tanzimini şematik olarak gösteren notların kaydedildiği defterler kütüphanelerde mevcut olsa da Ahmed es-Sûfi Efendi'nin bu konuda bir eserine rastlanmamıştır.¹¹¹

6.2. Mısır Tarîki:

1677 yılında Mısır'dan gelen Ali el-Mensurî ülkemizde bu Tarîkin yayılmasında öncülük etmiş, pek çok öğrenci yetiştirmiş, eserler yazmıştır. Ahmed b. Ömer el-Eskatî 1746'da yazdığı Risaletü'l Ecvibe fî Müşkilâti'l- Kırâe isimli eserinde bu Tarîkin sorunlarını ele almıştır. eş-Şâtibiyye ve ed-Dürre Mısır Tarîkinde asıl kaynak olarak kabul edilmiş, kuralma uygun olan konuları da et-Teysîr ve et-Tahbîr'den almıştır.¹¹² Meslekleri:

Mütkmn Mesleği: Bu mesleğe öncülük eden Kettanîzâde olarak da bilinen Muhammed en-Nâimî Efendi (1755), Mütkmnür -Rivaye fî Ulûmi'l-Kırâeti ve'd-Dirâye isimli eserinde Mısır Tarîkinin yöntemini azimet yönüyle ele alarak açıklamış, zamanla mesleği de bu eserin ismiyle tanınmıştır. Takrib, Seb'a ve

¹⁰⁹Paluvî, *a.g.e.*, s.29.

¹¹⁰Paluvî, *a.g.e.*, s. 29.

¹¹¹Paluvî, *a.g.e.*, s. 30.

¹¹²Paluvî, *a.g.e.*, s. 31.

Aşere Tarîklerinde Mertebeteyn'i esas almış ve Erbea Merâtibi'ni de uyguladığı görülmüştür.¹¹³

Atâullah Mesleği: Bu mesleğe öncülük eden Atâullah en-Necib b. el-Hüseyn Efendi (1794), Mısır Tarîkinde ruhsatı tercih etmiş, Seb'a, Aşere ve Takrib Tarîklerinde hem Erbea Merâtibi'ni hem de Mertebeteyn'i uygulamıştır. Ali el-Mansurî'nin torunu olan Atâullah en-Necib b. el-Hüseyn Efendi'nin herhangi bir eseri bulunamamıştır. Bu meslek ülkemizde yaygın uygulanması sebebiyle Mısır Tarîkini temsil eder hale gelmiştir.¹¹⁴ Bizler de ikinci bölümde Furkân ve Şuarâ sûresindeki kıraat farklılıklarını Mısır Tarîki Şeyh Atâullah mesleği üzere şematik olarak vücûhâtlarını çıkardık.¹¹⁵

¹¹³ Paluvî, *a.g.e.*, s. 31.

¹¹⁴ Paluvî, *a.g.e.*, s. 32.

¹¹⁵ Türkiyede kıraat ilmi olarak okutulan iki meslek vardır birincisi İstanbul Tariki ikincisi ise Mısır Tariki Şeyh Ata'ullah Mesleği.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEVKÂNÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ YÖNÜ

1.1. Şevkânî'nin Hayatı (1760- 1834)

Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah eş-Şevkânî 1173/1760 yılında Yemen'in San'a bölgesindeki Şevkan kasabasında doğmuştur.¹¹⁶ İlk eğitimini San'a'da kadılık yapmış olan babasından almıştır. Şevkânî küçük yaşlardan itibaren Kur'an-ı Kerim ile meşgul olup bazı ayetleri ezberlemiştir. Daha sonra ise devrin âlimlerinden Sarf, Nahiv, Hadis, Tefsir, Tarih, Fıkıh Usulü dersleri almış ve genç yaşta ilim halkalarına katılarak mütalaalarda bulunmuştur. Kısa zamanda döneminin önde gelen âlimleri arasında yer alan Şevkânî daha genç yaşlarında kendisine fetva danışılan bir müctehid olmuştur.¹¹⁷

Şevkânî, bütün eğitim hayatını ailesinin izin vermemesi ve bazı manilerden dolayı San'a'da geçirmiş, eğitim almak için farklı beldelelere gitmemiştir. Şevkânî eğitim aldığı dönemde talebelerine de dersler vermiştir.¹¹⁸

Şevkânî başlangıçta Zeydiyye mezhebine mensup olmakla birlikte daha sonra ictihad etme yetkisine ulaşarak mezheblere bağlı hareket etmekten vazgeçmiştir.¹¹⁹ Bu dönemde Şevkânî İbn Teymiyye'nin görüşlerinden etkilenecek Allah'ın sıfatları ve tevil gibi bazı konularda zahiri yorumları tercih etmiştir.¹²⁰

¹¹⁶Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed Havlani Şevkânî, *el-Bedrü't-tali' bi-mehasin men ba'de'l-karni's-sabi*, Beyrut Dârü'l-Ma'rife, c. 2 s. 214-215; Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr el-Câmî' beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min ilmi't-Tefsîr*, (thk. Doktor Aburrahman Umeyre), Kâhire, c. 1 s. 12; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-Müellifîn Terâcimu Musannifi'l-Kütübi'l-'Arabîyye*, Beyrut 1376, c. 7 s. 222; Muhammed Hüseyin ez-Zehbî, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, Kâhire 1976, c. 2 s. 285; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtü'l-Müfessirîn*, İstanbul 2008, c. 2 s.735

¹¹⁷Zehbî, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, c. 2 s. 285; Ömer Nasuhi Bilmen, *Tabakâtü'l-Müfessirîn*, c. 2 s. 735; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, Ankara, 1988 c. 1 s. 508 Kaya, Eyüp Said, Nail Okuyucu, "Şevkânî", *DİA*, İstanbul, 2011 c. 39 s. 22; Mevlüt Güngör, *Kur'an Arastirmaları I*, İstanbul Kur'an Kitaplığı, 1995, s. 95; Yakup Brykoğlu, *Şevkânî'nin Fethü'l Kadîr'inde Esbâb-ı Nüzûl ve Kur'an'ın Anlaşılması* (Ayetlerin İniş Sebepleri), İstanbul Rağbet Yayınları, 2005, s. 15-16.

¹¹⁸Şevkânî, *el-Bedrü't-tali'*, c. 2 s. 215; Zehbî, *a.g.e.*, c. 2 s. 285; Nail Okuyucu, *Şevkânî'nin Fıkıh Tarihi Anlayışı ve Mezheblere Bakışı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 7; Yakup Brykoğlu, *Şevkânî'nin Kur'an'ı Yorumlama Yöntemi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Deü, Sosyal Bilimler Enstitüsü) 2012, s. 19-20.

¹¹⁹Zehbî, *a.g.e.*, c. 2 s. 285; Bilmen, *a.g.e.*, c. 2 s. 557;

¹²⁰ Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c. 1 s. 4; Cerrahoğlu, *a.g.e.*, c. 1 s. 508-509; Bilmen, *a.g.e.*, c. 2 s. 557.

San'a da baş kadılık görevine getirilen Şevkânî, eserlerinin çoğunu da bu dönemlerde kaleme almıştır. Bu görevi ömrünün sonuna kadar sürdüren Şevkânî 77 yaşında 1250 (1834) San'a da vefat etmiştir.¹²¹

1.2.İlmî Şahsiyeti

İlk tahsilini San'a da babasından alan Şevkânî yaşadığı dönemde meşhur ve ilimde otorite olan hocalardan ders almıştır. Şevkânî tefsirinin mukaddimesinde belirttiği gibi, Kur'an-ı Kerimi ilk olarak hocası olan Hasan b. Abdullah el-Helb'in huzurunda hatmederek müşâfehe¹²² etmiştir. Daha sonraları ise San'a'da bulunan Kur'an üstadlarına da aynı şekilde talim ederek okumuştur. Ayrıca Şevkânî Fıkıh ilmini tahsil etmek için kendi çağındaki fakihlerden dersler almış İmam Mehdî'nin el-Ezher isimli eserini ezberlemiştir. Çeşitli şer'î ilimlerde eğitim alan Şevkânî Âsiferî'nin Muhtasar farzlarını, İbn Hâcib'in Şafiye Kafiyesini, Taftazânî'nin et-Tezhîbini, Gazvî'nin belagat ilimlerinin telhisini ve yine İbn Hâcib'in Usul-ü Fıkıhtaki bazı muhtasarların müntehasını ezberlemiştir. Şevkânî şer-i ilimlerde eğitimine başlamadan önce tarih kitaplarına ve edebi eserlere ilgi duymuş, bazı mektep ve kütüphanelerde bu tür eserler ile çokça meşgul olmuş ve kendini geliştirmiştir. Kıraat ilminde ise Şevkânî; İbn Cezerî'nin Tayyibe¹²³ isimli manzumesini ezberlemiştir.¹²⁴

Şevkânî'nin kıraat farklılıklarının ve kıraat ilmindeki usul yöntemlerinin yer aldığı İbn Cezerî'nin bu eserini ezberlemesi, onu sahîh kıraatlere ve kıraat ilmine, ayrıca Tayyibetü'n-Neşr'e vakıf olmasını sağlamıştır. Şevkânî; farklı kıraatleri de Fethü'l-Kadîr tefsirine dâhil etmiştir. Tezimizin 3. bölümünde "Şevkânî'nin kıraatlere yaklaşımı" bahsinde bu konuyu geniş olarak ele alacağız.

¹²¹Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c. 1 s. 27; eş-Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr Şerhi Muntekâ'l-Ahbâr min Ahâdisi Seyyidi'l-Ahyâr*, (Thk. Enver el-Bâz,) Dâru'l-Vefa, Mısır, 2008 c. 1 s. 3; Şevkânî, *el-Fevaidü'l-mecmua fi'l-ehâdisi'l-mevzua*, 1250/1834; (thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yeman) Kahire 1960. s. 12; Yavuz, Adil. *eş-Şevkânî ve Hadîşçiliği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2002, s. 56-72.

¹²² Müşafehe; sözlükte, yakından karşılıklı konuşmak, karşı karşıya konuşmak anlamlarındadır. İstilahta ise; Kurani kerim'in okunuşunu talimi hocanın okuyuşundan(ağzından) almaya denir.

¹²³*Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*: Kur'an'ın on türlü kıraatı hakkında tanzim ve 799'da Mayıs 1396 ikmal edilmiş bulunan 1016 beyitten mürekkep manzum bir eserdir ve Kahire de 1282-1307'de İbn Cezerî tarafından neşredilmiştir.

¹²⁴Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c.1 s.25-27; Bıyıkoglu, *Sevkânî'nin Kur'an'ı Yorumlama yöntemi*, s. 19-20.

Şevkânî Yemen'in sünnileşme şartları içerisinde İbn Kayyim el-Cevziyye ve İbn Teymiyye'den etkilenmiş ve onların iddialarının temelleri olan ehl-i hadis selefiliğinin son halkası olmuştur. Bu akımın 18. yüzyılda Kâsımî imâmeti tarafından korunduğu görülmektedir. Bu akımın görüşlerine sıcak bakan Şevkânî genç bir hoca iken kâdılığa getirilmiş ve müderrislik görevlerine öğrencilerini getirmiş, kendi görüşlerinin Hâdevî¹²⁵ toplumu üzerinde etkili kılma imkânı vermiştir.¹²⁶

Gerek eserleri, gerek görüşleri ile çeşitli alanlarda eser kaleme alan Şevkânî, fıkıh konusunda da birçok eser ortaya koymuştur. Ayrıca Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr tefsirini de önceleri Zeydî mezhebine mensup olmasından dolayı müfessirler fırka tefsirleri arasında zikretmiştir.¹²⁷ Ancak müfessirlerin tefsirlerini kaleme alırken, bulunduğu toplumun sosyal ve siyasi yaşantısından ve toplumun genelinin bağlı olduğu mezhepten etkilenmemesi mümkün değildir. Fakat Şevkânî Zeydîye mezhebinden ayrıldıktan sonra tefsirini kaleme almış olduğundan, tefsirini fırka tefsiri olarak nitelendirmek kanaatimizce pek de uygun görülmemektedir. Şevkânî'nin hayatını ve tefsirini kaleme aldığı dönemdeki durumunu göz önünde bulundurursak bu kanaatimiz ihtimal dâhilinde görülebilir.¹²⁸ Zaten Zeydî fıkına ciddi eleştiriler yönelten Şevkânî, bu görüşlerini de belirli bir fıkıh ekolüne ya da bir başka mezhebe yönelerek yapmamıştır. Aksine nasslardan ve delillerden yararlanarak kendine özgü bir anlayış geliştirmiştir. Onun bu çizgisi daha sonra bir mezhebe dönüşmemiştir ancak fıkıhta otorite olmuş ve görüşleri dikkate alınan bir âlim olmuştur. Bu özelliğiyle onun müctehidlik mertebesine ulaşmış bir âlim olduğu kabul edilmektedir.¹²⁹

Şevkânî okuduğu ilimleri hocalarından karşılıklı olarak mütalaa etmiş ve onların eserlerini ezberlemiştir. Şevkânî'nin kullanmış olduğu hıfz ve mütalaa

¹²⁵ Hadeviyye; Yahyâ b. Hüseyin el-Hâdî-İlelhakk'a (ö. 298/911) nisbet edilerek Yemen'de Zeydiyye mezhebine verilen isimdir. bkz.. T.D.V. *İslam ansiklopedisi* c. 15 s. 1.

¹²⁶ Bilmen, *a.g.e.*, s. 735-736; T.D.V. *İslam ansiklopedisi* c. 39 s. 22

¹²⁷ Zehebî, *a.g.e.*, c. 2 s. 285-299; Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, c. 1s. 504-525; Bıyıkoğlu, *Şevkânî' nin Fethü'l Kadîr'inde Esbâb-ı Nüzûl*, s. 15-16.

¹²⁸ Bıyıkoğlu, *a.g.e.*, s. 15-16

¹²⁹ Zehebî, *a.g.e.*, c. 2 s. 285; Cerrahoğlu, *a.g.e.*, c. 1 s. 508.

yöntemi onu fıkhıta otorite olan bir müctehid yapmıştır. Bu ilmi çalışmalarının sonucunda Şevkânî kadılık görevine getirilmiştir.¹³⁰

Şevkânî ilim yönüyle çeşitli ilimleri tahsil etmiş son dönem müfessirleri içerisinde göze çarpmaktadır. Yemen dışına çıkmadan ilim öğrenip öğretmiş ve kendisini tek bir ilim dalı ile sınırlamadığını görmekteyiz. Yetiştirdiği öğrenciler ve telif ettiği kitaplar günümüze de kaynaklık edecek nitelikte eserlerdir.

1.3. Başlıca Eserleri

Şevkânî'nin Akaid, Fıkıh, Hadis ve Tefsir alanlarında çeşitli eserleri bulunmaktadır. Şevkânî'nin eserlerinin tamamı çok kapsamlı olduğu için tezimizde hepsini aktarmayacağız. Biz çalışmamızda tefsir eserleri ağırlıklı olmak üzere bu eserlerinden en tanınmış olanlardan başlıcalarını burada zikredeceğiz:

1.3.1.Hadis sahasında telif ettiği başlıca eserler:

- 1- Neylü'l-Evtâr Şerh-i Muntekâ'l-Ahbâr min Ahâdisi Seyyidi'l-Ahyâr
- 2-Derru's-Sahâbe fi Fedâili'l-Karâbe ve's-Sahâbe
- 3-Risaletü Zahrü'n-Nesrin fi Hadisi'l-Muammirîn
- 4-Katru'l-Veli ala Hadisi'l-Veliyy
- 5- el-Fevâidü'l-Mecmua Fi'l-Ehâdisi'l- Mevzûa
- 6- İrşâdü'l-Gâbi ila Mezheb-i Ehli'l-Beyt fi Sahâbi'n-Nebî
- 7- Tuhfetü'z-Zâkirîn bi Uddeti'l Hısnî'l-Hasin min Kelami Seyyidi'l-Mürselîn¹³¹

1.3.2.Akaid, Fıkıh sahasında telif ettiği başlıca eserler:

- 1-ed-Dürü'n-Nedîd fi İhlâs-i Kelimeti't-Tevhîd
- 2- et-Tühaf fi Mezhebi's-Selef
- 3- Tenbîhü'l-Efâzil âlâ mâ verade fi Ziyâdeti'l-Umri ve Nuksânihî mine'd-Delâil

¹³⁰Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c.1 s.33-34;

¹³¹ Şevkânî, *Bedru't-Tâli'*, c. 2 s. 219-223; Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c. 1 s.33-34; Bilmen, *a.g.e.*, c. 1 s. 735-736; Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, c.1 s. 508-509; Adil Yavuz, *Şevkânî'nin hadisçiliği*, s. 185; Faruk Özdemir, *Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'indeki Kaynakları ve Metodu* 2013 (Basılmamış Doktora tezi), O. M.Ü, Tefsir Ana Bilim, s. 25.

- 4- İrşâdul-Fuhûl fi İlmi'l-Usûl
- 5-es-Seylul-Cerrar el-Mutedaffak âlâ Hadaiki'l-Ezhar
- 6-ed-Duraru'l-Behiyye
- 7- el-Kavlu'l-Mufid fi Edilleti'l-İctihâdî ve't-Taklid¹³²

1.3.4. Tefsir sahasında telif ettiği başlıca eserler

- 1 - Fethü'l-Kadîr el-Câmi' Beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr
- 2- Edebü't-Taleb ve Müntehe'l-Ereb
- 3- el-Bedru't-Tâli li Meclisi men Ba'de'l Karabeti ve's-Sahabe
- 5-el-İ'lâm bi'l-Meşâyihi'l-A'lâm ve't-Telâmizeti'l -Kirâm¹³³

1.4. Furkân ve Şuarâ Sûreleri Bağlamında Fethü'l-Kadîr

Fethü'l-Kadîr hakkında burada aktaracağımız tefsirin özellikleri, metodu ve kaynakları gibi başlıklar çalışmamızın konusu olan Furkân ve Şuarâ sûreleri bağlamında incelenmiştir.

1.4.1. Fethü'l-Kadîr'in Özellikleri

Eserin tam adı; Fethü'l-Kadîr el-Câmi' Beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr'dir. Şevkânî isminde de belirttiği gibi tefsirini dirayet ve rivayet usullerini bir araya toplayarak kaleme almıştır. Müellif mukaddimesinde Fethü'l - Kadîr'i yaklaşık 7 yılda (1223-1229) bitirdiğini kaydetmektedir. Bu tefsir ilk olarak Mısır'da 5 cilt halinde 1349/1936 yılında basılmış olup, ikinci baskısı da 1383/1964 de yapılmıştır.¹³⁴

Şevkânî, Fethü'l-Kadîr'in mukaddime kısmında tefsirin metodu hakkında bilgi verir. Besmele ile başlayıp hamdele ve salveleden sonra Rasulullah (s.a.v.);

¹³² Şevkânî, *Bedru't-Tâli*, c. 2 s. 219-223; Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c. 1 s. 33; Adil Yavuz, *Şevkânî'nin hadisçiliği*, s. 109-116; Bıykoğlu, *a.g.e.*, s. 22-25.

¹³³ Şevkânî, *Bedru't-Tâli*, c. 2 s. 219-223; Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c. 1 s. 32-43; Adil Yavuz, *a.g.e.*, s. 98; Burada zikredilmeyen ve Şevkânî'nin eserlerinin tamamı için bakınız; el-Gumarî, Muhammed Hüseyin b. Ahmed, el-İmâm eş-Şevkânî Müfessiren, Dâru's-Şurûk, Cidde, 1981, (eş-Şevkânî Müfessiren) s. 126; Okuyucu, *a.g.e.*, s. 140-165

¹³⁴ Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c.1 s. 29-32; Zehebî, *a.g.e.*, c. 2 s. 286; Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, c.1 s. 509.

“Allah’ın kelâmının diğer kelâmlara fazileti Allah’ın mahlûku üzerindeki üstünlüğü gibidir”¹³⁵ hadis-i şerifi ile tefsir ilminin önemini vurgulamıştır.¹³⁶

1.4.2. Tefsirin Metodu

Şevkânî, ayetleri önce dirayet yönünden ele alır, daha sonra ise rivayet yöntemi ile devam eder. Ayetler ile ilgili bütün rivayetleri aktarır. Kur’an’ı Kur’an’la, sünnetle, sahabe-tabiin ve etbauttabiin kavilleri ile tefsir eder. Daha sonra tefsirinde açıklamasını yapacağı sûrenin ismi ile ilgili bilgiler vererek başlar. Bu bağlamda sûrenin adını ve varsa farklı adlarını zikreder. Sonra ilgili sûrenin ayet sayısına ve bu konudaki ihtilafli noktalara değinir. Sûrenin Mekkî-Medenî olup olmadığını ve sûrede geçen ayetlerin fazileti hakkında bilgi verir.¹³⁷ Müellif eserinde ayetleri sınıflandırarak ayet bütünlüğünü sağlayıp kendi yorumu ile yani dirayet yöntemi ile yorumlar. Sonra ayeti kelime kelime ele alıp; lügat, sarf ve nahiv bakımından inceler.¹³⁸ Ayetlerde geçen harf ve edatların fonksiyon ve manalarına değinerek nahiv ve sarf ilminden izahlar getirir ve fiilleri etimoloji yönünden inceler. Ayetlerde geçen kıraat farklılıklarını belirtir.¹³⁹

Ferrâ (207/822),¹⁴⁰ Ahfeş (215/830), Zeccâc (311/923)¹⁴¹ gibi filologların görüşlerini değerlendirerek kelimeleri izah etmiştir. Şevkânî kelimelerin kullanılış ve anlam yönünü inceleyip başka ayet ve hadislerden delil getirmiş bazen de ayetlerin tefsirinde şiir ile istişhâd yöntemini kullanmıştır.¹⁴² Sîbeveyhi (194/809)¹⁴³ ve Halil b. Ahmed(...) gibi lügatçilerin şiirlerinden örnekler vererek kelimeleri izah eden yazar arapça olmayan kelimelere de yer vermiş ve muhtelif manaları ihtiva eden kelimelerin arasında tercih yaparak kendi seçimini göstermiştir.¹⁴⁴

¹³⁵ et-Tirmizî, es-Sünen, (thk...Ahmed Muhammed Sâkir), 2. bsk., İstanbul: Çağrı Yay, 1992, Fedâilî'l-Kur’ân, 25 (2926).

¹³⁶ Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c. 1 s. 29.

¹³⁷ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 81, 124.

¹³⁸ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 82

¹³⁹ Faruk Özdemir, *a.g.e.*, s. 26.

¹⁴⁰ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 1 s. 91.

¹⁴¹ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 82

¹⁴² Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 128, 135, 136, 146, 152.

¹⁴³ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 127.

¹⁴⁴ Faruk Özdemir, *a.g.e.*, s. 26.

Şevkânî tefsirinde Ulûmu'l-Kur'an konularına da yer vermiş olup ayetlerin nüzûl sebeplerini¹⁴⁵ hadisler ile açıklamıştır.¹⁴⁶ Kur'an'da nasih-mensuh konusunda, üzerinde nesh olunan ayetleri beyan etmiştir. Muhkem-müteşabih ayetleri belirtmiş, bu konuda selefın görüşlerine yer vermiştir. Huruf-u mukattaa'yı açıklama yoluna gitmiş¹⁴⁷ ve mübhemleri yorumlamış, sûre ve ayetlerin fazileti, garip kelimelerin izahı, vücuh ve nezair kapsamındaki kelimelerin üzerinde durmuştur.¹⁴⁸

Şevkânî tefsirinde belagat, fıkıh ve kelim konuları üzerinde çokça durmuştur. Belagat yönünden ayetleri incelerken mecaz, kinaye, teşbih ve iltifat gibi sanatlara yer vermiştir. Müellif fikhî hükümler içeren ayetler üzerinde de çokça yoğunlaşmış olup, fikhî ayetlerdeki hükümleri incelerken Kurtubî'nin "El-Câmi' Li-Ahkâmî'l-Kur'an" adlı fikhî tefsirinden yararlanmış¹⁴⁹ ve fukahânın görüşlerini aktarmıştır. Kendisi de müctehid makamında olduğu düşüncesinden dolayı fikhî ayetlerden hüküm çıkarmış ve kendi görüşlerini de belirtmiştir. Kelamî konular ile ilgili ayetler, kıyamet alametleri, imamet şartları, hidayet ve delalet, ru'yetullah gibi konulara da değinmiştir. Kelamî konulardaki görüşlerini zikrederken Mutezîlî kaynak olan Zemahşerînin el-Keşşâf'ından alıntılar yapmıştır.¹⁵⁰ Bu mezhebin görüşlerini de eleştirmiştir. Ayrıca bu konularda Zeydiyye ve diğer mezheplerin görüşlerine de yer verdikten¹⁵¹ sonra kendisinin mezheplere bağlı olmadığını ve ictihad yaptığını söyler. Son olarak israilî haberlere de değinen Şevkânî bu tür israilî haberlere fazla itibar edilmemesini vurgu yaparak tefsirindeki rivayet kısmında ise zayıf, mürsel, garib, hasen, mevkuf, münker hadisleri zikreder.¹⁵²

1.5. Kaynakları

İslami ilimlerin temel kaynakları Kur'an ve Sünnettir. Tefsir ilminde de kaynak olarak ilk başvuracağımız yer Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri, peygamberimizin

¹⁴⁵ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 134.

¹⁴⁶ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 159-160

¹⁴⁷ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 124.

¹⁴⁸ Faruk Özdemir, *a.g.e.*, s. 26.

¹⁴⁹ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 124.

¹⁵⁰ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 135.

¹⁵¹ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 126, 134.

¹⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz. Cerrahoğlu, Tefsir Tarihi, c. 1, s. 387; Faruk Özdemir, *a.g.e.*, s.26-27; Bıyıkoglu, *Şevkânî'nin Kur'an'ı Yorumlama yöntemi*, s. 88-116.

hadisleri, sahabeden, tabiun gelen rivayetlerdir. Tefsir âlimleri ister dirayet ister rivayet metodunu kullanmış olsun bu rivayetlerden yararlanmışlardır.

Şevkânî kendi telif ettiği eserlerini de kaynak olarak kullanmıştır. Ayrıca Şevkânî Fethü'l Kadir'inde ilk dönem müfessirlerinden, tefsirlerinden, fıkhıtan, dilbilim ve Kur'an ilimlerinden faydalanmıştır. Biz de tefsirinde zikrettiği kaynaklardan bazılarını aşağıda aktarmaya çalıştık.

1.5.1. Yararlandığı Müfessirler ve Tefsirler

Şevkânî'nin Fethü'l Kadir'de sahabe ve tâbiun dönemi müfessirlerinden çokça yararlandığı görülmektedir. Bunların; Şa'bî (104/722),¹⁵³ Dahhâk (105/728),¹⁵⁴ Hasan el-Basrî (110/728),¹⁵⁵ Katâde (117/735),¹⁵⁶ Ata b. Dinâr (126/744),¹⁵⁷ Suddî (127/745),¹⁵⁸ Kelbî, Muhammed b. Sâib (146/763),¹⁵⁹ A'meş (147/764),¹⁶⁰ Mukatil b. Süleyman (150/767),¹⁶¹ Süfyân es-Sevrî (161/777), İbn Münzir (319/931),¹⁶² Zehrâvî (454/1062),¹⁶³ vb gibi başlıca tefsir âlimleri olduğunu söyleyebiliriz.

Şevkânî eserinde gerek rivayet gerek dirayet tefsiri olsun pek çok kaynaktan istifade ederken bunlardan bazılarını müllefini aktarmadan sadece eser ismini zikretmekle yetinmiştir. Bu çerçevede onun yararlandığı başlıca kaynakları; Tefsir'i, Abdurrezzak b. Hemmâm es-San'ânî (211/826),¹⁶⁴ Abd b. Humeyd (249/863)'in Tefsiru'l-Kur'ân,¹⁶⁵ el-Firyâbî (301/914)165'nin Tefsir'i,¹⁶⁶ Muhammed b. İbn Cerîr Taberî (310/922)'nin Câmiu'l-Beyân an Te'vili'Âyi'l-Kur'ân,¹⁶⁷ Abdurrahmân es-Sülemî (412/1021)'nin Tefsir'i,¹⁶⁸ İbn Mürdeveyh(416/1019)163'in Tefsir'i,¹⁶⁹

¹⁵³Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 127, 128, 129,

¹⁵⁴Şevkânî, *a.g.e.*, c.4 s.144.

¹⁵⁵Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 126.

¹⁵⁶Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 81, 125,129.

¹⁵⁷Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 142.

¹⁵⁸Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 145.

¹⁵⁹Şevkânî, *a.g.e.*, c.4 s. 145.

¹⁶⁰Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 85

¹⁶¹Şevkânî, *a.g.e.*, c.4 s.145, 148.

¹⁶²Şevkânî, *a.g.e.*, c.4 s. 129, 137, 147.

¹⁶³Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 121, 125,

¹⁶⁴Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 129.

¹⁶⁵Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 129, 137, 143.

¹⁶⁶Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 129, 137.

¹⁶⁷Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 84, 126, 129, 133, 134, 137, 147.

¹⁶⁸Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 152.

¹⁶⁹Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 124, 143.

Sa'lebî (427/1036)'nin el-Keşfve'l-Beyân,¹⁷⁰ Mâverdî (450/1058)171'nin en-Nüket ve'l-'Uyûn'u,¹⁷¹ Kurtubî (671/1272)'nin el Câmî' li Ahkâmi'l-Kur'âni,¹⁷² İbn Kesîr (774/1372)'in Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm,¹⁷³ Suyûtî (911/1505)'nin ed-Dürrü'l-Mensûr,¹⁷⁴ Ebû Cafer, vb gibi başlıca tefsirlerdir. Şevkânî'nin bu tefsirler içerisinde en çok İbn Ebî Hâtim (327/939)'in Tefsiru'l-Kur'ân¹⁷⁵ adlı eserine başvurduğu görülmektedir.¹⁷⁶ Kur'an ilimleri ve kıraat ile ilgili kaynakları üçüncü bölümde "Kıraat Kaynakları" başlığında ele alacağız.

1.5.2.Hadis ve Fıkıh Kaynakları

Şevkânî'nin eserinde ele almış olduğu başlıca hadis kaynakları; Abdurezzâk b. Hemmâm (211/826)189'ın el-Mûsânnaf'ı,¹⁷⁷ İbn Ebî Şeybe (235/849)'nin el-Mûsânnaf ve Müsned'i,¹⁷⁸ Humeyd (249/863)'in el-Müsnedü'l-Kebîr'i,¹⁷⁹ Buhârî (256/870)'nin el-Câmiu's-Sahîhi,¹⁸⁰ Müslim (261/875)'in el-Câmiu's-Sahîh'i,¹⁸¹ Ebû Ya'lâ, (276/889)'nin el-Müsned'i¹⁸² Tirmizî (279/892)'nin es-Sünen'i,¹⁸³ Ebû Saîd Osmân b. Saîd b. Hâlid ed-Dârimî (280/894),¹⁸⁴ Nesâî (303/915)'nin es-Sünen'i,¹⁸⁵ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nisâbûrî (318/930),¹⁸⁶ İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî(327/938) ez-Zuafâ',¹⁸⁷ Beyhakî (458/1066)'nin Delâilu'n-Nübüvvet,¹⁸⁸ vb gibi eserleri içermektedir.¹⁸⁹

¹⁷⁰ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 125.

¹⁷¹ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 148.

¹⁷² Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 81

¹⁷³ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 124.

¹⁷⁴ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 173.

¹⁷⁵ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 84, 90, 96, 113, 122, 125, 137,143, 147, 149,154,

¹⁷⁶ Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'indeki tefsir kaynakları için ayrıntılı bkz.. Faruk Özdemir, *a.g.e.*, s. 28-51; Bıyıkoglu, *a.g.e.*, s. 43-44

¹⁷⁷ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 161.

¹⁷⁸ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 125, 137, 147, 162, 163, 164.

¹⁷⁹ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 129, 137

¹⁸⁰ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 81, 143,162, 163, 164.

¹⁸¹ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 81, 161, 162, 164.

¹⁸² Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 162.

¹⁸³ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 161.

¹⁸⁴ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 162, 163.

¹⁸⁵ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 143.

¹⁸⁶ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 161, 162, 163.

¹⁸⁷ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 162, 163, 164.

¹⁸⁸ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 81, 161.

¹⁸⁹ Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'indeki Hadis kaynakları için ayrıntılı bkz.. Faruk Özdemir, *a.g.e.*, s. 62; Bıyıkoglu, *a.g.e.*, s. 49.

Şevkânî, fıkıh alanında ictihâdları ile bilinen ve bu alanda eserler telif eden bir müfessirdir. Eserinde zikretmiş olduğu başlıca fikhî kaynaklar; Ebû Hanife (150/767),¹⁹⁰ İmam eş-Şafi'î (204/819)'nin el-Ümm'u,¹⁹¹ İbn Hazm (456/1063),¹⁹² vb gibi fakihler ve eserlerinden faydalanmıştır.¹⁹³

1.5.3. Dilbilim kaynakları

Kıraat ilimi ile dilbilimleri arasında lafızları konu etmeleri açısından ortak noktaları bulunması nedeniyle, Şevkânî aynı kaynaktan hem lügat hem de Kur'an ilimleri açısından faydalanmıştır. Dilbiliminde başvurduğu başlıca eserleri şu şekilde zikredebiliriz: Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî (175/791) Ahfeş (177/793),¹⁹⁴ Sibeveyhî (180/796),¹⁹⁵ Kisâî (189/804),¹⁹⁶ Kurtubî, Muhammed b. Ahmed (671/1273),¹⁹⁷ Ferrâ (207/822),¹⁹⁸ Zeccâc (310/922),¹⁹⁹ İbn Kuteybe (322/934),²⁰⁰ İbnu'l-Enbârî (328/940)'ın el-Mesâhif'i,²⁰¹ Ebû Ali el-Fârisî (377/949),²⁰² Cevherî(393/1003),²⁰³ Cürcânî (471/1078),²⁰⁴ ve vb eserler.

Şevkânî tefsirinde yukarıda aktardığımız kaynakların yanı sıra yeri geldikçe tarih ve muhtelif kaynaklardan da istifade ederek ayetleri yorumlamıştır. Bunlardan tespit edebildiğimiz bazı kaynaklar şunlardır; Ebu's-Seyh, Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî (369/979),²⁰⁵ Ebû Zer Abd b. Ahmed b. Muhammed el-Herevî (434/1043),²⁰⁶ İbnü'n-Neccâr, Ebû Abdillâh (643/1245),²⁰⁷ vb.

¹⁹⁰Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 459.

¹⁹¹Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 81

¹⁹²Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 127.

¹⁹³Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'indeki Hadis kaynakları için ayrıntılı bkz.. Faruk Özdemir, *a.g.e.*, s. 62; Bıyıkoglu, *a.g.e.*, s.53.

¹⁹⁴Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 126, 134, 149.

¹⁹⁵Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 127, 135, 136,

¹⁹⁶Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 118, 126, 133, 157.

¹⁹⁷Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 124, 128,

¹⁹⁸Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 91, 125, 126, 127, 129, 133, 134, 139, 149.

¹⁹⁹Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 82, 125, 129, 133, 139, 140.

²⁰⁰Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 140, 142.

²⁰¹Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 157.

²⁰²Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 151.

²⁰³Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 133.

²⁰⁴Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 126, 139.

²⁰⁵Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 161.

²⁰⁶Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 152.

²⁰⁷Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 161.

İKİNCİ BÖLÜM

FETHÜ'L-KADÎR TEFSİRİNDE FURKÂN VE ŞUARÂ SÛRELERİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARI

2.1. FURKÂN SÛRESİ

Sûre Hakkında Genel Bilgiler

2.1.1. Adı

Sûre ismini birinci ayette geçen Furkân kelimesinden almıştır.²⁰⁸ F-r-k/فرق kökünden türeyen Furkân kelimesi sözlükte ayırmak bölmek, birbirinden ayırt etmek, açıklamak, izah etmek gibi manalara gelir. الفرقان (Furkân), mastar olup delil, hüccet kendisi ile doğru yanlış ayırt edilebilen, iyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan ayıran bir melekedir. Fâruk şeklinde ism-i fail olursa, Ömer'ül-Fâruk gibi insan ismi olarak kullanılır.²⁰⁹ Hatta Hz. Ömer'in Fâruk lakabı alması da hak ile batıl gibi konularda ayırım yapmasından dolayıdır. Bu sûrede Furkân kelimesi mastar olarak kullanılmıştır. Furkân kelimesi Kur'an'ın hak ile batılı ayıran bir kitap olmasına işaret eder.²¹⁰

Sûreye bu ismin verilmesinin sebeplerinden biri, mekke müşriklerinin inkârlarına karşı Cenab-ı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim'i; Hz. Muhammed (s.a.v)'in peygamberliği, haram ve helal konusunda hak ile batılı birbirinden ayırt eden ve ayırt ettiren bir kitap kılmasından dolayıdır. Daha kuvvetli görülen bir görüşe göre de Kur'an-ı Kerim'in kolay anlaşılması için sure sure, ayet ayet, parça parça, indirilmesinden dolayı bu isim verilmiştir.²¹¹

²⁰⁸ Furkân 25/1 تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

“Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indiren Allah'ın şanı yücedir”

²⁰⁹ Halîl b. Ahmed, el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn* (Thk. Dr. Abdulhamid Hendâvî) Dâru Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, c. 3 s. 317.

²¹⁰ Furkân, 25/1

²¹¹ Râzî, Muhammed b. Ömer, *Mefatihü'l-Gayb Dâr'ül-Fikr*, Beyrut, 1981, s.45.

2.1.2.Sebeb-i Nüzûlü

Furkân sûresi Kur'an'da yirmi beşinci, iniş sırasına göre ise kırkıncı sûredir. Ele aldığı konulara bakıldığında vahyin ilk yıllarında müşriklerin Kur'an'a karşı olan tavırlarının ve itirazlarının anlatıldığı görülmektedir. Bu da bizlere sûrenin Mekke dönemine ait olduğu izlenimini vermektedir.²¹²

Yasin sûresinden sonra Fâtır sûresinden önce Mekke'de nazil olmuştur.²¹³ Kur'an-ı Kerim'deki sıralamaya göre Nûr sûresinden sonra Şuarâ sûresinden önce yer almakta olup 77 ayettir.

Cumhur âlimlerinin çoğunluğu Furkân sûresinin Mekkî olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. İbn Abbas ve Katâde de sûrenin 68, 69 ve 70. ayetleri hariç tümünün Mekke'de indiğini rivayet etmişlerdir.²¹⁴

Mukâtil surenin 4. ayet-i kerimesinin²¹⁵ Nadir İbnu'l-Haris hakkında nazil olduğunu söylemektedir. Ona göre söz konusu ayette geçen “*Kur'an-ı O uydurmuştur ve bir toplulukta yardım etmiştir*” sözleri Nadir İbnu'l-Haris'e aittir. O, bu sözleri söylerken yanında Abdullah İbn Ümeyye gibi müşrikler de bulunmaktadır. Bu müşriklerin topluluktan kastettikleri de Abdü'l-Uzza'nın kölesi Addas (veya Âiş), İbnü'l-Hadramî'nin köleleri Yesâr ve Cebr olup bu köleler ehl-i kitaptan kimselerdir.²¹⁶

Sûrenin 7.ayetinin²¹⁷ sebep-i nüzulü ile ilgili İbn Abbas'tan bir rivayet aktarılmaktadır. Bu rivayete göre müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v)'i fakirliğinden dolayı ayıplayarak; “Ne oluyor bu Rasul'e! (bizler gibi) yemek yiyor ve çarşılarda

²¹² وَقَالُوا آسَاطِيرُ الْأُولِينَ اٰكْتَنَبَهَا فَهِيَ تَمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّاصْبَالًا وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنْ هٰذَا اِلَّا افْتَرِيْهُ وَاَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُوْنَ فَقَدْ جَآؤْا ظُلْمًا وَّزُورًا

“İnkâr edenler, “Bu Kur'an, Muhammed'in uydurduğu bir yalandan başka bir şey değildir. Başka bir topluluk da bu konuda ona yardım etmiştir” dediler. Böylece onlar haksız ve asılsız bir söz uydurdular. “(Bu Kur'an, başkalarından) yazıp aldığı öncekilere ait efsanelerdir. Bunlar ona sabah akşam okunmaktadır” dediler.” Furkân 25/4.

²¹³Ebu's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddîn el-İmâdî, h.982, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm İlä Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*Mektebetü'r-Riyadi'l-Hediysetü, c. 4 s. 154.

²¹⁴ Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c. 4 s. 81.

²¹⁵ “Küfredenler dediler ki: Bu Kur'an ancak O'nun uydurduğu bir yalandır ve ona bu hususta bir başka topluluk yardım etmiştir. Hiç şüphesiz onlar zulüm ve iftira ile geldiler”

²¹⁶Ebü'l-Hasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşîr, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, (150/767) Beyrut 2003, s. 430-431.

²¹⁷ وَقَالُوا مَا لِهٰذَا الرَّسُوْلِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْاَسْوَاقِ لَوْلَا اَنْزَلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُوْنُ مَعَهُ نَذِيْرًا
“Dediler ki: “Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, çarşıda pazarda dolaşır. Ona bir melek indirilseydi de, bu onunla beraber bir uyarıcı olsaydı ya!”

geziniyor!” dediler. Bunu duyan Allah Rasulü çok üzüldü. Onu teselli etmek için Cebrâil inerek şöyle dedi: Selam sana ya Rasulallah! İzzet sahibi Rabbin sana selam söylüyor ve diyor ki; “Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de yemek yer, çarşılarda dolaşırlardı.”²¹⁸ Böylece ayet nazil olmuş ve geçmiş nebilere örnek vermiştir.²¹⁹

Sûrenin 68-70. ayetlerinin²²⁰ sebebi nüzûlü ile ilgili ise Said b. Cübeyr İbn Abbas’tan bir rivayet aktarmaktadır; bu rivayette geçtiğine göre Hz. Muhammed (s.av.)’e müşriklerden bazıları gelip “Bizler çok zina ettik ve haksız yere çok cana kıydık. Müslüman olmak istiyoruz fakat yaptığımız günahların bağışlanmamasından korkuyoruz” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber’e Furkân sûresinin ilgili ayetleri ve Zümer sûresinin 53. ayeti²²¹ nazil olmuştur.²²²

İbn Abbas’tan gelen bir başka rivayete göre; Vahşi’nin Peygamberimiz (s.a.v)’e Müslüman olmak için gelerek; “Ben zina ettim ve haksız yere cana kıydım. Allah Teâlâ benim tevbeni kabul eder mi?” demesi üzerine Furkân 68, Nisa 48²²³ ve Zümer 53.²²⁴ ayetler nazil olmuştur.²²⁵

²¹⁸ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا

²¹⁹Vahidî, Ebu’l Hasan Ali b. Ahmed, *Esbâbü Nüzûl’il-Kur’an*, (thk.. es-Seyyid Ahmed Sakar) 1969, s. 345-346; Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu’l- Beyân fi Te’vili’l-Kur’an*, (thk: Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki) 1.Basım, Riyad, Dâru Alemlî’l-Kütüp, 2003 c. 15 s. 403-404; Ayrıntılı bkz. Bedrettin Çetiner, *Fatiha’dan Nas’a Esbab-ı Nüzul Kur’an Ayetlerinin iniş Sebepleri*, İstanbul Çağrı Yayınları, 2002, c. 2 s. 663.

²²⁰ الْقِيمَةِ وَيَخْلُدُ وَالَّذِينَ لَا يُدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيهِ مُهَانًا إِلَّا مَنْ تَابَ وَأَمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا “Onlar, Allah ile beraber başka bir ilâha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah’ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar. Kıyamet günü onun azabı kat kat artırılır ve horlanmış olarak orada ebedî kalır. Ancak tövbe edip de inanan ve sâlih amel işleyenler başka. Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”

²²¹ De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”

²²²Buharî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, Ebu Abdullah (256/870), *el-Câmiu’s-Sahih*, İstanbul 1981, tefsirü’l Kur’an, s. 254, Vahidî, *Esbâbü Nüzûl’il-Kur’an*, s. 348-350, el-Hamidan Üsame b. Abdul-Muhsin, *es-Sahih min esbab-ı en-Nüzûl*, Beyrut 1999/1460 s. 256.

²²³ Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a şirik koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.

²²⁴ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

²²⁵ Vâhidî, a.g.e., s. 349-350.

2.1.3.Sûrenin Genel Muhtevası

Sûre, Allah Teâlâ'nın ulûhiyeti, yüceliği ve noksan sıfatlardan münezze olması ile ilgili ayetlerle başlamaktadır. Sûrenin bundan sonraki ayetleri Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği konusunda müşriklerin iftiralmasını yalanlama üzerinedir. Allah Teâlâ bu sûrede bizlere Furkân'ı yani hakkı batıldan ayırt etme yetisini öğretmektedir. Buna göre Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği haklı, batıl olan ise müşriklerin Peygamberimiz (s.a.v.)'e beşerî sıfatları kusur olarak söyleyip nübüvveti inkâr etmeleridir. Furkân sûresinde Allah Teâlâ geçmiş peygamberlerin beşeri yaşantılarından bahsederek nübüvvetin insanüstü varlıklara gönderilmediğini belirtir. İnkârcı müşriklerin ahiretteki azapları da hemen geçmiş ümmetlerden bahseden ayetlerin sonunda karşımıza çıkmaktadır. Müşriklerin, Kur'an'ın tamamının neden tek seferde indirilmediği yönündeki iddiaları da Hz. Peygamber'in kalbine iyice yerleştirmek için parça parça gönderildiği zikredilerek açıklanmaktadır. Sûrenin son ayetlerinde ise has, temiz, takva sahibi müminlerin özelliklerinden bahsedilerek onların ebedi kalacakları cennet ve mükâfatları anlatılmaktadır.

Sûrenin genel olarak muhtevâsı böyle olmakla birlikte ayetler bazında konu dağılımı ise şöyledir;

1-2. ayetler; Allah Teâlâ'nın yüceliğini, aşkınlığını ve cömertliğini, konu edinerek, ulûhiyetine yakışmayan niteliklerden tenzih etmektedir.

3-6. ayetler; Kur'an ayetlerinin gerçekliği üzerine itiraz ve Allah Teâlâ'nın cevabını ihtiva eder.

7-9. ayetler; Peygamberimiz'in şahsına veya peygamberlik şekline itirazları ve cevapları içerir.

10-16. ayetler; o gün; cehennem, cehennemin özellikleri ve müşriklerin oradaki durumları ile Allah'a itaat edenlere vaad edilen cenneti söz konusu eder.

17-29. ayetler; müşriklerin hesaba çekilmesi ve onları yoldan çıkarıcı önderleri, liderleri ve cehennem azabı hakkındadır.

30-34. ayetler; Kur'an'ı mehcür tutmak. Allah'ın müşriklere cevap verip vermeme tenezzülü konularını kapsar.

35-40. ayetler; geçmiş peygamberler ve kavimlerden örnekler sunar. Mesela;

a. Hz. Mûsâ (a.s) kardeşi Hârûn (a.s) ve kavimleri,

b. Hz. Nûh (a.s) ve kavmi,

c. Âd, Semûd ve Ashab-ı R'ess kavimleri gibi.

41-44 ayetler; hevasını ilah edinenlerden bahseder.

45-55. ayetler; deliller (Allah'ın ibret verici yaratma gücü) hakkında açıklamada bulunur.

56-60. ayetler; Peygamber (s.a.v.)'e hitap ve secde emri konusundadır.

63-77. ayetler; müminlerin özellikleri ve ebedi kalacakları cenneti ve nimetlerini anlatır.

2.2.FURKÂN SÛRESİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARI

2.2.1. Fethü'l-Kadîr'de Furkân Sûresindeki Kıraat Farklılıkları

Şevkânî Furkân sûresinin tefsirinde farklı kıraatlere yer vermiştir. Ancak Şevkânî sûredeki farklı kıraatleri aktarırken mütevatir, meşhur, Âhad, şaz ve mevzu ayrımı yapmadan zikretmiştir. Biz de herhangi bir ayrıma gitmeksizin kıraatleri aynen onun verdiği gibi aktaracağız. Söz konusu kıraat farklılıkları aşağıda belirttiğimiz gibidir.

5. Ayet:

وَقَالُوا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اٰكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلِي عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّاصِيَالًا

Ayet-i kerimede²²⁶ geçen اُكْتَتَبَهَا (İktetebehâ) kelimesini Şevkânî Talha'nın²²⁷

mebni meful olarak اُكْتَتَبَهَا (uktutibehâ) şeklinde okuduğunu nakletmiştir.²²⁸

7. Ayet:

وَقَالُوا مَا لِهَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا

Ayet-i kerimede²²⁹ geçen فَيَكُونُ (feyekûne) kelimesini cumhur nasb ile كُونَ (kevn) üzerine cevaba tahsis için okudu. Şevkânî فَيَكُونُ (feyekûne) kelimesinin اُنزِلَ üzerine mâtuf olduğu için ref (ötre) ile okunduğunu da belirterek mazi üzerine atfetmenin caiz olduğunu ve buradan kastın gelecek anlamı taşıdığını söylemiştir.²³⁰

8. Ayet:

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّا تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

Ayet-i kerimede²³¹ geçen تَكُونُ (tekûnu) kelimesini Cumhur “ت”(te) ile A'meş ve Katade ise جَنَّةٌ (cennetun) kelimesi hakiki müennes olmadığı için “ي”(ya) harfi ile يَكُونُ (yekûnu) okumuşlardır. Aynı ayet-i kerimede يَأْكُلُ (ye'kulu)

²²⁶ “Yine onlar dediler ki: (Bu ayetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır.”

²²⁷ Şevkânî eserinde bu kıraat farklılığını zikrettiği Talha'nın kim olduğu hakkında bir bilgi vermemiştir. Araştıramızın sonunda Talha b.Musarrif (113/730) olduğu kanaatine vardık.

²²⁸ Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, c. 4 s. 83.

²²⁹ “Onlar (bir de) şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarında dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!”

²³⁰ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 85.

²³¹ “Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yiyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı. (Ayrıca) o zalimler (mü'minlere): Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız! Dediler.”

kelimesini Hamza, Ali ve Halef “ن”(nun) ile نَأْكُلُ (ne’kulu) olarak, geride kalanlar ise “ي”(ya) harfi ile okumuşlardır.²³²

10. Ayet:

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ
فُصُورًا

Ayet-i kerimede²³³ وَيَجْعَلُ (ve yec’al) kelimesinin sonundaki “ل” (lam) harfini
Cumhur cezm ile İbn Kesîr, İbn Âmir ve Ebû Bekir ref ile وَيَجْعَلُ (ve yec’alu) şeklinde
okumuşlardır. Şevkânî وَيَجْعَلُ (ve yec’ale), kelimesinin nasb ile aynı zamanda يجعل ve
لك kelimelerindeki “ل”(lam) harfinin hem idgam ile hem de iki ayrı kelime
oldukları için idgâmın terkiyle de okunduğunu bildirmiştir.²³⁴

13. Ayet:

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا

Ayet-i kerimede²³⁵ ضَيِّقًا (ḍayyīḳan) kelimesindeki “ي”(ya) harfini imam İbn
Kesîr iskân yani sükûn (cezm) ile ضَيِّقًا (ḍayḳan) okumuştur fakat Şevkânî tefsirinde
buradaki kıraat farklılığına değinmemiştir.²³⁶

²³² Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 85.

²³³ “Dilersen sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan cennetleri verecek ve sana saraylar ihsan edecek olan Allah’ın şanı yücedir.”

²³⁴ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 86.

²³⁵ “Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennem) dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok oluvmeyi isterler.”

²³⁶ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 86-87.

17. Ayet:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

Ayet-i kerimedeki ²³⁷ يَحْشُرُهُمْ (yağşuruhum) kelimesini İbn Muhaysın,

Humeyd, İbn Kesîr, Hafs, Ya'kub, Ebû Amr ve râvisi Dûrî “ي”(ya) ile okumuşlardır.

Şevkânî, Ebû Ubeyde ve Ebû Hâtim'in de bir önceki ayette geçen كان على ربك kelimesinden dolayı bu okuyuşu seçtiklerini ve kalan ²³⁸ imamların ise Kur'an'ın tamamında “ن”(nun) ile “ش”(şin) harfini de kesre ile نَحْشُرُهُمْ (nağşiruhum) şeklinde okuduklarını söylemiştir. ²³⁹

Aynı ayet-i kerimedeki فَيَقُولُ (feyekûlu) kelimesini İbn Âmir, Ebû Hayvah, İbn Kesîr ve Hafs “ن”(nun) ile فَنَقُولُ (feneğûlu) şeklinde okumuşlardır. Şevkânî, Ebû Ubeyde ve Ebû Hâtim'in kalan imamlarla beraber فَيَقُولُ (feyekûlu) şeklindeki okuyuşu seçtiklerini söylemiştir. ²⁴⁰

18. Ayet:

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ
وَأَبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا

²³⁷ “O gün Rabbin onları ve Allah'tan başka taptikları şeyleri toplar da, der ki: Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?”

²³⁸ Burada geride kalan imamlardan kasıt şaz kıraatler içindir.

²³⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 90.

²⁴⁰ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 90.

Ayet-i kerimede²⁴¹ geçen تَتَّخِذَ (nettehıze) kelimesini Cumhur mebni fail olarak, Hasan ve Ebû Ca'fer ise mebni meful olarak okumuşlardır.²⁴²

Aynı ayet-i kerimede ki يَنْبَغِي (yenbeğî) kelimesini Ebû İsa el- Esved el-Kârî mebnî meful olarak يُنْبَغِي (yunbeğî) şeklinde okumuştur.²⁴³

19. Ayet:

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَعُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

Ayet-i kerimede ki²⁴⁴ بِمَا تَعُولُونَ (bimâ tekülûn) kelimesini Cumhur “ت” (ta) ile hitap sığasında okumuştur. Ferrâ'nın rivayet ettiğine göre فَكَّاد كَذَّبْتُمْ (fekad kezzebûkum) kelimesini tahfif ile ve بِمَا يَكُولُونَ (bimâ yekülûn) şeklinde okumak caizdir. Mücahid ve Bezzî de bu kelimeyi “ي”(ya) ile okumuşlardır. Aynı ayet-i kerimede ki تَسْتَطِيعُونَ فَمَا (femâ testetîû'ne) kelimesini Hafs “ت” (ta) ile geride kalanlar ise فَمَا يَسْتَطِيعُونَ (femâ yestetîû'ne) okumuşlardır.²⁴⁵

20. Ayet:

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ

لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا

²⁴¹ “Onlar: Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmaz; fakat sen onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda (seni) anmayı unuttular ve helaki hak eden bir kavim oldular, derler.”

²⁴² Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 90.

²⁴³ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 91.

²⁴⁴ “(Bunun üzerine ötekilere hitaben şöyle denir:) İşte (taptıklarınız), söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne (azabınızı) geri çevirEbilir, ne de bir yardım temin edEbilirsiniz. İçinizden zulmedenlere büyük bir azap tattıracağız!”

²⁴⁵ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 91.

Ayet-i kerimedeki²⁴⁶ اِلَّا اِنَّهُمْ (illâ innehum) kelimesini Cumhur esre ile ve وَيَمْسُونَ (ve yemşûne) kelimesindeki “ي”(ya) harfini fetha ile “م”(mim) harfini sükûn ile “ش” (şın) harfini de tahfif ile okumuştur. Ali, İbn Avf, İbn Mes’ud “ي”(ya)’ı damme ile ‘م’(mim)’i fetha ile “ش” (şın)’i dammeli ve şeddeli olarak وَيَمْسُونَ (ve yumeşşûne) şeklinde okumuştur.²⁴⁷

25. Ayet:

وَيَوْمَ تَشْقُقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا

Ayet-i kerimedeki²⁴⁸ aslı تشقق (teteşekkağu) olan تَشْقُقُ (teşekkağu) kelimesini Âsım, A’meş, Yahya bin Vessâb, Hamza, Kisâî, Ebû Amr ”ش” (şın)’ı tahfif ile تَشْقُقُ (teşekkağu) şeklinde, geride kalanlar ise şedde ile ve idgam üzere تَشْقُقُ (teşekkağu) okumuşlardır. Birinci kıraati Ebû Ubeyde ikinci kıraati ise Ebû Hâtim seçmiştir.

Aynı ayet-i kerimedeki وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ (ve nuzzile’l-melâiketu) kelimesini İbn Kesîr tahfif ile, “ن”(nun)dan sonra sakın “ن” (nun) getirerek وَنُنْزِلُ الْمَلَائِكَةَ (ve nunzilu’l-melâiketu) okumuştur.

Yedi imamdan kalanlar dammeli “ن”(nun), esreli ve şeddeli “ز”(ze) ile mebni meful olarak نُزِّلَ (nuzzile) okumuştur. İbn Mes’ud ve Ebû Reça mebni fail olarak أَنْزَلَ (nezzele) şeklinde okumuştur. İbn Ka’b ise أَنْزَلَ (enzele) okumuş ve ondan rivayet

²⁴⁶ “(Resulüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. (Ey insanlar!) Sizin bir kısmınızı diğer bir kısmınıza imtihan (vesilesi) kıldık; (bakalım) sabredek misiniz? Rabbin her şeyi hakkıyla görmektedir.”

²⁴⁷ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 92.

²⁴⁸ “O gün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılacak ve melekler bölük bölük indirileceklerdir.”

edildiğine göre تُنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ (tunzilu) olarak da okumuştur. Bundan başka şaz kıraatlerde de okunmuştur.²⁴⁹

28. Ayet:

يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَخَذْ فُلَانًا خَلِيلًا

Ayet-i kerimede²⁵⁰ يَا وَيْلَتَى (yâveyletâ) kelimesini Ebû'l Hasan sarîh “ي”(ya)

ile okurken, Dûrî imale ile okumuştur. Ebû Ali imaleyi terk etmeyi güzel görmüştür çünkü kelimenin aslında “ي”(ya) esre iken fethaya ibdal olmuştur.²⁵¹

32. Ayet:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا

Ayet-i kerimede²⁵² geçen لِنُثَبِّتَ (li-nusebbite) kelimesindeki “ي”(ya) harfini

Abdullah لِيُثَبِّتَ (li-yusebbite) şeklinde okumuştur.²⁵³

40. Ayet:

وَلَقَدْ آتَيْنَا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْنَا عَلَيْهَا مَطَرَ السُّوءِ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا بَلًا كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا

Ayet-i kerimede²⁵⁴ السُّوءِ (es-sev') kelimesindeki “س”(sin) harfini Ebû es-

Semâvel damme ile السُّوءِ (es-sû) şeklinde okumuştur.²⁵⁵

²⁴⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 96.

²⁵⁰ “Yazık bana! Keşke falancayı (batıl yolcusunu) dost edinmeseydim!”

²⁵¹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 97.

²⁵² “İnkâr edenler: Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi? Dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.”

²⁵³ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 98.

48. Ayet:

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا

Şevkânî, ayet-i kerimedeki²⁵⁶ الرِّيحَ (er-riyâh) kelimesinin الرِّيحَ (er-rîha) بُشْرًا (er-rîha) kelimesinin de “ب” (ba) ve “ن”(nun) ile نُشْرًا (nuşran) şeklinde okunduğunu zikretmiştir.²⁵⁷

49. Ayet:

لُنْحِييَ بِهِ بَلَدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْآسِيَّ كَثِيرًا

Ayet-i kerimedeki²⁵⁸ وَنُسْقِيَهُ (venuşkıyehû) kelimesinin “ن”(nun) harfini Ebû Amr, Âsım, Ebû Hayyan, İbn Ebî Able fetha ile وَنُسْقِيَهُ (veneskıyehû) olarak, geride kalanlar ise “ن”(nun) harfini damme ile وَنُسْقِيَهُ (venuşkıyehû) şeklinde okumuşlardır.²⁵⁹

50. Ayet:

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا هُ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

²⁵⁴ “(Resulüm!) Andolsun (bu Mekkeli putperestler), bela ve felaket yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır. Peki, onu görmüyorlar mıydı? Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummamaktadırlar.”

²⁵⁵ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 103.

²⁵⁶ “Rüzgârları rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen o'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.”

²⁵⁷ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 107.

²⁵⁸ “Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.”

²⁵⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 108.

Ayet-i kerimede²⁶⁰ bulunan صَرَفْنَاهُ (şarrafnâhu) kelimesindeki şeddeli “ر”(ra)

harfini İkrime tahfif ile صَرَفْنَاهُ (şarafnâhû) geride kalanlar ise şedde ile okumuştur.

Aynı ayet-i kerimede لِيَذَّكَّرُوا (liyazzekkerû) kelimesindeki şeddeli “ذ”(zel) harfini

Hamza ve Kisâî tahfif ile geride kalanlar ise sekil (ağır, şeddeli) ile okumuştur.²⁶¹

53. Ayet:

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا
مَّحْجُورًا

Talha ayet-i kerimede²⁶² bulunan مِلْحٌ (milḥun) kelimesindeki “م” (mim)i

fetha ile “ل” (lam)ı de kesre ile مِلْحٌ (meliḥun) şeklinde okumuştur.²⁶³

59. Ayet:

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَأَلْ
بِهِ خَبِيرًا

Ayet-i kerimede²⁶⁴ الرَّحْمَنُ (errahmânu) kelimesini Cumhur merfû olarak,

Zeyd bin Ali mecrur olarak الرَّحْمَنِ (errahmâni) şeklinde okumuştur.²⁶⁵

²⁶⁰ “Andolsun bunu, insanların öğüt almaları için, aralarında çeşitli şekillerde anlatmışızdır; ama insanların çoğu ille nankörlük edip diretmıştır.”

²⁶¹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 109.

²⁶² “Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerininki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O'dur.”

²⁶³ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 109.

²⁶⁴ “Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva eden (ona hükmeden) Rahman'dır. Bunu bir bilene sor.”

²⁶⁵ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 112.

60. Ayet:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا

Ayet-i kerimedeki²⁶⁶ لِمَا تَأْمُرُنَا (limâ te'murunâ) kelimesini Medinelî²⁶⁷ ve Basralî²⁶⁸ kıraat imamları “ت”(ta) ile okumuşlardır. Ebû Ubeyde ve Ebû Hâtim de bu kıraati seçmiştir.

A'meş, Hamza ve Kisâî “ي”(ya) ile يَأْمُرُنَا (limâ ye'murunâ) okumuşlardır.²⁶⁹

61. Ayet:

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

Ayet-i kerimedeki²⁷⁰ سِرَاجًا (sîrâcen) kelimesini Cumhur tekil olarak okurken, Hamza ve Kisâî cem olarak سُرُجًا (surucen) şeklinde okumuşlardır. Zeccâc ise Hamza ve Kisâî'nin سِرَاجًا (sirâcen) kelimesi güneş ve yıldızları kastettiği için cemi okuduklarını söylemiştir. Ebû Ubeyde birinci kıraati tercih etmiştir. وَقَمَرًا (ve kıameran) kelimesindeki “ق” (kaf)'ı A'meş damme ile “م”(mim)i iskân ile قُمْرًا (kıamran) şeklinde okumuştur. Şevkânî bu şaz kıraatin zayıf bir görüş olduğunu belirtmiştir.²⁷¹

62. Ayet:

²⁶⁶ “Onlara: Rahman'a secde edin! Denildiği zaman: "Rahman da neymiş! Bize emrettiğin şeye secde eder miyiz hiç!" derler ve bu emir onların nefretini artırır.”

²⁶⁷ İmam Nafi ve Ebu Cafer

²⁶⁸ Ebu Amr ve Şeyh Yakub

²⁶⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 113.

²⁷⁰ “Gökte burçları var eden, onların içinde bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir.”

²⁷¹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 114.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا

Ayet-i kerimedeki²⁷² أَنْ يَذَّكَّرَ (en yezzekkera) kelimesini Cumhur şedde ile Hamza tahfif ile أَنْ يَذَّكَّرَ (en yezkure) şeklinde okumuştur. Birinci kıraat Allah'ı zikreden, ikinci kıraat ise onu tezekkur (anımsatmak, hatırlatmak)den dolayı okunmuştur. İbn Ka'b ise يَذَّكَّرَ (yetezekkera) şeklinde okumuştur.²⁷³

67. Ayet:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَعُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

Ayet-i kerimedeki²⁷⁴ يَقْتُرُوا (yeqturû) kelimesini Hamza, Kisâi, A'meş, Yahyâ bin Vessâb tıpkı يَقْتُرُوا (yaqturû) kelimesinde olduğu gibi “ي”(ya)’ı fetha, “ت”(ta)’ı damme ile يَقْتُرُوا (yeqturû) şeklinde, Ebû Amr ve İbn Kesîr “ي”(ya)’ı fetha, “ت”(ta)’ı kesre ile يَقْتُرُوا (yaqturû) şeklinde ve Medineli kıraat imamları, İbn Âmir ve Âsım'ın rivayetinden Ebû Bekir “ي”(ya)’ı damme, “ت”(ta)’ı kesre ile يَقْتُرُوا (yaqturû) şeklinde okumuşlardır. Aynı ayet-i kerimedeki قَوَامًا (qavâmen) kelimesini Hasan bin Abdurrahman “ق”(kaf)’ı kesre ile قَوَامًا (qivâmen), geride kalanlar ise fetha ile قَوَامًا (qavâmen) şeklinde kıraat etmişlerdir.²⁷⁵

68. Ayet:

²⁷² “İbret almak veya şükretmek isteyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren de o'dur.”

²⁷³ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 114.

²⁷⁴ “(O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”

²⁷⁵ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 116.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزُنُونَ ۖ وَمَنْ
يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا

Ayet-i kerimede ²⁷⁶ geçen يَلْقَ أَثَامًا (yelka eşâmen) kelimesindeki أَثَامًا (eşâmen)'in yerine Hasan يَوْم (yevm) kelimesinin cemi olan أَيَّامًا (eyyâmen) kelimesi ile okumayı tercih etmiştir. ²⁷⁷

69. Ayet:

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا

Ayet-i kerimede ²⁷⁸ يُضَاعَفْ (yuḍâ'af) ve وَيَخْلُدْ (ve yaḥlud) kelimelerini Nâfi, İbn Âmir, Hamza ve Kisâî, cezm ile ayette geçtiği gibi, İbn Kesîr يُضَاعَفْ (yuḍâ'af) kelimesindeki “ع”(ayn)’ı şeddeli, elif harfini tarh (hazf) ederek ve sonunu cezmlî olarak يُضَعَّفْ (yuḍa'a'af), Talha b. Süleyman يُضَاعَفْ (yûḍâ'af) kelimesini “ي”(ya) harfinin yerine dammeli “ن”(nun), “ع”(ayn) harfini de şeddeli ve kesreli, kelimenin sonunu da cezmlî olarak نُضَعَّفْ (nuḍa'if) şeklinde okumuşlardır. Bu kıraat aynı zamanda Ebû Ca'fer ve Şeybe'nin de tercih ettiği okuyuştur. Âsım'ın birinci Râvisi Ebû Bekr ise kelimelerin sonunu يُضَاعَفْ (yuḍâ'afu) ve وَيَخْلُدْ (ve-yaḥludu) olarak merfû okumuştur. Talha b. Süleyman وَيَخْلُدْ (ve yaḥlud) kelimesini kâfirlere muhatab

²⁷⁶ “Onlar, Allah ile beraber başka bir ilâha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar.”

²⁷⁷ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 118.

²⁷⁸ “Kıyamet günü onun azabı kat kat artırılır ve horlanmış olarak orada ebedî kalır.”

olarak “ت”(ta) ile وَتَحْلُدُ (ve-tahlud) şeklinde kıraat etmiştir. Ebû Amr’dan gelen rivayetlere göre وَتَحْلُدُ (ve-yahlud) kelimesindeki “ي”(ya)’ı damme ile “ل”(lam)’ı da fetha ile وَتَحْلُدُ (ve yuhled) şeklinde okunduğu belirtilmektedir. Ebû Âlâ el-Fâris bu rivayetin galat olduğunu söylemiştir.²⁷⁹

74. Ayet:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا فُرْقَةً أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

Ayet-i kerimde²⁸⁰ geçen وَذُرِّيَّاتِنَا (ve zurriyâtinâ) kelimesini Nâfî, İbn Kesîr, İbn Abbas ve Hasan ayetteki gibi cem’i olarak, Ebû Amr, Hamza, Kisâî, Talha ve İsa وَذُرِّيَّتِنَا (ve-zurriyetinâ) olarak müfred okumuşlardır.²⁸¹

75. Ayet:

أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا

Ayet-i kerimde²⁸² geçen وَيُلَقَّوْنَ (ve yulekqavne) kelimesini Ebû Bekr, Mufaddal, Yahya b. Vessâb, Hamza, Kisâî ve Halef “ي”(ya)’ı fetha ile “ل”(lam)’ı sükûn ile “ق”(kaf)’ı da tahfif ile وَيُلَقَّوْنَ (ve yelqavne) şeklinde okumuşlardır. Bu

²⁷⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 118.

²⁸⁰ “Onlar, “Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah’a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle” diyenlerdir.”

²⁸¹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 119-120.

²⁸² “İşte onlar, sabretmelerine karşılık cennetin yüksek makamlarıyla mükâfatlandırılacaklar ve orada esenlik dileği ve selâmla karşılanacaklardır.”

kıraati Ferrâ da tercih etmiştir. Geride kalanlar ise “ي”(ya)’ı damme ile “ل”(lam)’ı fetha ile “ق”(kaf)’ı da şedde ile وَيُلَقَّوْنَ (ve-yulekka) şeklinde kıraat etmişlerdir.²⁸³

77. Ayet:

قُلْ مَا يَعْبُرُنَا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا

Ayet-i kerimede²⁸⁴ geçen كَذَّبْتُمْ (fekad kezzebtum) kelimesini İbn Zübeyr

كَذَّبَ الْكَافِرُونَ (fekad kezzeb’el-kâfirûn) şeklinde okumuştur. Şevkânî bu kıraatte insanların çoğunluğuna hitap eden bir delil olduğu görüşündedir. İbn Cînâ, İbn Abbas’ın İbn Zübeyr gibi okuduğunu, ez- Zehrâvî ve en-Nahhâs ise İbn Mes’ud’un her iki okuyuşuda tercih ettiğini söylemiştir.²⁸⁵

Cumhur ayette geçtiği gibi “ل”(lam)’ı kesre üzere لَزَامًا (lizâmen) şeklinde okumuştur. Şevkânî’nin aktardığına göre Ebû Hâtim ve Ebû Zeyd’in, Ebû es-Semâk’tan “ل”(lam)’ı fetha üzere لَزَامًا (lezâmen) okuduğunu işitmişlerdir.²⁸⁶

2.2.2.Furkân Sûresindeki Genel Kıraat Farklılıkları

Kıraat imamlarının zikretmiş olduğu farklı okuyuş şekilleri kıraat ilminde sahih senedler ile rivayet edilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Kur’an-ı Kerimdeki farklı kıraatlerin rivayeti genel itibari ile harekesi değişen kıraatler, harfleri değişen ya da ziyade edilen kıraatler, hem harfleri hem harekesi değişen kıraatler olarak ele alınmıştır.²⁸⁷ Bu kıraat farklılıkları kelimenin sûreti üzerinde etkilidir. Yukarıda aktarmış olduğumuz kıraatler Şevkânî’nin tefsirinde yer alan ve sahih, mütevatir, meşhur, şaz ayrımı yapmadan verdiği kıraatlerdir. Bizim aşağıda sunmaya

²⁸³ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 120.

²⁸⁴ “(Ey Muhammed!) De ki: “Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin! Siz yalanladınız. Öyle ise azap yakanızı bırakmayacak,”

²⁸⁵ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 121.

²⁸⁶ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 122.

²⁸⁷ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, c. 1 s. 29-30.

çalışacağımız meşhûr on imam ve râvilerinin kıraatleri olup Şevkânî'nin eserinde geçen kıraatlerdir. Furkân sûresindeki kıraat farklılıkları aşağıda belirttiğimiz gibidir.

8. Ayet:

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّا تَبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

Ayet-i kerimede ²⁸⁸ geçen يَأْكُلُ (ye'kulu) kelimesini kıraat imamlarından Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr b. Âlâ İbn Âmir, Âsım b. Behdele, Ebû Ca'fer el-Kâ'kâ ve Ya'kub el-Hadramî “ى” (ya) ile يَأْكُلُ (ye'kulu) Hamza b. Habib Kisâi ve Halef b. Hişâm “ن” ile muzari müfred müzekker kalıbını, nefsi mütekellim mealgayr olarak نَأْكُلُ (ne'kulu) şeklinde okumuşlardır.²⁸⁹

10. Ayet:

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ

فُصُورًا

İbn Kesîr, İbn Âmir ve Âsım b. Behdele'nin ikinci râvisi Ebû Bekr, ayet-i kerimede²⁹⁰ geçen وَيَجْعَلُ (ve yec'al) kelimesinin sonundaki sakin “ل” (lam)'ı merfû

²⁸⁸ “ Veya ona bir hazine verilmeliydi ya da bizzat kendisinin yiyip içtiği bir bahçesi olmalıydı. Bu zalimler (inanlara) Siz sadece kendisine büyü yapılmış bir adamın peşinden gidiyorsunuz. dediler.”

²⁸⁹ Cezerî, *En-Neşr fi'l-kıraati'l-aşr.* c. 2 s. 333; Ebû Bekir Ahmed b. Mûsâ İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a fi'l-Kirâât*, (thk. Şevki Dayf), Kahire 1400, s. 462; ed-Dimyâtî Benna Muhammed b. Ahmed, *İthâfu fuzalâi'l-beşer fi'l-kirâati'l-erbaate aşer*, h.117, (thk. Şeyh Enes Mehra), Beyrut Lübnan, 2006, s. 415; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallan*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire fi'l-Kirâati'l Aşera el-Mütevâtira min Tariykiş-Şâtibiyyeti Ved-Durâ*, Daru'l-Küttabi'l-Arabiyyi,(thk.. Abdul Kâdir Mahmûd el-Kibâr) Beyrut-Lübnan, 2008/1429, c. 2 s. 626; Dâni Ebû Amr, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kirâati's-Seb'a'l-Meşhûra*, (tahk. Prof. Dr. Muhammed Kemal ATİK), Ankara 1420/ 1999, c. 2 s. 311; Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân fi Vücûhi'l-Kur'ân*, s. 250; Abdu'l-Fettâh Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali Nüveyrî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-kıraati'l-aşr.* (thk. Mecdî Muhammed Sürur Sa'd Baslum), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Beyrut 2009, c. 2 s. 479-480.

²⁹⁰ “Allah, öyle aşkın ve cömerttir ki, eğer isterse sana bundan daha hayırlısını, içinden ırmakların aktığı şirin bahçeler verir; senin için saraylar yapar”

ile وَيَجْعَلْ (ve yec‘alu) olarak; okumuşlardır. Diğer kıraat imamları ise “ل” (lam)’ı cezm’li olarak tahkik²⁹¹ okumuşlardır.²⁹²

13. Ayet:

وَإِذَا أَلْفُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا

Ayet-i kerimede²⁹³ geçen ضَيِّقًا (dayyikan) kelimesindeki “ي”(ya)’ı imam İbn Kesîr iskân²⁹⁴ ile ضَيِّقًا (dayқан) okumuştur. Geri kalan dokuz imam ise ayette geçtiği gibi “ي”(ya) harfini Şeddeli ve (esre) ile okumuşlardır.²⁹⁵

17. Ayet:

وَيَوْمَ يُحْشِرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

Ayet-i kerimede²⁹⁶ geçen يُحْشِرُهُمْ (yaşşuruhum) kelimesinin başındaki “ي”(ya)’nın yerine “ن”(nun) ile نُحْشِرُهُمْ (neşşuruhum) şeklinde okuyan imamlar; Nâfi, Ebû Amr b. Âlâ, İbn Âmir, Ebû Bekr, Hamza b. Habib, Kisâî, Halef b. Hişâm’dır.

²⁹¹Tahkik: Lügat olarak sağlamlaştırmak gerçekleştirmek manasına gelir. Bunun dışında imam Asım’a muvafık olan okuyuşun ismine de denir.

²⁹²Cezerî, *en-Neşr*, c.2 s.333; İbn Mücâhid, *Kitâbu’s-Seb’a*, s. 462; Dâni, *Câmiu’l-Beyân*, c. 2 s. 311; el-Paluvî, *Zübdetü’l İrfan*, s. 250; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi’l-beşer*, s. 415; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 626; Efendizâde Abdullah, *Umdetü’l-hallan*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti’n-neşr*, s. 479.

²⁹³“Zincirlerle sınıksı bağlı olarak onun dar bir yerine atılınca oracıkta yok olmayı isterler.”

²⁹⁴İskân: Lügat olarak birini bir yerde sakin kılmak manasına gelir. Istilahta ise; harfi üç harekeden soyutlayıp sakin kılmak manasına gelir.

²⁹⁵Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 333; İbn Mücâhid, *Kitâbu’s-Seb’a*, s. 462; Dâni, *Câmiu’l-Beyân*, c. 2 s. 311; el-Paluvî, *Zübdetü’l İrfan*, s. 250; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi’l-beşer*, s.416; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 626; Efendizâde Abdullah, *Umdetü’l-hallan*, s.446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti’n-neşr*, s. 479.

²⁹⁶“O gün Allah, onları ve Allah’tan başka taptıkları şeyleri bir araya toplayacak, sonra “Bu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?” diye soracak.”

“ي”(ya) ile okuyan imamlar ise İbn Kesîr, Hafs b. Süleyman, Ebû Ca'fer el-Kâ'kâ, Ya'kub el-Hadramî'dir. Aynı ayet-i kerimedeki فَيَقُولُ (fe-yeqûlu) kelimesindeki “ي”(ya)'nın yerine “ن”(nun) ile فَتَقُولُ (fe-neqûlu) olarak okuyan imam İbn Âmir'dir. Geri kalan imamlar فَيَقُولُ (fe-yeqûlu) olarak tahkik okumuşlardır. Aynı ayette imam İbn Âmir iki kelimeyi de “ن”(nun) ile فَتَقُولُ - نَحْشُرُهُمْ (fe-neqûlu)- (neḥşuruhum) şeklinde okumuştur.²⁹⁷

18. Ayet:

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَأَبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا

Ayet-i kerimedeki²⁹⁸ أَنْ نَتَّخِذَ (en-nettaḥize) kelimesindeki “ن”(nun)'u ötre ile aynı kelimedeki “خ”(ha)'ı da fetha olarak أَنْ نَتَّخِذَ (en-nutteḥaze) olarak imam Ebû Ca'fer el-Kâ'kâ okumuştur. Geri kalan imamlar ise أَنْ نَتَّخِذَ (en-nettaḥize) olarak tahkik ile okumuşlardır.²⁹⁹

19. Ayet:

²⁹⁷ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 333; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 462-463; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 311-312; El-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 250; Ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 416; Abdulfettâh el-Kâdî, *El-Budûruz-Zahire*, s. 627; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallan*, s. 446-447; Abdulfettâh el-Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-neşr*, s. 479.

²⁹⁸ “Onlar, “Seni tenzih ederiz! Senden başka dostlar edinmek bize yaraşmaz. Sen bunları ve atalarını nimetler içinde yüzdürdün; nihayet onlarda seni anmayı unuttular ve böylece uçurumun yolunu tutmuş bir topluluk oldular” diyecekler.”

²⁹⁹ Cezerî, *en-Neşr*, c.2 s.333; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 463; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c.2 s. 312; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s.250; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s.416; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s.627; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallan*, s.446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s.479

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَعُولُونَ ۗ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صِرَافًا وَلَا نَصْرًا ۗ وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

Ayet-i kerimenin³⁰⁰ başında geçen بِمَا تَعُولُونَ (bimâ teqûlûne) kelimesinin başındaki “ت” (ta) harfini “ي” (ya) harfi ile يَفُولُونَ (bimâ yekûlûne) şeklinde imam İbn Kesîr'in birinci râvisi olan imam Bezzî'nin Tarîk'i³⁰¹ İbn Şenbûz okumuştur.³⁰²

Aynı ayet-i kerimedeki فَمَا تَسْتَطِيعُونَ (femâ testeṭîeun) kelimesini ise Hafs'ın dışında kalan imamlar kelimenin başındaki “ت” (ta)'ı “ي” (ya) ile فَمَا يَسْتَطِيعُونَ (femâ yesteṭîeun) olarak okumuşlardır.³⁰³

25. Ayet:

وَيَوْمَ تَشَقُّقُ السَّمَاءِ بِالْغَمَامِ ۖ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا

Ayet-i kerimede³⁰⁴ تَشَقُّقُ (teşekḳaku) kelimesindeki fethalı “ش” (şın) harfini şeddeli olarak تَشَقَّقُ (teşekḳagu) okuyan imamlar; .Nâfi, İbn Kesîr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer el-Kâ'kâ, Ya'kub el-Hadramî'dir. İbn Kesîr aynı ayet-i kerimedeki وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ (ve nuzzile) deki “ن” (nun) harfi ile

³⁰⁰ “İşte (ey müşrikler), bu tapduğumuz şeyler, sizin söylediklerinizin yalan olduğunu ortaya koydu. Artık ne cezanızı savabilir ne de kendinize bir yardım sağlayabilirsiniz. İçinizden kim haksızlık yoluna sapmış ise ona büyük bir azap tattırırız!”

³⁰¹ Tarîk: Kıraat imamlarından her birinin çok sayıda râvisi vardır. Eserlerde her bir imam için meşhur olan ikişer râvi zikredilir. İşte kıraatleri bu ravilerden alanlara nisbet edildiğinde tarîk adını alır.

³⁰² Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 463; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 312; el-Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, s. 250; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s.416; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 627; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s.446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

³⁰³ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 463-464; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 312-313; el-Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, s. 250; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 416; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 627; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

³⁰⁴ “İşte o gün gerçek egemenlik Rahmânındır ve o gün inkârcılar için çok zor bir gün olacaktır.”

“ز”(ze) harfi arasına cezmlî “ن”(nun) ziyade edip “ل” (lam)’ı da ötre ile, الْمَلٰٓئِكَةُ (el-melâiketü) kelimesinin sonundaki fethalî “ة”(te)’i ötre ile وَنُنزِلُ الْمَلٰٓئِكَةَ (ve nunzilu'l-melâiketü) okumuştur.³⁰⁵

38. Ayet:

وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا

Ayet-i kerimedeki³⁰⁶ وَثَمُودًا (ve-şemûde) kelimesinin sonundaki fethalî “د”(dal) harfini tenvinli olarak Hafs, Hamza ve Ya'kub el-Hadramî'nin dışındaki kalan imamlar وَثَمُودًا (ve-şemûden) şeklinde okumuşlardır.³⁰⁷

44. Ayet:

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا

Ayet-i kerimedeki³⁰⁸ أَمْ تَحْسَبُ (em-tahşEbû) kelimesindeki fethalî “س”(sin)’in harekesini, İbn Âmir, Âsım, Hamza ve Ebû Ca'fer el-Kâ'kâ dışındaki imamlar kesre(esre) ile okumuşlardır.³⁰⁹

48. Ayet:

³⁰⁵ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 464; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 313; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 250; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 417; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 628; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

³⁰⁶ “Âd'ı, Semûd'u Res halkını, bunlar arasında daha birçok nesli (cezalandırdık).”

³⁰⁷ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 313; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 250; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 417-418; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 629; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

³⁰⁸ “Yoksa sen, onların büyük çoğunluğunun gerçekten senin davetine kulak verdiklerini yahut doğru dürüst düşündüklerini mi sanıyorsun? Aksine onlar, bir hayvan sürüsünden başka bir şey değiller, hatta onlar yolca daha da şaşkındırlar.”

³⁰⁹ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 313; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 250; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 417; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 630; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا

Ayet-i kerimede³¹⁰ geçen بُشْرًا (buşran) kelimesindeki kıraat farklılıkları şöyledir:

نُشْرًا(Nuşuran): Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Şeyh Ya'kub; kelimedeki “ب” (ba)’ı “ن”(nun)’a çevirerek sükun olan “ش” (şin)’ı da damme ile okumuşlardır.

نُشْرَان(Nuşran): İbn Âmir ise kelimedeki “ب” (ba)’nın yerine “ن”(nun) ile okumuştur.

نَشْرًا (Neşran): Hamza, Kisâî ve Halef b. Hişâm; kelimedeki “ب” (ba)’ı fethalı “ن”(nun) ile “ش” (şin)’ı da sakin(cezmi) ile okumuştur.

بُشْرًا (Buşran): Âsım b. Behdele kelimeyi ayette geçtiği gibi tahkik okumuştur. İbn Kesîr ise aynı ayette cemi olan الرِّيحَ (erriyâh) kelimesindeki “ي”(ya)dan sonra gelen ا (elif)’i hazf ederek الرِّيحَ (errîh) olarak müfred(tekil) olarak okumuştur.³¹¹

49. Ayet:

لُنْحِييَ بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْآسِي كَثِيرًا

İmam Ebû Ca'fer ayet-i kerîmedeki³¹² مَيِّتًا(meyten) kelimesindeki “ي”(ya)’ı şedde ile ve kesre(esre) ile مَيِّتًا (meyyiten) şeklinde okumuştur.³¹³

³¹⁰“Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen ve gökten tertemiz bir su indiren o'dur.”

³¹¹ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 465; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 313; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 251; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 418; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 630-631; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s.446-447; Abdulfettâh el-Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s.479.

50. Ayet:

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا هُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

Hamza, Kisâi ve Halef b.Hişam ayet-i kerimede ³¹⁴ geçen لِيَذَّكَّرُوا(li-yezzeckerû) kelimesindeki şeddeli “ذ”(zel)’i sükun ile “ك”(kef)’i de damme ile لِيَذَّكَّرُوا(li-yezzeckerû) olarak okumuşlardır. ³¹⁵

61. Ayet:

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

Nâfi'nin ikinci Râvisi olan imam Verş, Hamza, Kisâi ve Halef ayet-i kerimede ³¹⁶ سِرَاجًا(sîrâcen) kelimesindeki esreli “س”(sin) ve “ر”(ra) harflerini damme ile “ر”(ra)’dan sonraki elif harfini de hazf edip سُرُجًا (surucen) olarak okumuşlardır. ³¹⁷

62. Ayet:

³¹² “Ki biz (o suyla) ölü toprağa can verelim, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara su sağlayalım, diye.”

³¹³ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c.2 s. 313; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 251; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 418; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 631-632; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

³¹⁴ “Gerçek şu ki; biz bütün bunları, insanlar doğru dürüst düşünüp ders çıkarsınlar diye kendilerine tekrar tekrar anlatmışızdır; buna rağmen insanların çoğu nankörlükte direnip durmuşlardır.”

³¹⁵ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 465; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 313; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 251; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 418; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 632; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

³¹⁶ “Gökte yıldız kümeleri oluşturan, yine orada bir ışık kaynağı ve aydınlatan bir ay yaratan güç mübarektir, cömerttir.”

³¹⁷ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 466; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 313; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 252; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 418; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 633; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا

Ayet-i kerimedeki³¹⁸ أَنْ يَذَّكَّرَ(en yezzekkere) kelimesindeki şeddeli “ذ” (ze)’i cezm ile şeddeli “ك” (kef)’i de ötre ile يَذَّكَّرَ(en-yezkkura) olarak; Hamza, Kisâi ve Halef imamları okumuşlardır.³¹⁹

67. Ayet:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

Ayet-i kerimedeki³²⁰ وَلَمْ يَقْتُرُوا (ve'lem-yaqturû) kelimesindeki fethalı “ي”(ya) harfinin harekesini damme(ötre) ile merfû(ötre) olan “ت”(te) harfinin harekesini de kesre(esre) ile وَلَمْ يَقْتُرُوا (ve'lem-yaqtirû) olarak Nâfi, İbn Âmir ve Ebû Ca'fer okumuşlardır. Aynı kelimedede sadece merfû olan “ت”(te)nin harekesini esre ile وَلَمْ يَقْتُرُوا (ve'lem yaqtirû) olarak İbn Kesîr, Ebû Amr ve Şeyh Ya'kub okumuştur.³²¹

69. Ayet:

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا

³¹⁸ “Düşünüp ibret almak ve şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbirini ardına getiren O'dur”

³¹⁹ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 466; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 313; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 252; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 418; Abdulfettâh el-Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 633; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el-Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

³²⁰ “Yine o iyi kullar, harcama yaptıkları zaman ne saçıp savururlar ne de cimrilik ederler; harcamaları bu ikisi arasında mâkul bir dengeye göre olur.”

³²¹ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 466; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 314-315; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 250-253; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 418; Abdulfettâh el-Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 633; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el-Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

Ayet-i kerimede³²² geçen يُضَاعَفُ(yuḍâa‘f) kelimesindeki kıraat farklılıkları şöyledir:

يُضَاعَفُ (yuḍa‘a‘f): kelimedeki med(uzatma) harfi olan elifi hazf edip fethalı “ع”(ayn) harfini de şeddeli olarak İbn Kesîr, Ebû Ca‘fer ve Şeyh Ya‘kub okumuşlardır.

يُضَاعَفُ (yuḍa‘a‘fu): kelimedeki med(uzatma) harfi olan elifi hazf edip fethalı “ع”(ayn) harfini de şeddeli okuyan ve sondaki sakin(cezm) “ف”(fe) harfinin harekesini de damme(ötre) olarak İbn Âmir okumuştur.

يُضَاعَفُ(yuḍâa‘fu): Kelimenin sonundaki sakin(cezm) ف harfinin harekesini dammeli (ötre) olarak Âsım'ın birinci Râvisi Ebû Bekr okumuştur.

Aynı ayet-i kerimede وَيُخَلِّدُ (veyaḥlud) kelimesinin son harfi olan sakin د(dal) harfini merfû(ötre) olarak İbn Âmir okumuştur.³²³

Bu ayet-i kerimede fihi (fi-hi) kelimesindeki zamir ه (ha)'sını İbn Kesîr ve imam Hafs med(uzatarak) ile okumaktadır.³²⁴

74. Ayet:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

³²² “Kıyamet gününde ona azabı kat kat verilecek ve alçaltılmış olarak o azap içinde ebedi kalacaktır.”

³²³ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334; İbn Mücâhid, *Kitâbu’s-Seb’a*, s. 467; Dâni, *Câmiu’l-Beyân*, c. 2 s. 314; el-Paluvî, *Zübdetü’l-İrfan*, s. 252-253; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuḍalâi’l-beşer*, s. 418-419; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 633; Efendizâde Abdullah, *Umdetü’l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti’n-Neşr*, s. 479.

³²⁴ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 334-335; El-Paluvî, *Zübdetü’l-İrfan*, s. 253.

Ebû Amr, Âsım'ın birinci râvisi Ebû Bekr, Hamza, Kisâî ve Halef ayet-i kerimede³²⁵ çoğul olarak geçen وَذُرِّيَّاتِنَا (ve zurrîyâtinâ) kelimesindeki ي(ya)'nın önündeki med harfi olan elif 'i hazf edip müfred وَذُرِّيَّتِنَا (ve zurrîyetinâ) olarak okumuşlardır.³²⁶

75. Ayet:

أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا

Âsım'ın birinci Râvisi Ebû Bekr, Hamza, Kisâî ve Halef ayet-i kerimede³²⁷ وَيُلَقَّوْنَ (ve yulekğavne) kelimesindeki “ي”(ya)'ı fetha ile “ل” (lam)'ı cezm ile “ق” (kağ)'ında şeddesini kaldırarak وَيَلَقَّوْنَ (ve-yelğavne) olarak okumuşlardır.³²⁸

³²⁵ “Onlar, “Ey Rabbimiz, derler, bize mutluluk getirecek eşler ve çocuklar bahşet; bizi müttakilere önder yap!”

³²⁶ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 467; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 315; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 253; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 419; Abdulfettâh el-Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 634; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el-Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

³²⁷ “İşte bunlar, zorluklara katlanmalarının karşılığı olarak cennet konağı ile ödüllendirilecek, orada sağlık ve esenlik dilekleriyle karşılanacaklar.”

³²⁸ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 468; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 315; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 253; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 419; Abdulfettâh el-Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 634; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 446-447; Abdulfettâh el-Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 479.

2.2.3.Furkân Sûresi Vücûhât Şeması

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّا تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

١ ————— ب د ط يع

ابدال ————— ى جمع

د ————— صلة

٣ ————— ب ط ك ن

٥ ————— نقل ابدال ج
بين ٥

٥ ————— نَأْكُلُ ف اماله ٥

سكت ————— نَأْكُلُ ض

٣ ————— “ رخل اماله ٣

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ بِحَرِّيٍّ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا

١ ————— ٣ ————— ب ط جمع يع

د ————— وَيَجْعَلُ

ادغام ————— ى ادغام

٣ ————— ٣ ————— ب ط ع ر

ل ————— وَيَجْعَلُ ص

٣ ————— “ م اماله ٣

نقل ————— نقل ج

٥ ————— ٥ ————— ترفيق

٥ ————— ٥ ————— سكت ف اماله ٥

ق ————— ق

وَإِذَا أُلْفُوا مِنْهَا مَكَاناً ضَيِّقاً مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُوراً

- ١ ————— ب ح ج ع
ضَيِّقاً ————— د
٣ ————— ب ط ك ن
٥ ————— ج ف

وَيَوْمَ يُخْشِرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

- نُخْشِرُهُمْ ————— ء' ته ————— ١٣ يم ————— ب ح
ب ط ————— ٣٣ يم
ج ————— ٥٥ يم ————— ء' ته صله ه
أَنْتُمْ صله ه
ص ر خل ————— ٣٣ ————— سكت
ف ————— ٥٥
ض ————— ٥٥
ل ————— ٣٣ ————— فَنَقُولُ ء' ته
ء' أَنْتُمْ
م ————— ٣٣
ب ————— ٣٣ يم صله ه ————— صله
ء' ته صله ٣ صله ه
د ————— ١٣ يم صله ه ————— ء' ته صله صله ه
ج ————— ١٣ يم صله ه
ع —————
ح ه ————— ١٣
يس ————— ١٣ يم ————— ء' ته

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَأَبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ

_____ ١ _____ ٣ _____ ٣ _____ ٣ ب ح يع

ب د _____ صله ٣ صله

نُتِّخَذَ _____ ٣ _____ صله ٣ صله جمع

_____ ٣ _____ ٣ _____ ط ك ن ر خل

ب _____ صله ٣ صله

_____ ٥ _____ ٥ نقل _____ ٥ ج

_____ ٥ تو

_____ ٥ طو

_____ ٥ _____ ٥ ف

_____ ٥ _____ ٥ سكت _____ ٥ ض

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

يَسْتَطِيعُونَ _____ غير ع

_____ بلغ _____ ض

ع

ب د جمع _____ يَسْتَطِيعُونَ _____ صله

وَيَوْمَ تَشَقُّقُ السَّمَاءِ بِالْعَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا

تَشَقُّقُ — ٣ ————— ٣ ————— ب ك ج ع

وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةَ — د

٥ ————— ٥ ————— ج

٣ ————— ٣ ————— ط ن ر خ ل

٣ ادغام — ي

٥ ————— ٥ ————— ف

وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا

وَتَمُودًا ————— ب د ط ك ص ر ج ع

تر — ج

ادغام — ي

ع ق ع —————

بلغ ————— ض

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ

إِنَّ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا

تَحْسَبُ _____ ا ح ر ي ع خ ل
ص ل ه _____ ب د
ك ن ف
ص ل ه _____ ج ع
ص ل ه ٣ _____ ص ل ه ٣ _____ ب
ص ل ه ٥ - ن ق ل - ص ل ه ٥ _____ ج
غ ي ر _____
س ك ت _____ ف
ص ل ه _____ ب د ج ع
ص ل ه ٣ _____ ب
ص ل ه ٥ - ن ق ل - ص ل ه ٥ _____ ج

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا

وَهُوَ ١ _____ نُشْرًا _____ ب ح ج ع
٣ _____ نُشْرًا _____ ب ط
نَشْرًا _____ ر
٥ _____ نُشْرًا _____ ج
نَشْرًا _____ ف
١ _____ الرِّيحَ نُشْرًا _____ د
ي ع _____ نُشْرًا _____
٣ _____ نُشْرًا _____ ك
ن _____
نَشْرًا _____ خ ل

لُنْحِي بِهٖ بِلْدَةً مَّيْتًا وَنُسْقِيهِ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا

١ _____ ب د ح يع

٣ _____ ب ط ك ن ر خل

٥ _____ تر — ج
ق

بلغ _____ ٥ _____ بلغ — ض

مَيِّتًا _____ ١ _____ جمع

فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا هٗ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا

١ _____ ب د ي جمع يع

١ _____ ا م ن يع

٥ _____ ط _____ اماله

٥ _____ ب جمع صلته

٣ _____ ب ك ن

٥ _____ د _____ صلته — صلته

٥ _____ ط _____ اماله

٥ _____ ح ل _____ ادغام

٥ _____ ج _____
٥ _____ تقلل

٥ _____ ف ر خل _____ لِيَذَّكَّرُوا

٥ _____ ف _____ اماله

٣ _____ ر خل _____ “

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

ب د ح ك ن جع ٣

سُرْجًا رخل

٥ تر تر ج

سُرْجًا ق

بلغ "بلغ ض

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا

ب ح ر جع وَهُوَ

نقل نقل ج

د ك ن يع

(بلغ) أَنْ يَذَّكَّرَ ض

أَنْ يَذَّكَّرَ ق خل

سكت (بلغ) أَنْ يَذَّكَّرَ سكت ض

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

١ ————— يُقْتَرُوا ————— ب جمع

د ط يع ————— يَقْتَرُوا

ادغام — ي

٣ ————— يُقْتَرُوا ————— ب

ط ————— يَقْتَرُوا

ك ن ر خل

٥ ————— يُقْتَرُوا (تر) ————— ج

ف

يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا

غير د ك ن جمع يع —————

ع ————— صله

د ————— صله ————— يُضَاعَفُ

جمع يع

ك ————— وَيَخْلُدُ ————— يُضَاعَفُ

ص ————— وَيَخْلُدُ ————— يُضَاعَفُ

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

ب د ك ع ج ع يع _____

وَذُرِّيَّتِنَا _____ ح ص ق ر خل

بلغ _____ ض

نقل _____ ج

سكت _____ وَاذُرِّيَّتِنَا _____ بلغ _____ ض

أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا نَحِيَّةً وَسَلَامًا³²⁹

ب ح ك ع ج ع يع _____ ٣

وَيُلَقَّوْنَ _____ ص ر خل

ج _____ ٥

وَيُلَقَّوْنَ _____ بلغ _____ ض

ق _____

³²⁹ Furkân sûresindeki kıraat imamlarının farklı okuyuş vecihlerinin suretini çıkardık. Bu vecihlerin bu şekilde yazılıp okunması Kıraat ilminde sûret çıkarma/vücûhat çıkarma olarak isimlendirilir. İmamların rivayet ettikleri her vechi birlikte şekilleri usul olarak Mısır tariki Şeyh Ataullah mesleği üzere vucuhatı çıkartılmıştır.

2.3.ŞUARÂ SURESİ

Sûre Hakkında Genel Bilgiler

2.3.1.Adı

Sûre ismini 224. ayette³³⁰ geçen Şuarâ kelimesinden almıştır. Kelime شعر/Ş-a-re kökünden türemiş olup sözlükte; bilmek, idrakine varmak, bilincinde/farkında olmak, hissetmek ve algılamak anlamlarına gelir. Aynı kökten gelen شعر(şi'r) kelimesi bir şeyi sezerek vakıf olmak, kavramak, ahenkli ve ölçülü söz söylemek anlamlarında mastar, bilgi, seziş, hissediş, sezgiye dayalı bilgi ve ölçülü söz manasında isimdir. Şi'r kökünden türeyen شاعر (şa'ir) kelimeside Şuarâ'nın müfredi olup sözlük manası; hisseden, idrak eden, içinde duyan ve bilgi, his, seziş, duygularını ölçülü ve ahenkli ifade eden kimse demektir. Kelimenin çoğul hali الشعراء (şua'râ) şairler manasına gelir.³³¹

Kur'an-ı Kerim'in 26. sûresi olan Şuarâ, Vâkıa sûresinden sonra nazil olmuştur. Cumhuriyet'in çoğunluğu sûrenin Mekke'de indirildiği konusunda ittifak etmişlerdir. İbn Abbas ve Katâde son dört ayetin ise Medine'de indiğini ileri sürmüşlerdir. Sûre toplam 227 ayetten oluşmaktadır.³³²

2.3.2. Sebeb-i Nüzûlü

Baktığımız kaynaklarda sûrenin geneli ile ilgili bir sebebi nüzûl bilgisi tespit edemedik. Ancak aşağıda belirttiğimiz sûrenin muhtelif ayetlerine dair sebebi nüzûl ile ilgili bilgilere ulaştık.

Sûrenin 204. ayet-i kerimesinin³³³ Mekkeli müşriklerin Peygamberimiz(s.a.v)'e gelip; "Ey Muhammed! Bizlere gelerek sürekli üzerimize

³³⁰ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ "Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar."

³³¹ İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî, *Lisânu'l-Arab*, Dâru'l-Mısriyye, Mısır, c. 4 s. 409-410; Cürçânî, Ali b. Muhammed eş-Şerîf, *et-Tarifât*, Lübnan, Beyrut, 1985; s. 312, Halîl b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 2 s. 336.

³³² Mukâtil *a.g.e.*, s.445; el-Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *Câmiu Ahkâmi'l-Kur'ani'l-Mubin*, 671 Hicri, c. 16 s. 5.

³³³ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَفْجِلُونَ "Bizim azabımızın çabuklaşmasını mı istiyorlar?"

gelecek olan azaptan bahsedip duruyorsun ama şüana kadar üzerimize gelen bir azap yok” demeleri üzerine bu ayet-i kerimelerin nazil olduğu rivayet edilmektedir.³³⁴

Sûrenin 224-226. ayetleri³³⁵ İkrime'nin rivayet ettiğine göre; çevrelerinde onları desteklemek için toplanmış insanlar olan ve birbirleri ile karşılıklı olarak şiirlerle hicivleşen iki şair hakkında inmiştir.³³⁶

İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre bu ayet-i kerimedeki şairler müşriklerden; Abdullah İbn'u z-Ziba'râ, Ebû Sufyan İbn Harb, İbn Ebi Vehb ve diğerleridir. Bu kimseler “Bizler de Muhammed'in söylediği sözlere karşı şiirler söyleriz.” dediklerinde çevrelerinde onların sözlerini destekleyen gruplar toplandı ve işittikleri sözleri de çevrelerine yaymaya başladılar. Ayet-i kerimeler bu olay üzerine inmiştir.³³⁷

Şuarâ sûresinin 227. ayet-i kerimesinin³³⁸ nüzûlu ile ilgili de Ebû'l Hasan Salim el-Berrâd'an gelen rivayete göre Abdullah b. Revâha, Hassân b. Sâbit ve Ka'b b. Malik Şuarâ 224-226. ayetler nazil olunca ağlayarak Peygamberimiz(s.a.v)'e geldiler ve şöyle dediler; “Ey Allah'ın Rasulü! Allah Teâlâ bu ayetleri inzal ederken bizim şair olduğumuzu biliyordu” diyerek hayıflandılar. Sonra bu ayet nazil oldu.³³⁹

2.3.3.Sûrenin Genel Muhtevası

Şuarâ sûresini konusu itibariyle genel anlamda iki bölüme ayırabiliriz. Birinci bölümü 1'den 9'a kadar olan ayetler ile 192'den 227'ye kadar olan ayetler oluşturur. İlk dokuz ayet Mekkeli müşriklere hitap eden ayetlerdir.³⁴⁰ Bu ilk ayetlerden anladığımız kadarıyla müşrikler Peygamberimiz (s.a.v)'e karşı çıkıp vahye itiraz etmektedirler. Onların küfürlerine ve iman etmemelerine karşı kendini üzen Hz.

³³⁴Kurtubî, a.g.e., c. 16 s. 79.

³³⁵ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ “Şairlere ise haddi aşan azgımlar uyarlar. Görmez misin ki onlar, her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar ve yapmadıkları şeyleri söylerler.”

³³⁶Taberî, Câmiu'l- Beyân, c. 17 s. 674-675; İbn Kesîr, İmadüddin İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dimaşkî Ebu'l-Fidâ, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Kerim, h. 774 c. 10 s. 384.

³³⁷el-Âlûsî, Şihabüddin Mahmud b. Abdullah el-Bağdadî, Ebü's-Sena, Rûhu'l-Meânî, 1217, Beyrut Lübnan, Mısır: Bulak Matbaası, 1301, c. 19 s. 146-147.

³³⁸إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ “Ancak iman edip salih amel işleyen, Allah'ı çok anan ve haksızlığa uğratıldıktan sonra ölçerini alanlar başka. Zulmedenler hangi akibete uğrayacaklarını göreceklerdir.”

³³⁹Taberî, a.g.e., c. 17 s. 678-679; el-Âlûsî, a.g.e., c. 19 s. 147.

³⁴⁰وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنَ الرَّحْمَنِ مُخْتَدِّثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءٌ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ “Rahmân'dan kendilerine gelen her yeni öğütten mutlaka yüz çevirirler. Onlar (Allah'ın âyetlerini) yalanladılar, fakat alay edegeldikleri şeylerin haberleri başlarına gelecek”.

Peygamber’i Allah Teâlâ teselli etmektedir. Sûrenin son kısımlarında ise Allah Teâlâ’nın Peygamberimiz(s.a.v)’e tevhid inancının tebliğini ilk akrabalarına yapması gerektiğini ve gelen itirazlara karşı tevekkül etmesi gerektiği vurgulamaktadır. Vahyin Allah’ın kelamı olduğunun şüphe götürmediği, ancak bunu inkâr edenlerin inkârlarında direnmeleri üzerine iman etmeyecekleri kaydedilmektedir. Son yedi ayet-i kerimede ise şeytanın birlikte olduğu azgın, sapkın, yalancı kimselerden ve onlara uyan şairlere gelecek olan azaptan bahsedilip, ancak iman edip salih amel işleyenlerin (şairler) bu azaba uğramayacakları ile sona ermektedir.

Sûrenin ikinci bölümünde ise Peygamberimiz aracılığı ile bizlere ilahi mesajın elçilere gönderilişini kronolojik olarak aktarmakta, yedi peygamberin kavimleri ile mücadeleleri ve helak edilmeleri yer almakta, Hz. Mûsâ (a.s) ve kardeşi Hârûn’un Firavun’a karşı vermiş olduğu mücadeleden geniş bir şekilde 58 ayette bahsedilmektedir. Ayrıca sûre Hz. İbrâhim’in (a.s) kavmine ve babasına yapmış olduğu tebliğ ve Allah Teâlâ’ya duası ile devam eder. Daha sonra Hz. Nuh (a.s)’un, Hûd (a.s)’un, Salih (a.s)’in, Lût (a.s)’un ve Şuayb (a.s)’ın kavimleri ile tebliğ mücadelesi, kavimlerin davete itirazları ve bunun sonucunda helak olmaları hakkında bilgiler aktarılmaktadır. İlk ayetlerde Allah’a inanmayan ve inkâr eden müşriklerin tutumlarına karşı üzülen Peygamberimiz geçmiş kıssalar gösterilerek teselli edilmektedir.³⁴¹

Sûrenin genel olarak muhtevası böyle olmakla birlikte ayetler bazında konu dağılımı ise şöyledir;

1-9. ayetler; Mekkeli müşriklerin vahyi inkârı, Hz. Peygamber’in üzülmesi, Allah’ın O’nu teselli etmesi ve müşriklere gazabı haber vermesi gibi konuları içerir.

10-68. ayetler; Hz. Mûsâ, Hz. Hârûn (a.s) ve Firavun kıssasını, Firavun’un suda boğulup helak olmasını anlatmaktadır.

69-104. ayetler; Hz. İbrâhim (a.s) ve kavmiyle mücadelesini, kavminin helâkını, cehennem azabı ve dünyaya geri dönme isteklerini kapsamaktadır.

³⁴¹ Şevkânî, *Fethü’l kadîr*, c. 4 s. 125.

104-122. ayetler; Nuh (a.s) ve kavmiyle mücadelesine, kavmin tufan ile suda helâkını ihtiva etmektedir.

123-140. ayetler; Hz. Hûd (a.s) ve Âd kavmi ile mücadelesini ve kavminin helâkını anlatmaktadır.

141-159. ayetler; Hz. Salih (a.s) ve Semûd kavminin helâkından bahsetmektedir.

160-175. ayetler; Hz. Lût (a.s) kavmiyle mücadelesini kavminin gökten taş yağarak helak edilmesini aktarmaktadır.

176-191. ayetler; Hz. Şuayb (a.s) ve Eyke kavmiyle mücadelesi ile kavminin gökten ateş yağarak helak edilmesinden söz etmektedir.

192-227. ayetler; müşriklerin vahye itirazları, Allah Teâlâ'nın onlara cevabı ve onlar için cehennemi haber vermesi gibi mevzular içermektedir.

2.4.ŞUARÂ SURESİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARI

2.4.1.Fethü'l-Kadîr'de Şuarâ Sûresindeki Kıraat Farklılıkları

Şevkânî Şuarâ sûresinin tefsirinde farklı kıraatlere yer vermiştir. Ancak o, sûredeki farklı okuyuşları aktarırken aralarında mütevâtir ve şaz kıraatleri ayırım yapmadan birlikte zikretmiştir. Biz de onun tercih ettiği yöntemi uygulayarak herhangi bir ayrıma gitmeksizin kıraatleri aynen tefsirinde naklettiği gibi aktaracağız. Söz konusu kıraat farklılıkları aşağıda belirttiğimiz gibidir.

طسم (ta sin mim) kelimesindeki³⁴² ”ط” (ta) harfini Âmir, Yahyâ İbn Vessâb,

Ebû Bekir, Mufaddal, Hamza, Kisâî ve Halef imale ile okumuşlardır. Nâfi, Ebû Câ'fer, Şeybe ve Zührî bu kelimeyi iki lafızı ayrı olarak, Ebû Ubeyde ve Ebû Hâtim de bu kıraati tercih etmiştir. Kalan imamlar ise fetha ile uzatarak okumuşlardır.³⁴³

³⁴² Şuarâ 26/1

³⁴³ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 125.

Medineli imamlar, Ebû Amr, Âsım ve Kisâî “ن” (nun)’u “م” (mim)’e idgam ederek³⁴⁴ (ta sîm mîm) şeklinde, A‘meş ve Hamza izhar ile okumuşlardır. Sâ‘lebî’nin rivayetine göre, Ebû Ubeyde ve Ebû Hâtım de idgamı seçmişlerdir. Şevkânî; “ن” (nun)’u fetha, “م” (mim)’i de damme ile (طا سين ميم) (ta sîne mîmu) şeklinde okunmasının da caiz olduğunu söylemiştir. İsa “م” (mim)’i kesreli okumuş ve bu kıraatide İmam Nâfi‘den rivayet etmiştir. Abdullah bin Mes‘ûd’un mushafında ط س م harfleri kesik kesik, harf harf vakfederek yazılmıştır ve Ebû Ca‘fer de bu şekilde sekte ile okumuştur.³⁴⁵

3. Ayet:

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

Ayet-i kerimede geçen³⁴⁶ بَاخِعٌ نَفْسَكَ (bâhıu‘n nefseke) kelimesini Katâde izafe ile kalan imamlar ise kat’ı ile okumuşlardır.³⁴⁷

11. Ayet:

قَوْمٌ فِرْعَوْنَ أَلَّا يَتَّقُونَ

Ayet-i kerimede³⁴⁸ أَلَّا يَتَّقُونَ (e lâ yetteqûne) kelimesini Ebû Ubeyde bin Umeyr ve Ebû Hâzım أَلَّا تَتَّقُونَ (elâ tetteqûne) şeklinde “ت” (te) ile okumuşlardır.

³⁴⁴ Sin harfinin açılımlında ortaya çıkan nun harfinin idgamı kast edilmektedir.

³⁴⁵ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 125.

³⁴⁶ “Ey Muhammed! Mü‘min olmuyorlar diye âdeta kendini helâk edeceksin!”

³⁴⁷ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 125.

³⁴⁸ “Hani Rabbın, Mûsâ’ya; “Zalimler topluluğuna, Firavun’un kavmine git! Başlarına geleceklerden hâlâ korkmuyorlar mı?” diye seslenmişti.”

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَعْتٌ لَّيْسَ لَهُمْ شُرَكَاءُ فِي شَرِّ مَا كَفَرُوا بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُضِلُّونَ (قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَعْتٌ لَّيْسَ لَهُمْ شُرَكَاءُ فِي شَرِّ مَا كَفَرُوا بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُضِلُّونَ) 349
قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَعْتٌ لَّيْسَ لَهُمْ شُرَكَاءُ فِي شَرِّ مَا كَفَرُوا بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُضِلُّونَ (قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَعْتٌ لَّيْسَ لَهُمْ شُرَكَاءُ فِي شَرِّ مَا كَفَرُوا بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُضِلُّونَ) 350

13. Ayet:

وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هُرُونَ

Ayet-i kerimedeki³⁵¹ وَيَضِيقُ (ve yedîku) kelimesini Cumhur ref ile وَلَا يَنْطَلِقُ (ve lâ yentâliku) kelimesini bir önceki ayetteki أَحَافُ (eḥâfu) kelimesine atfederek veya temyiz üzere ref ederek, Ya‘kub, İsa bin Ömer ve Ebû Hayvâh ikisini de يُكذِّبُونَ (yukezzîbûne) kelimesine atfederek nasb ile okumuşlardır.³⁵²

19. Ayet:

وَفَعَلْتَ فَعَلْتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ

Ayet-i kerimede³⁵³ geçen فَعَلْتِكَ (fa‘leteke) kelimesindeki “ف” (fe)’i Şa‘bi çeşit değil teklik ifade ettiği için kesre ile okumuştur.³⁵⁴

56. Ayet:

وَأِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ

³⁴⁹ “İnkâr edenlere de ki: “Siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme doldurulacaksınız. Orası ne fena yataktır!”

³⁵⁰ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 127.

³⁵¹ “Göğsüm daralır. Akıcı konuşamam. Onun için, Hârûn’a da peygamberlik ver (ve onu bana yardımcı yap)”

³⁵² Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 127.

³⁵³ “Sonunda o yaptığın (kötü) işi de yaptın. Sen nankörün birisin!”

³⁵⁴ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 129.

Ayet-i kerimedeki³⁵⁵ حَازِرُونَ (hâzîrûne) kelimesini حَازِرُونَ (hâzîrûne) şeklinde ve “ذ”(ze)’i dammeli حَازِرُونَ (hâzîrûne) olarak okunduğunu Ahfeş rivayet etmiştir. Nehhâs حَازِرُونَ (hâzîrûne) okuyuşunun Medineli imamların ve Ebû Amr’ın kıraati, حَازِرُونَ (hâzîrûne) okuyuşunun da Kûfe imamlarının kıraati olduğunu söylemiştir.³⁵⁶

60. Ayet:

فَاتَّبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ

Ayet-i kerimedeki³⁵⁷ hemzeyi Cumhur kat’ı ile Hasan ve Ebû Haris ed-Dinari hemzeyi vasıl ile “ت”(te)’i de şedde ile فَاتَّبَعُوهُمْ (fetteba‘ûhum) şeklinde okumuştur.³⁵⁸

61. Ayet:

فَلَمَّا تَرَاءَ الْجُمُعَانَ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرِكُونَ

Ayet-i kerimede³⁵⁹ Cumhur تَرَاءَ (terâe) kelimesini hemze ile İbn Vessâb ve A‘meş hemzesiz okumuştur. Şevkânî تَرَاءَتِ الْفِئْتَانِ (terâeti-l fietâni) şeklinde okunduğunu da söylemiştir. Aynı ayet-i kerimedeki إِنَّا لَمُدْرِكُونَ (innâ lemudrakûne) kelimesini Cumhur أَدْرَكَ (edrake) fiilinin ismi mefulu olarak, el A‘rac ve Ubeyde bin

³⁵⁵ “Ama biz uyanık ve tedbirli bir topluluğuz.”

³⁵⁶ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 134.

³⁵⁷ “Firavun ve adamları gün doğarken onları takibe koyuldular.”

³⁵⁸ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 135.

³⁵⁹ İki topluluk birbirini gördüğünde, Musa'nın adamları: "İşte yakalandık" dediler.

Umeyr ise “د” (dal) harfini şeddeli ve fetha ile “ر” (ra) harfini de kesre ile لَمُدْرِكُونَ (lemuderrickûne) şeklinde okumuşlardır.³⁶⁰

63. Ayet:

فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ

Şevkânî ayet-i kerimede³⁶¹ geçen فِرْقٍ (firqın) kelimesindeki “ر” (ra) harfine bedel olarak “ل” (lam) harfi ile فِلْقٍ (filqın) şeklinde de okunduğunu söylemiştir.³⁶²

64. Ayet:

وَأَرْزَقْنَا تَمَّ الْأَخْرِينَ

Ayet-i kerimede³⁶³ وَأَرْزَقْنَا (ve ezlefnâ) kelimesini Hasan ve Ebû Hayvâh وَرَزَقْنَا (ve zulfenâ) şeklinde sülasi okurken, Ubey ve İbn Abbas ve Abdullah bin Haris وَأَرْزَقْنَا (ve ezleknâ) şeklinde “ق” (qaf) ile okumuşlardır.³⁶⁴

72. Ayet:

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمُ إِذْ تَدْعُونَ

Ayet-i kerimede³⁶⁵ geçen هَلْ يَسْمَعُونَكُمُ (hel yesmeû‘nekum) kelimesindeki “ي” (ya)’ı Katâde damme ile okumuştur.³⁶⁶

³⁶⁰Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 135.

³⁶¹“Bunun üzerine Mûsâ’ya, “Asan ile denize vur” diye vahyettik. Deniz derhal yarıldı. Her parçası koca bir dağ gibiydi.”

³⁶²Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 136.

³⁶³“Ötekileri de oraya yaklaştırdık.”

³⁶⁴Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 136.

81. Ayet:

وَالَّذِي يُبَيِّنُ ثَمَّ يُحْيِي

İbn Ebî İshak ayet-i kerimede³⁶⁷ geçen fiillerin sonundaki mütakellim “ي” (ya)larını isbat³⁶⁸ ile uzatarak okumuştur.³⁶⁹

82. Ayet:

وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ

Ayet-i kerimede³⁷⁰ hatamı anlamına gelen خَطِيئَتِي (ḥaṭîetî) kelimesini Hasan ve İbn Ebî İshak tek bir hata olduğunu düşünmedikleri için خَطَايَايَ (ḥaṭâyâyî) şeklinde çoğul olarak okumuşlardır.³⁷¹

91. Ayet:

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ

Mâlik bin Dinâr ayet-i kerimede³⁷² geçen وَبُرِّزَتِ (ve burrizet) kelimesindeki “ر” (ra) ve “ب” (be)’ i fetha ile وَبَرَّرَتِ (ve berrazet) olarak okumuştur.³⁷³

³⁶⁵ “İbrahim, dedi ki: “Onlara yalvardığımızda sizi işitiyorlar mı?”

³⁶⁶ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 138.

³⁶⁷ “O, benim canımı alacak ve sonra diriltecek olandır.”

³⁶⁸ Uzatmak manasında

³⁶⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 140.

³⁷⁰ “O, hesap gününde, hatalarımı bağışlayacağını umduğumdur.”

³⁷¹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 140.

³⁷² “Cehennem de azgınlara apaçık gösterilir.”

³⁷³ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 142.

111. Ayet:

قَالُوا أَنْؤْمِنُ لَكَ وَأَتَّبِعَكَ الْأَرْدَلُونَ

Ayet-i kerimedeki³⁷⁴ وَأَتَّبِعَكَ (ve-ttebea'ke) kelimesini İbn Mes'ûd, Dahhâk ve Ya'kup el-Hadramî (وَأَتَّبِعَاكَ الْأَرْدَلُونَ) (ve-etbâu'ke-l erzelûne) şeklinde okumuşlardır. Nehhâs kelimedeki “و” (vav) harfinin birçok ismi kendine tabi etmesinden dolayı bu kıraati güzel gördüğünü söylemiştir.³⁷⁵

113. Ayet:

إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ

Cumhur ayet-i kerimedeki³⁷⁶ تَشْعُرُونَ (teş'urûne) kelimesini ت (te) ile okurken İbn Ebî Able, İbn Semef'a, A'rac ve Ebû Zer “ي” (ya) ile okumuşlardır.³⁷⁷

129. Ayet:

وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ

Ayet-i kerimede³⁷⁸ تَخْلُدُونَ (tehludûne) kelimesini Cumhur tahfif ile Katâde ise teşdid ile تَخْلُدُونَ (tehludûne) şeklinde okumuştur. Şevkânî, Nehhâs'ın bazı

³⁷⁴ “Dediler ki: “Sana hep aşâğılık kimseler uymuş iken, biz hiç sana inanır mıyız?”

³⁷⁵ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 144.

³⁷⁶ “Onların hesaplarını görmek ancak Rabbime aittir. Bir anlayabilmeniz!”

³⁷⁷ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 145.

³⁷⁸ “İçlerinde ebedî yaşama ümidiyle sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?”

kıraatlerden كَأْتِكُمْ مُخْلَدُونَ (kennekum muhledûne) şeklinde söylediğini aktarmıştır.

İbn Mes'ûd ise bu kelimeyi كَيْ تَخْلُدُوا (key tehludû) şeklinde okumuştur.³⁷⁹

136. Ayet:

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَضْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ

Ayet-i kerimedeki³⁸⁰ أَوَعَضْتَ (eva'zte) kelimesini Abbas'ın Ebû Amr'dan, Beşir'in imam Kisâî'den rivayet ettiğine göre, “ظ” (za) harfinin “ت” (te) harfine idgamı (mahreç yönünden) uzaktır. Çünkü ظ (za) harfi itbak harflerindedir. Onların birbirine idgamı idgamı mutekâribeyndir. Âsım, A'meş ve İbn Muhaysım'dan da rivayet edildiği söylenmiştir. Geride kalan imlamlar ise ظ (za) harfini izhar ile okumuşlardır.³⁸¹

137. Ayet:

إِنْ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ

Ayet-i kerimedeki³⁸² خُلُقُ (huluğu) kelimesini İbn Kesîr, Ebû Amr, Kisâî ve Ya'kup “خ” (hı) harfini fetha, “ل”(lam) harfini sükûn ile خُلُقُ الْأَوَّلِينَ (halkul evvelîn) şeklinde, geride kalanlar “خ” (hı) ve “ل”(lam) harfini damme ile Ebû Kalabe ise “خ”

³⁷⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 146.

³⁸⁰ “Dediler ki: “Sen ister öğüt ver, ister öğüt verenlerden olma, bize göre birdir.”

³⁸¹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 147.

³⁸² “Bu, öncekilerin geleneklerinden başka bir şey değildir.”

(hı) harfini damme, “ل”(lam) harfini sükûn ile okumuştur ve bu ikisinin damme ile okunmasını hafifletir.³⁸³

149. Ayet:

وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ

İbn Kesîr, Ebû Amr ve Nâfi‘ ayet-i kerimede³⁸⁴ geçen فَارِهِينَ (fârihîn) kelimesini ا (elif) olmadan فَرِهِينَ (ferihîn) şeklinde, geride kalanlar ise ا (elif) harfiyle فَارِهِينَ (fârihîn) şeklinde okumuşlardır. Şevkânî el yazma eserinde İbn Kesîr, Ebû Amr’a ilaveten İbn Zekvân’ında yazıldığını söylemiştir. Ancak Kurtubî İbn Zekvân’ın yerine Nafi’nin okuduğunu zikretmiştir. Şevkânî bu görüşü daha doğru bulmuştur.³⁸⁵

155. Ayet:

قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبٌ يَوْمَ مَعْلُومٍ

Ayet-i kerimede³⁸⁶ geçen شِرْبٌ (şirbun) kelimelerindeki “ش” (şın) harflerini Cumhur kesre ile okumuştur. İbn Ebî Able her iki شِرْبٌ (şirbun) kelimesinin “ش” (şın) harflerini damme ile okumuştur.³⁸⁷

176. Ayet:

كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ

³⁸³Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 148.

³⁸⁴“Bir de dağlardan ustalıklı evler yontuyorsunuz.”

³⁸⁵Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 148.

³⁸⁶“Salih, şöyle dedi: “İşte bir dişi deve! Onun (belli bir gün) su içme hakkı var, sizin de belli bir gün su içme hakkınız vardır.”

³⁸⁷Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 149.

Ayet-i kerimedeki³⁸⁸ أَصْحَابُ (eşhâb) kelimesini Nâfi‘, İbn Kesîr ve İbn Âmir

ال (el) takısı ile muzafun ileyh olan الأَيْكَةَ (el- eyke)yi, tek bir “ل”(lam) ile “ت” (te) harfini de fetha ile okuyarak onu gayri maruf bir isim yaptılar. Geride kalanlar ise الأَيْكَةَ (el-eyke) şeklinde maruf bir isim olarak okumuşlardır.³⁸⁹

182. Ayet:

وَزُنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ

Şevkânî ayet-i kerimede³⁹⁰ geçen بِالْقِسْطَاسِ (bilkıstâsi) kelimesinin dammeli ve kesreli olarak بِالْقِسْطَاسِ (bilkıstâsi) şeklinde okunduğunu söylemiştir.³⁹¹ (meşhur kıraat oldğu halde meçhul vermiştir)

184. Ayet:

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبَّلَةَ الْأُولَى

Ayet-i kerimede³⁹² bulunan الْجِبَّلَةَ (el- cibillete) kelimesindeki “ج” (cim) ve “ب”(be) harfini kesra ,”ل”(lam) harfini Cumhur şedde ile okurken, Ebû Husayn, A‘meş, Hasan, el-A‘rac ve Şeybe “ج” (cim) ve “ب”(be) harfinin ikisini de damme ile “ل”(lam) harfini de şedde ile الْجِبَّلَةَ (el- cubullete) okumuşlardır. Sülemî ise “ج” (cim) harfini fetha, “ب”(be) harfini sükûn ile الْجِبَّلَةَ (el- ceblete) okumuştur.³⁹³

³⁸⁸ “Eyke halkı da peygamberleri yalanladı.”

³⁸⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 151.

³⁹⁰ “Doğru terazi ile tartın.”

³⁹¹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 152.

³⁹² “Sizi ve önceki nesilleri yaratana karşı gelmekten sakının.”

³⁹³ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 152.

193. Ayet:

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ

Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr ve Hafs Âsım'dan rivayetle ayet-i kerimede³⁹⁴ geçen نَزَلَ (nezele) kelimesini tahfif ile geride kalanlar ise teşdid ile okumuşlardır. Şevkânî نَزَلَ (nezele) kelimesini teşdid ile نَزَّلَ (nezzele) şeklinde de okunduğunda mebni meful olarak failin Allah Teâlâ'ya atfedildiğini söylemiştir. Aynı ayet-i kerimede geçen الرُّوحُ الْأَمِينُ (er-rûhul emîn) kelimesini mefulun bih üzere mansub olarak okumayı Ebû Hatim ve Ebû Ubeyde tercih etmişlerdir.³⁹⁵

197. Ayet:

أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ

İbn Âmir ayet-i kerimede³⁹⁶ geçen يَكُنْ (yekun) kelimesini “ت” (te) ile تَكُنْ (tekun), (tekun), آية (âyeten) kelimesini كان (kâne)nin ismi olduğu için ref ile geride kalanlar ise “ي” (ye) ile يَكُنْ (yekun) şeklinde okumuşlardır.³⁹⁷

198-199. Ayet:

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ

³⁹⁴“Onu Rûhu'lemin indirdi.”

³⁹⁵Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 155.

³⁹⁶“İsrailoğulları bilginlerinin onu bilmesi, onlar (Mekke müşrikleri) için bir delil değil midir?”

³⁹⁷Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 155.

Ayet-i kerimedeki³⁹⁸ عَلِي بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ (a'lâ ba'dıl a'cemîn) kelimesini Hasan ve Cehderî عَلِي بَعْضِ الْأَعْجَمِيِّينَ (a'lâ ba'dıl a'cemiyyîn) şeklinde okumuşlardır.³⁹⁹

202. Ayet:

فَيَأْتِيهِمْ بَعْتَةٌ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Ayet-i kerimedeki⁴⁰⁰ فَيَأْتِيهِمْ (feye'tiyehum) kelimesini Hasan فَتَأْتِيهِمْ (fete'tiyehum) şeklinde “ت” (te) ile okumuştur.⁴⁰¹

207 Ayet:

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمْتَعُونَ

Şevkânî ayet-i kerimedeki⁴⁰² يُمْتَعُونَ (yumette'ûne) kelimesindeki “م” (mim) harfini sükûn, “ت” (te) harfinin ise tahfif ile de okunduğunu zikretmiştir.⁴⁰³

210. Ayet:

وَمَا تَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ

Ayet-i kerimeyi⁴⁰⁴ Hasan, İbn Semef'a ve A'meş وَمَا تَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ (ve mâ tenezzelet bihi-şşeyâtûne) şeklinde “و” (vav) ile okumuşlardır.⁴⁰⁵

³⁹⁸ “Biz onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik ve o da bunu kendilerine okusaydı, yine buna inanmazlardı.”

³⁹⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 156.

⁴⁰⁰ “İşte bu (azap) onlara, kendileri farkında olmadan, ansızın geliverecektir.”

⁴⁰¹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 156.

⁴⁰² “(Dünyada) yararlandırıldıkları şeyler onlara fayda sağlamazdı.”

⁴⁰³ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 157.

217. Ayet:

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

Ayet-i kerimedeki⁴⁰⁶ وَتَوَكَّلْ (ve tevekkel) kelimesini Nâfi' ve İbn Âmir “ف” (fe) ile فَتَوَكَّلْ (fetevekkel) geride kalanlar ise “و” (vav) ile okumuşlardır. Şevkânî'ye göre bu iki kıraatin farklı okunuşundaki sebep birinci kıraatte (فَتَوَكَّلْ)(fetevekkel) kendinden önceki ayette beri olduğu kesimin bir kısmını kast ettiği içindir. İkinci kıraatte ise (وَتَوَكَّلْ)(ve tevekkel) kendinden önceki cümleye atfedildiği için beri olunanların tamamını kastetmiştir.⁴⁰⁷

224. Ayet:

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ

Ayet-i kerimedeki⁴⁰⁸ الشُّعْرَاءُ (eş-şua'râ') kelimesini İsa bin Ömer nasb üzere iştilgal etmiştir. Aynı ayet-i kerimedeki يَتَّبِعُهُمُ (yettebiu'hum) kelimesini Nâfi', Şeybe, Hasan ve Selbî tahfif ile geride kalanlar ise teşdid ile okumuşlardır.⁴⁰⁹

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ

ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ

⁴⁰⁴ “O Kur'an'ı şeytanlar indirmemiştir.”

⁴⁰⁵ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 157.

⁴⁰⁶ “Sen O mutlak galip ve engin merhamet sahibine güvenip dayan.”

⁴⁰⁷ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s.158.

⁴⁰⁸ “Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar.”

⁴⁰⁹ Şevkânî, a. g. e., c. 4 s. 159-160.

227. Ayet:

İbn Abbas ve Hasan ayet-i kerimede ⁴¹⁰ geçen **أَيُّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ** (eyye munqalebin yenqalibûne) kelimelerindeki “ق” (qaf)’ın yerine “ف” (fe), “ب”(be) harfinin yerine “ت” (te) ile **انفلات** (infilât) kökünden **مُنْفَلَتٍ** (munfeletin) şeklinde okumuştur. Geride kalanlar ise **مُنْقَلَبٍ** (munqalebin) şeklinde okumuşlardır.⁴¹¹

2.4.2.Şuarâ Sûresindeki Genel Kıraat Farklılıkları

Kıraat imamlarının zikretmiş olduğu farklı okuyuş şekilleri kıraat ilminin temel kaynağıdır. Yukarıda Şevkânî’nin tespiti çerçevesinde farklı kıraatleri aktardık. Şimdi sunmaya çalıştığımız meşhur 10 kıraat imamının ve râvilerinin rivayet ettiği kıraatlerdir. Şuarâ sûresinde geçen söz konusu kıraat farklılıkları aşağıda belirttiğimiz gibidir.

طسّم

Şuarâ sûresinin başında bulunan huruf-u mukatta harflerinde kıraat imamlarının kıraat vecihleri şu şekildedir:

Nâfi’, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Kisâî, Şeyh Ya’kub ve Halef طسّم -

harflerinde “ط”(ta)’ı meddi tabi ile “س”(sin)’i meddi lazım med miktarı ile

“م”(mim)’ide idgamlı⁴¹² olarak, Ebû Bekr, Kisâî ve Halef ise “ط”(ta) harfini

imale⁴¹³ ile okumuşlardır. İmam Hamza da “ط”(ta) harfini imale “س”(sin)’i meddi

⁴¹⁰ “Ancak iman edip salih amel işleyen, Allah’ı çok anan ve haksızlığa uğratıldıktan sonra öçlerini alanlar başka. Zulmedenler hangi akıbete uğrayacaklarını göreceklerdir.”

⁴¹¹ Şevkânî, a. g. e., c .4 s. 161.

⁴¹² İdgâm: Lügat olarak bir şeyi diğer bir şeye dâhil etmek demektir. İstilahta ise müdgamın, müdgamün fih’te mahreç ve sıfatlarıyla beraber tamamen gizlenmesidir. Ayrıntılı bkz.. s. 21.

⁴¹³ İmâle: Lügat olarak meyletmek demektir. İstilahta ise; hareke olarak fethayı kesre, elifi ya tarafına daha çok meylettirme olayına denir. Ayrıntılı bkz.. s. 21.

lazım ile ve “م”(mim) harfine izhar⁴¹⁴ ederek okumuştur. İmam Ebû Ca'fer طسم kelimesindeki “ط”(ta) harfini sekte⁴¹⁵, “س”(sin) harfini sekte ve “م”(mim) harfini de sekte ile okumuştur.⁴¹⁶

13. Ayet:

وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَى هَرُونَ

Ayet-i kerimede ⁴¹⁷ geçen وَيَضِيقُ (ve-yağîku) ve وَلَا يَنْطَلِقُ (ve-la yentalışu) kelimelerinin sonundaki “ق” (kaf) harflerini Ya'kûb el-Hadramî fetha ile okumuştur.⁴¹⁸

36. Ayet:

قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

Ayet-i kerimede⁴¹⁹ أَرْجِهْ (ercih) kelimesinde toplam yedi vecih vardır. Söz konusu vecihler aşağıda belirttiğimiz şekildedir.

أَرْجِهْ (Ercihi): Nâfi' 'nin birinci râvisi Kâlûn ve İsa İbn Verdân “هـ” harfini uzatmadan ihtilas⁴²⁰ ile okumuşlardır.

⁴¹⁴ İzhar: Ortaya çıkarmak, açığa çıkarmak, İstılahta ise, harfin sıfatı ve mahreci tam bir şekilde okumaktır.

⁴¹⁵ Sekte: Lügat olarak susmak, durmak manalarına gelir. İstılahta ise; nefes almadan, vakıf zamanı kadar da uzun olmadan sesi kesmeye derler.

⁴¹⁶ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, s. 470; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 316; el-Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, s. 253; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 420; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 636; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s.450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴¹⁷ “Göğsüm daralır. Akıcı konuşamam. Onun için, Hârûn'a da peygamberlik ver (ve onu bana yardımcı yap.”

⁴¹⁸ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 316; el-Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, s. 253; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 420; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 637; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴¹⁹ “Dediler ki: "Onu ve kardeşini alıkoy. Şehirlere de toplayıcı adamlar gönder.”

أَرْجَتْهُوا (Erci'hû): İbn Kesîr ve İbn Âmir'in râvisi Hişam kelimedeki “ج”(cim) harfinden sonra sakin “ئ” (hemze) ilave edip “ها” harfini damme ile uzatarak okumuşlardır.

أَرْجَتْهُ (Erci'hu): Ebû Amr ve Şeyh Ya'kub kelimedeki “ج”(cim) harfinden sonra sakin “ئ” (hemze) ilave edip “ها” harfini damme ile okumuşlardır.

أَرْجَيْهِ (Erci'hi):İbn Âmir'in ikinci râvisi İbn Zekvân kelimdeki “ج”(cim) harfinden sonra sakin “ئ” (hemze) ilave edip “ها” harfini esre ile uzatmadan okumuşlardır.

أَرْجِيهِ (Ercihî): Kâlûn'un râvisi Verş, Kisâî, Ebû Ca'fer'in ikinci Râvisi Süleyman b. Cemmaz ve Halef kelimedeki “ها” harfini “ئ” (ya) ile uzatarak okumuşlardır.

أَرْجِيهِ (Ercih): Âsım ve İmam Hamza ise أَرْجِيهِ olarak tahkik okumuşlardır.⁴²¹

42. Ayet:

قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

Ayet-i kerimede geçen⁴²² نَعَمْ (nea'm) kelimesindeki “ع” (ayn) harfini esre

ile نَعِمَ (ne'im) olarak İmam Kisâî okumuştur.⁴²³

⁴²⁰ İhtilâs: Lügat olarak bir şeyi birinden çabuk kapmaya denir. İstilahta ise; sesin üçte ikisiyle okunmasıdır. İhtilas terimi sesin üçte ikisi anlamına gelir. Fakat burada olduğu gibi zamir (ها) ları için kullanılıra üçte iki değil çekmemek anlamına gelir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Umde, 249

⁴²¹ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 317; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 253-254; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 420-421; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 638; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴²² “Firavun, “Evet, hem o takdirde mutlaka bana yakın kimselerden olacaksınız” dedi.”

45. Ayet:

فَأَلْفَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ

Âsım'ın râvisi İmam Hafs'ın dışındaki bütün imamlar ayet-i kerimede⁴²⁴ geçen تَلْقَفُ (telkafu) kelimesindeki “ل”(lam)'ı fetha ile “ق” (kaf)'ı da şedde ile تَلْقَفُ (telekkafu) olarak okumuşlardır.⁴²⁵

52. Ayet:

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ

Nâfi', İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer ayet-i kerimede⁴²⁶ geçen أَنْ أَسْرِ (en-esri) kelimesindeki “ن”(nun) harfini esre ile vaslederek اِنْ اَسْرِ (enisri) olarak, Nâfi' ve Ebû Ca'fer de aynı ayetteki بِعِبَادِي (bi-ı' bâdî) kelimesinin sonundaki uzatma harfi olan “ي”(ya) harfini fetha ile harekeleyerek okumuşlardır.⁴²⁷

56. Ayet:

وَأِنَّا لَجَمِيعٌ حَادِرُونَ

⁴²³ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 33; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 317; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 254; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 421; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 639; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴²⁴ “Mûsâ da esasını attı. Bir de ne görsünler, asa onların düzdükleri sihir takımlarını yutuyor.”

⁴²⁵ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 317; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 254; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 421; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 639; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴²⁶ “Biz Mûsâ'ya, “Kullarımı geceleyin yola çıkar, muhakkak ki takip edileceksiniz” diye vahyettik.”

⁴²⁷ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 317; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 255; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 421; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 642; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

Ayet-i kerimede⁴²⁸ geçen حَازِرُونَ (hâzirûn) kelimesindeki “ح”(ha) harfinden sonraki uzatma harfi olan elif'i hazf⁴²⁹ ederek حَازِرُونَ (hâzirûn) olarak Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, Hişam, Ebû Ca'fer ve Şeyh Ya'kub okumuşlardır.⁴³⁰

111. Ayet:

قَالُوا اٰنُؤْمِنُ لَكَ وَاَتَّبَعَكَ الْاٰرْذُلُوْنَ

Şeyh Ya'kub ayet-i kerimede⁴³¹ geçen وَاَتَّبَعَكَ (vetteba'ke) kelimesindeki “و” (vav)'dan sonraki hemzeyi fetha ile “ت”(ta)'ı cezm ile “ب”(ba) harfinden sonra elif ziyade edip, “ع”(ayn) harfinin de harekesini ötre ile وَاَتَّبَعَكَ (ve etbâu'ke) olarak okumuştur.⁴³²

133-134. Ayet:

وَاتَّقُوا الَّذِي اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُوْنَ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَّبَيْنٍ وَّجَنَاتٍ وَّعِيُوْنٍ

İbn Kesîr, İbn Âmir'in râvisi İbn Zekvân, Âsım'ın râvisi Ebû Bekr, Hamza, Kisâi ve İmam Halef ayet-i kerimede⁴³³ geçen وَّعِيُوْنٍ (ve u'yûn) kelimesindeki “ع”(ayn) harfinin harekesini esre ile وَّعِيُوْنٍ (ve-ı'yûn) olarak okumuşlardır.⁴³⁴

⁴²⁸ “Ama biz uyanık ve tedbirli bir topluluğuz.”

⁴²⁹ Hazf: bir harfi yok etme, kaybetme, okumamak.

⁴³⁰ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 317; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 255; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 421; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 642; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴³¹ “Dediler ki: “Sana hep aşağılık kimseler uymuş iken, biz hiç sana inanır mıyız?”

⁴³² Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 316-321; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s.256; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 422; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 644-645; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴³³ “Bildığiniz her şeyi size veren, size hayvanlar, oğullar, bahçeler ve pınarlar veren Allah'a karşı gelmekten sakının.”

137. Ayet:

إِنَّ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ

İbn Kesîr, Ebû Amr, Kisai, Ebû Cafer ve Şeyh Yakub ayet-i kerimede⁴³⁵ geçen خُلُقُ (huluku) kelimesindeki “خ”(ha)’ı fetha ile “ل”(lam) harfini de cezm ile خُلُقُ (halku) olarak okumuşlardır.⁴³⁶

149. Ayet:

وَتَنْجِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ

Verş, Ebû Amr, Hafs, Ebû Ca’fer ve Şeyh Ya’kub ayet-i kerimede⁴³⁷ geçen بُيُوتًا (buyûten) kelimesindeki “ب”(ba) harfini esre ile بُيُوتًا (biyûten) olarak, aynı ayet-i kerimede bulunan فَارِهِينَ (fârihîn) kelimesini de Nâfi’, İbn Kesîr, Ebû Ca’fer, Şeyh Ya’kub “ف”(fa) harfinden sonraki uzatma harfi olan elif’i hafz ederek فَارِهِينَ (ferihîn) olarak okumuşlardır.⁴³⁸

176. Ayet:

كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ

⁴³⁴ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335; Dâni, *Câmiu’l-Beyân*, c. 2 s. 316-321; el-Paluvî, *Zübdetü’l İrfan*, s. 257; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi’l-beşer*, s. 421; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 645; Efendizâde Abdullah, *Umdetü’l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti’n-Neşr*, s. 483-487.

⁴³⁵ “Bu, öncekilerin geleneğinden başka bir şey değildir.”

⁴³⁶ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 335-336; Dâni, *Câmiu’l-Beyân*, c. 2 s. 318-319; el-Paluvî, *Zübdetü’l İrfan*, s. 257; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi’l-beşer*, s. 423; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 645; Efendizâde Abdullah, *Umdetü’l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti’n-Neşr*, s. 483-487.

⁴³⁷ “Bir de dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz.”

⁴³⁸ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 336; Dâni, *Câmiu’l-Beyân*, c. 2 s. 316-321; el-Paluvî, *Zübdetü’l İrfan*, s. 257; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi’l-beşer*, s. 423; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 646; Efendizâde Abdullah, *Umdetü’l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti’n-Neşr*, s. 483-487.

Nâfi', İbn Kesîr, İbn Âmir ve Ebû Ca'fer'ayet-i kerimede⁴³⁹ geçen أَصْحَابُ (eshâbu'l-eyketi) kelimesindeki “ل” (lam) harfini fetha ile sondaki esreli “ة” (ta) harfini de meftuh olarak أَصْحَابُ لَيْكَةِ (eshâbu leykete) olarak okumuşlardır.⁴⁴⁰

182. Ayet:

وَزُنُوا بِالْقِسْطِ الْمُسْتَقِيمِ

Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Bekr, Ebû Ca'fer, Şeyh Ya'kub ayet-i kerimede⁴⁴¹ geçen بِالْقِسْطِ (bil-ķîstâsi) kelimesindeki “ق” (ķaf) harfini damme ile بِالْقِسْطِ (bil-ķustâsi) olarak okumuşlardır.⁴⁴²

187. Ayet:

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

İmam Âsım'ın râvisi olan Hafs'ın dışındaki bütün imamlar ayet-i kerimede⁴⁴³ كِسْفًا (kisfen) kelimesinde fethalı “س” (sin) harfini sükûn ile كِسْفًا (kisfen) okumuşlardır.⁴⁴⁴

⁴³⁹ “Eyke halkı da peygamberleri yalanladı.”

⁴⁴⁰ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 336; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 319; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 257; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 423; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 646; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴⁴¹ “Doğru terazi ile tartın.”

⁴⁴² Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 336; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 319; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 257; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 423; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 646; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴⁴³ “Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi gökten üzerimize bir parça düşür.”

⁴⁴⁴ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 336; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 319-320; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 257; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 423; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 646; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

193. Ayet:

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ

İbn Âmir, Ebû Bekr, Hamza, Kisâi, Şeyh Ya‘kub ve Halef ayet-i kerimede⁴⁴⁵ geçen نَزَلَ (nezele) kelimesindeki fethalı “ز”(ze)’i şedde ile نَزَّلَ (nezzele), الرُّوحُ (er-rûhu) kelimesindeki “ح”(ħa)’ı da fetha ile الرُّوحُ (er-rûħa) ve الْأَمِينُ (el-emînu) kelimesinin sonundaki “ن”(nun) harfini de fetha ile الْأَمِينُ (el-emîne) olarak okumuşlardır.⁴⁴⁶

197. Ayet:

أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ

Ayet-i kerimede⁴⁴⁷ geçen يَكُنْ (yekûn) kelimesindeki “ي”(ya) harfini “ت” ile تَكُنْ (tekûn) ve آيَةٌ (ayeten) kelimesindeki “ة” (te) harfini damme tenvin ile (âyetun) olarak İbn Âmir okumuştur.⁴⁴⁸

217. Ayet:

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

⁴⁴⁵ “Uyarıcılardan olası diye onu güvenilir Ruh (Cebrail) senin kalbine apaçık Arapça bir dil ile indirmiştir.”

⁴⁴⁶ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 336; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 320-321; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 258; ed-Dimyâti, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 424; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 647; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴⁴⁷ “İsrailoğulları bilginlerinin onu bilmesi, onlar (Mekke müşrikleri) için bir delil değil midir?”

⁴⁴⁸ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 336; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 320; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 258; ed-Dimyâti, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 424; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 647; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

Nâfi‘, İbn Âmir ve Ebû Ca‘fer ayet-i kerimede⁴⁴⁹ geçen وَتَوَكَّلْ (ve-tevekkel) kelimesindeki “و”(vav) harfini hazf edip “ف”(fa) ile فَتَوَكَّلْ (fe tevekkel) olarak okumuşlardır.⁴⁵⁰

224. Ayet:

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ

Ayet-i kerimede⁴⁵¹ geçen يَتَّبِعُهُمُ (yettebiu‘hum) kelimesindeki “ت”(ta) harfini sükûn ile esreli olan “ب”(ba) harfini de fetha ile يَتَّبِعُهُمُ (yetbeu‘hum) olarak İmam Nâfi‘ okumuştur.⁴⁵²

⁴⁴⁹ “Ve o azîz, rahîme tevekkül et.”

⁴⁵⁰ Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 336; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 320; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 258; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 424; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 647; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

⁴⁵¹ “Şairlere gelince onlar da sapıklara tâbi olurlar”

⁴⁵² Cezerî, *en-Neşr*, c. 2 s. 336; Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, c. 2 s. 320-321; el-Paluvî, *Zübdetü'l İrfan*, s. 258; ed-Dimyâtî, *İthâfu fuzalâi'l-beşer*, s. 424-425; Abdulfettâh el- Kâdî, *el-Budûruz-Zahire*, s. 648; Efendizâde Abdullah, *Umdetü'l-hallân*, s. 450-454; Abdulfettâh el- Kâdî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 483-487.

2.3.3.Şuarâ Sûresi Vücûhât Şeması

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ	طَسَمَّ
جمہور	۳۳۔ ا د ح ك ع یع
ج	امالہ ۳۳۔ ص رخل
توسط	" اظہار ۳۔ ف
طول	سکتہ ۳ سکتہ ۳۔ جمع

وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَى هَرُونَ

غیر ج ض یع

نقل — ج

سکتہ — ض

وَيَضِيقُ — وَلَا يَنْطَلِقُ — یع

قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

١- أَرْجِهْ ————— ٣ ————— ب عى

أَرْجَيْتُهَا- صله ————— ٣ ————— د

أَرْجَيْتُهُ ————— ٣ ————— ح يع

أَرْجَيْتُهَا ————— ٣ ————— جع

٣- ارجه ————— ٣ ————— ب

أَرْجَيْتُهُ ————— ٣ ————— ط

أَرْجَيْتُهَا ————— ٣ ————— ل

أَرْجَيْتُهُ ————— ٣ ————— م

————— ٣ ————— ن

أَرْجَيْتُهَا ————— ٣ ————— رخل

٥- أَرْجَيْتُهَا ————— ٥ ————— ج

————— ٥ ————— ف

قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

غير ج د ر جمع

صله ب د جمع

صله ٣ ب

صله ٥ ج

سكت ض

نعم ر

فَالْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ

تَلْقَفُ ا ك ص ج ع

ابدال ج

ع

صله هِيَ تَلْقَفُ ه

تَلْقَفُ ز

تقلل تَلْقَفُ ط

ابدال ي

تقلل تقلل تَلْقَفُ ابدال ج

اماله اماله تَلْقَفُ ابدال ف

خل

قَالُوا أَنْزَلْنَا لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَالُونَ

١ ————— ب د ط

وَأَتْبَاعُكَ ————— يع

ابدال ————— ادغام ————— ي
جمع —————

٣ ————— ب ط ك ن ر خل

٥ ————— ابدال ————— نقل ————— ج
نقل ————— ف
سكت

وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ

١ ————— ب ح يع

صلة ————— ب د جمع

٣ ————— ب ط ك ن ر خل

صلة ————— ب

٥ ————— ج ف

أَمَدُّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَيْنِ

_____ غير د ض جع

بلغ — ض

صله — ب د جع

وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

_____ غير د م ص ف ر

وَعُيُونٌ — د م ص قدر

بلغ و عيون — ض

إِنْ هَذَا إِلَّا خُلِقَ الْأَوَّلِينَ

_____ ١ _____ ب

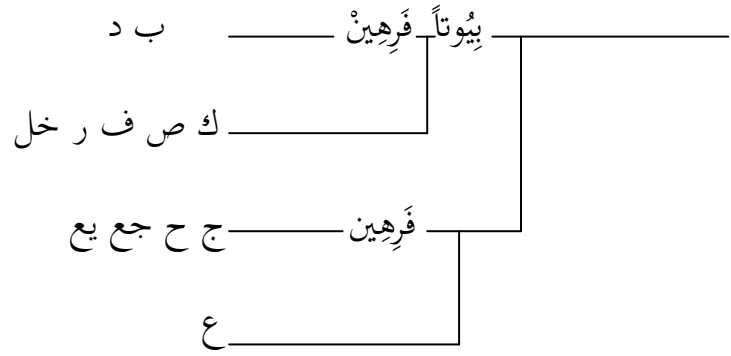
خَلْقٌ — د ح جع يع

_____ ٣ _____ ب ك ن خل

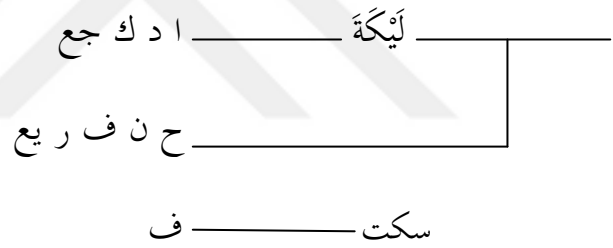
خَلْقٌ — ط ر

_____ ٥ _____ نقل — ج ن

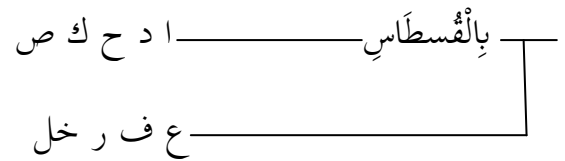
وَنَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ

كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ

وَزُنُوا بِالْقِسْطِ الْمُسْتَقِيمِ

أَوْ مَ يَكُنْ هُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ

ب ح يع ————— ٣ — ١ — ٣ —————

ب ط ن ر خل ————— ٣ — ٣

فر ————— ٥ — ٥ — ٥ — ته
١ ته

بلغ ————— ٥ — ٥ — ٥ — ته
ض ١ ته

ب د ————— ٣ — ١ — ٣ ————— صلة

جع ————— ٣ ته
١ ته

ب ————— ٣ — ٣ — ٣ ————— صلة ٣

ج ————— ٥ — ٥ — ٥ ————— صلة ٥ نقل
توسط نقل
طول نقل

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

فَتَوَكَّلْ ————— ا ك جع

د ح ن ف ر يع —————

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ

ب د ح ع جع _____

نقل — ج

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ — ك ص ر يع خل

نقل — ف
سكت

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FURKÂN VE ŞUARÂ SÛRELERİ BAĞLAMINDA ŞEVKÂNÎ'NİN KIRAATLARA BAKIŞI

3.1. Kıraat Kaynakları

Şevkânî eserinde kıraatle ilgili yararlandığı kaynakları çeşitli şekillerde aktarmıştır. Bu bağlamda Şevkânî; bazen bir rivayeti aktarırken sadece müfessirin adını, bazen eserin adını, bazen de hem müellifi hem de eseri, birlikte zikretmiştir. Biz de ikinci bölümde zikrettiği kıraat farklılıklarını Furkân ve Şuarâ sûreleri üzerinde tespit etmiştik. Şimdi ise bu iki sûrede Şevkânî'nin değinmiş olduğu kıraat farklılıklarının kaynaklarını tespit etmeye çalıştık.

Şevkânî Furkân ve Şuarâ sûrelerinde farklı okuyuşlar ile ilgili rivayetleri aktarırken belirli bir metod takip etmemiştir. Mesela rivayetleri zikrederken râvinin ismi ya da eseri hakkında açıklama yapmadan sadece isimlerini yazıp meçhul bırakmıştır. Şaz ve meşhûr imamları da birbirinden ayırmadan vermiştir. On meşhûr imamın hepsinin okuyuş farklılıklarını isimlerini zikrederek aktarmıştır. Bu çalışmada tespit ettiğimiz kıraat kaynaklarını verirken on meşhûr imamı daha önce açıklamıştık. Şevkânî'nin kıraat kaynaklarının başında onlar gelmektedir. Bunun dışında Şevkânî'nin değinmiş olduğu diğer kıraat kaynakları aşağıda tespit ettiğimiz şekildedir.

Sahabeden kaynak olarak kullandığı kişiler;

Ubey b. Ka'b (19/640),⁴⁵³ Abdullâh b. Mes'ûd (32/653),⁴⁵⁴ Abdurrahman b. Avf (31/653),⁴⁵⁵ Ebû Süleyman Muhammed b. Talha ibn Abdullah (36/657),⁴⁵⁶ Abdullâh b. Abbas (68/687),⁴⁵⁷ Abdullâh b. Zübeyir (73/692)⁴⁵⁸

⁴⁵³ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s.136

⁴⁵⁴ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s.125, 144, 146,

⁴⁵⁵ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s.1

⁴⁵⁶ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s.118,

⁴⁵⁷ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 121, 136,

⁴⁵⁸ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s.121; Yukarıda zikrettiğimiz kaynakları Şevkânî sadece isim olarak aktarmış olup onların eserlerine yer vermemiştir.

Tâbîûn ve sonrasında kaynak olarak kullandığı kişiler;

Mücâhid b. Cebr (103/721),⁴⁵⁹ Şa'bî (104/722),⁴⁶⁰ İkrime (105/723),⁴⁶¹ Ebû Recâ' İmrân b. Teym el-Utâridî (105/723-24),⁴⁶² Hasan el-Basrî(110/728),⁴⁶³ Talha b.Mûsârrîf (113/730),⁴⁶⁴ Katâde (117/735),⁴⁶⁵ Muhammed b. Ka'b el-Kurezî (118/736),⁴⁶⁶ Zeyd b. Ali (123/740),⁴⁶⁷ İbn Muhaysın(123/740),⁴⁶⁸ İbn Şihâb ez-Zührî (124/742),⁴⁶⁹ Ali b. Ebî Talha (143/760),⁴⁷⁰ A'meş (147/764),⁴⁷¹ İbn İshâk (151/768),⁴⁷² İbrâhim b. Ebi Able (152/770),⁴⁷³ Ebû Hayvah (776/1374),⁴⁷⁴ Sîbeveyhi Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî (180/796),⁴⁷⁵ Ebü'l-Hasen Alî b. Hamza b. Abdillâh el-Kisâî el-Kûfî (189/805),⁴⁷⁶ el-Ferrâ (207/822),⁴⁷⁷ Ebû Ubeyde Ma'mer b. Musennâ (210/825),⁴⁷⁸ Muhammed b. Abdullah ibn es-Semef'a el-Yemâni (213/829),⁴⁷⁹ Ebû Zeyd Saîd b. Evs b. Sâbit el Ensârî (215/830),⁴⁸⁰ Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî (235/849),⁴⁸¹ Abd b. Humeyd (249/863),⁴⁸² Humeyd b. Zencûye (251/865),⁴⁸³ Zeccâc (311/923),⁴⁸⁴ Ebü'l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm (Muhammed) b. Keysân (320/932),⁴⁸⁵ İbn Ebî Hâtim (327/939),⁴⁸⁶ Ebû Cafer en-Nahhâs (338/949),⁴⁸⁷ Ebû Amr b. Es-Semâk

⁴⁵⁹Şevkânî, *a. g. e., c.*, 4 s. 91

⁴⁶⁰Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 129

⁴⁶¹Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 109

⁴⁶²Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 96

⁴⁶³Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 90, 97, 119, 120.

⁴⁶⁴Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 83,109,

⁴⁶⁵Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 85,125,

⁴⁶⁶Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 96,114

⁴⁶⁷Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 112

⁴⁶⁸Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 90,

⁴⁶⁹Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 125

⁴⁷⁰Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 97

⁴⁷¹Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 85, 96, 113, 114, 116, 125,

⁴⁷²Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 140.

⁴⁷³Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 108, 145.

⁴⁷⁴Şevkânî, *a. g. e.,c.* 4 s. 90, 127, 136.

⁴⁷⁵Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 127.

⁴⁷⁶Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 97.

⁴⁷⁷Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 91, 120.

⁴⁷⁸Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 90, 96, 112, 113, 114, 125, 127, 135, 155.

⁴⁷⁹Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s.157, 145.

⁴⁸⁰Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 122,

⁴⁸¹Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 118, 125, 152.

⁴⁸²Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 90.

⁴⁸³Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 90 (İsimde açıklama yoktur Humeyd geçtiği için zikrettik.)

⁴⁸⁴Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 82, 114.

⁴⁸⁵Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s.

⁴⁸⁶Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 90, 96, 113, 122, 125.

⁴⁸⁷Şevkânî, *a. g. e., c.* 4 s. 121, 134, 144, 146,

(344/955),⁴⁸⁸ Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân Ebû Şeyh, (369/979),⁴⁸⁹ Ebû Ali el-Fârîsî (377/949),⁴⁹⁰ Abdurrahmân es-Sülemî (412/1021),⁴⁹¹ Sa'lebî (427/1036),⁴⁹² ez-Zehrâvî (454/1062),⁴⁹³ İbn Hazm (456/1063),⁴⁹⁴ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (671/1272),⁴⁹⁵ Abdurrahman b. Hasan el-Ekvâ' (1206/1791)⁴⁹⁶.

Şevkânî çoğunlukla Yahya bin Vessâb'⁴⁹⁷ tan rivayetlere yer vermiştir. Fakat Yahya bin Vessâb' hakkında geniş bir bilgiye ulaşamadık A'meş'in hocası olduğuna dair bir bilginin dışında. Ayrıca Zeydî mezhebinin öncülerinden Zeyd b. Ali (122/740) de kıraatler konusunda Şevkânî'nin önemli düzeyde faydalandığı âlimlerdendir. İbn Ebî Hâtim (327/939)'in Tefsiru'l-Kur'ân'ı: Şevkânî, rivâyetlerin kaynağı için en çok bu tefsirden yararlanmış ve isnad bakımından pek çok rivâyeti bu tefsirden eserine aktarmıştır.

3.2. Furkân ve Şuarâ Sûrelerindeki Kıraat Metodu

Müfessirlerin manaya etkisi bakımından genellikle farklı kıraat okuyuşlarından tefsirlerinde çokça yararlandıkları görülmektedir. Ancak müfessirler sahih(mütevâtir) kıraatlerin yanında, kıraat ilminde 'şaz' diye isimlendirilen senedinde zayıflık olan farklı kıraatlere de yer vermişlerdir. Bu bakımdan şaz kıraatlerin de tefsirlerde çokça yer aldığı görülmektedir.

Şevkânî tefsirinde en kapsamlı olarak kıraatlere yer vermiş olup Fethü'l-Kadîr tefsirinde sadece sahih kıraatleri değil Mütevatir, Meşhûr ve Şaz kıraatlerin hepsinden yararlanmıştıdır. Kanaatimizce bunun sebebi şaz kıraatlerin tefsire zenginlik katmasından ve fıkıh ilmine de kaynaklık etmesidir.⁴⁹⁸ Çünkü Şevkânî kıraatleri

⁴⁸⁸Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 122.

⁴⁸⁹Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 108.

⁴⁹⁰Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 97, 118.

⁴⁹¹Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 152.

⁴⁹²Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 125.

⁴⁹³Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 121.

⁴⁹⁴Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 125.

⁴⁹⁵Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 81.

⁴⁹⁶Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 116, 90, 118, 119, 120, 135,136, 140, (Şevkânî verdiğimiz bu kaynaklarda tanınmsız sadece "Hasan" diye zikretmiştir.)

⁴⁹⁷Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 96, 116, 120, 125, 135. Doğum ölüm bilinmiyor fakat A'meş'in hocası olarak ve T.D.V *İslam ansiklopedisinde* c. 10 s. 147, Ebû Abdurrahman Es-Sülemî'nin hayatında c. 44 s. 449, Zir B. Hubeyş'in hayatında ismi geçmektedir.

⁴⁹⁸ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 1 s. 672.

tefsirinde kullanırken onları fakih yönü ile değerlendirmeye tabii tutmuş ve mezheplerden örnekler vermiştir.⁴⁹⁹

Furkân ve Şuarâ sûreleri bağlamında yaptığımız araştırmamız neticesinde kıraat farklılıklarından manaya etkisi olan kıraatlerin yanı sıra manaya etkisi olmayanlara da yer verdiğini, onun kıraatleri zikrederken cümleye hep قرا ile başlamış⁵⁰⁰ ve meşhûr imamlar ile şaz imamlar arasında bir ayırım yapmadan vermiştir. Ayrıca müellif farklı okuyuşlarla birlikte tecvid kuralları ve kavramlarına da yer vermiştir.⁵⁰¹

Şevkânî bazı farklı okuyuşları sadece rivayet eden imamı zikredip manaya değinmemişken bazı okuyuşlarda ise manaya da değinmiştir. Ayrıca o kıraati nakleden meşhûr imamların ismini veya memleketlerini zikretmiş fakat bu rivayeti hangi kıraat kitabından aldığından bahsetmemiştir.⁵⁰² Şevkânî tefsirlerde geçen kıraatleri aktarırken ya tefsirin ya da müfessirin ismini verip kıraati aktarmıştır.⁵⁰³ Fakat o bazı kıraat kaynaklarını zikrederken ayete dair herhangi bir açıklama yapmadan eser ismi vermeden tek bir (meçhul) isim zikrederek kıraati vermiştir.⁵⁰⁴ Onun kaynak vermeden sadece قبل lafzı ile verdiği kıraatler de olmuştur.⁵⁰⁵ Şevkânî kıraatler ister anlama etki etsin ister etmesin yine de tefsirinde bunlardan çokça bahsetmiştir. Müfessir sûrelerin başlarında bulunan hurûf-u mukatta harflerinde imamların yapmış olduğu sekte, imâle ve beyne gibi okuyuşlara da değinmiştir.⁵⁰⁶

Şevkânî'nin aktardığı kıraat rivayetlerinin Arap dili gramerindeki yerinden de bahsederek gramere dair bilgiler vermiştir. Bazı kıraat farklılıklarında kelimenin aslını verirken bazen bir kurala dayanıp harfin ya da harekenin neden hafz edildiğinden söz etmiştir.⁵⁰⁷

⁴⁹⁹ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 459.

⁵⁰⁰ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 83, 85, 90.

⁵⁰¹ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 125.

⁵⁰² Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 113.

⁵⁰³ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 91.

⁵⁰⁴ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 83, 109.

⁵⁰⁵ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 107, 136.

⁵⁰⁶ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 125.

⁵⁰⁷ Şevkânî, *a. g. e.*, c. 4 s. 136.

Şevkânî kelimelerin bir kısmındaki farklılıkların sebepleri üzerinde de durmuştur. Bunun bir kelimenin farklı okunuşunun kapsamlı bir anlama sahip olmasından ya da muhatapların çokluğundan dolayı müfred kelimenin çoğul okunmasından kaynaklandığını belirtmiştir.⁵⁰⁸ O kelimerdeki farklı okuyuşun bir sebebinin de önceki ayete atıf yapılmasından dolayı olduğunu aktarmıştır.⁵⁰⁹

3.3.Kıraat-Tefsir İlişkisi / Kıraat İlminin Tefsirdeki Önemi

Kıraat ilminin temeli itibari ile sağlam bir senede, Arap dili gramerine ve resm-i hatt'a uygun olması gibi kurallara bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu kurallara bağlı olarak Kur'an-ı Kerim'deki kelimelerin sûreti üzerinde farklı kıraat rivayetleri günümüze kadar gelmiştir. Söz konusu kıraat farklılıklarının bir kısmı manaya etkisi olmayan, medd mertebeleri, tahfif, teshil, tahkik, imâle, beyne, cehr, hems ve gunne gibi harf ve harekelerin ihtilâflarını içerir. Diğer farklılıklar ise kelimenin yapısıyla ilgili olan kıraatlerdir, bunlar manaya ve yoruma etkili okuyuşlardır.⁵¹⁰

İlimler arasında önemli bir yeri olan kıraat ilminin Kur'an'ın okunuşu ile olan irtibatından dolayı, tefsir ilmi ile yakından ilişkisi vardır ve onun bugünkü seviyeye ulaşmasında çok büyük katkısı olmuştur. Birçok tefsir kitabının kıraatlere yer verdiği aşikârdır. Hatta bazı müfessirler eserlerinde kıraat farklılıkları için başlıklar ve bölümler bile ayırmışlardır. Müfessirlerin bilmesi gereken ilimler arasında sahabenin kıraat farklılıklarına göre yaptıkları tefsirleri bilmenin öneminden de bahsedilmiştir.⁵¹¹

Şevkânî de tefsirinde kıraatlerden büyük ölçüde yararlanmış ve bu bağlamda dilbilimle kıraat arasındaki ilişkiye dair bilgiler aktarmıştır. Aynı şekilde bu kıraatleri sarf ve nahiv yönünden inceleyip bilgiler vermiştir. Şevkânî kıraat rivayetlerini verirken genellikle kendi görüşünü belirtmiş ve hangi kıraati tercih ettiğini sebebi ile birlikte açıklamıştır. Furkân ve Şuarâ sûrelerini incelediğimiz Fethü'l-Kadîr tefsirine kıraatler, kaynak ve anlam bakımından zenginleştirmiştir. Şevkânî okuyuş farklılıklarını zikrederken sadece kıraat kaynakları ile yetinmemiş kıraatleri

⁵⁰⁸ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 119, 120.

⁵⁰⁹ Şevkânî, *a.g.e.*, c. 4 s. 85.

⁵¹⁰ Karaçam, *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, s. 127.

⁵¹¹ Suyûtî, *a.g.e.*, s. 155.

inceleyen tefsircilerden de rivayetler olarak tefsirine katkıda bulunmuştur. Kısaca kıraat farklılıkları Fethü'l- Kadir tefsirine fikh, dilbilim kuralları ve anlam yönünüyle zenginlik katmıştır. Kıraat – tefsir ilişkisi bizim çalışmamızın da dışında geniş bir konu olduğu için burada kısaca değinmek istedik.

SONUÇ

“Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'inde Furkân ve Şuarâ sûrelerindeki kıraat farklılıkları” başlıklı çalışmamızda adından da anlaşılacağı gibi bir tefsir ve iki sûre özelinde kıraat farklılıklarını inceledik.

Bu bağlamda öncelikle kıraat ilmi hakkında yazılmış olan ilk kaynaklara ulaşmaya çalıştık. “Kıraat” ve “Kıraat ilmi” terimleri konun anlaşılması amacıyla açıkladık. Kıraat çeşitlerini ve meşhûr kıraat imamların hayatını yine konuya giriş mahiyetinde çeşitli kaynaklardan aktardık.

Tefsirini incelediğimiz Şevkânî'nin hayatını ve ilmi şahsiyetini de müellifin kendi eserlerinden araştırdık. Ayrıca eserleri içerisinde Fethü'l-Kadîr tefsirinin özelliklerini ve metodunu ayrıca tefsir kaynaklarını söz konusu iki sûre özelinde tespit ettik. Tespitimiz sonucunda tefsir kıraat ilişkisini kısaca anlatmaya çalıştık.

Çalışmamızın konusu olan Furkân ve Şuarâ sûreleri hakkında çeşitli tefsirlerden bilgiler topladık ve sebep-i nüzûllerini inceledik. Bunun yanı sıra Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'inde bu sûrelerdeki değinmiş olduğu kıraat farklılıklarını tespit ettik. Ayrıca bu iki sûredeki diğer meşhûr ve mütevatir okuyuş farklılıklarını da başta Cezerî olmak üzere kıraat kaynaklarından aktarıp bu kıraat farklılıklarının Türkiye’de usûl olarak okutulan Mısır Tarîki üzere vücûhât şemasını çıkardık.

Tezimizde Şevkânî'nin Furkân ve Şuarâ sûrelerinde kullanmış olduğu kıraat kaynaklarını tespit edip tefsirinde bu kıraatleri nasıl kullandığını inceledik.

Araştırmamız neticesinde;

Şevkânî'nin ilmi şahsiyetinde bir takım kıraat kaynaklarından ilim tahsil ettiği anlaşılmaktadır. Yine Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'de Furkân ve Şuarâ sûrelerinde zikretmiş olduğu kıraat farklılıklarını okuyucuya göstermektedir. Şevkânî'nin Furkân ve Şuarâ sûrelerindeki meşhûr ve mütevatir kıraatlerin hangi imamlar tarafından rivayet ettiği de çalışmamızın ortaya koyduğu bir başka neticedir. Şevkânî Furkân ve Şuarâ sûrelerinde çeşitli kıraat kaynakları kullanmış ve bunları kendine has bir yöntemle vermektedir. Şevkânî yararlanmış olduğu kıraat kaynaklarının büyük bölümünü müfessirlerden almaktadır. Şevkânî kıraat rivayetlerini aktardıktan sonra

üçüncü bölüm kaynaklar kısmında zikrettiğimiz Ebû Ubeyde ve Ebû Hâtim'in bu rivayetlerden hangilerini tercih ettiğini sıkça belirtmiştir. Şevkânî'nin Zeydî mezhibinin öncülerinden olan Zeyd b. Ali'nin kıraat rivayetlerinden çokça yararlandığı da gözden kaçmamaktadır. Ayrıca o, kıraat farklılıklarını ilk mushaflardan örnekler vererek aktarmakla birlikte, çeşitli kıraatler içerisinde kendi tercihini de zaman zaman bazı yerlerde zikretmektedir.

Çalışmamız kıraat ilminde farklı okuyuşları, çeşitli tefsir kitaplarında tespit etme ve bu kıraatleri ortaya koyma açısından önem arz etmektedir. Biz de Şevkânî'nin tefsirinde iki sûre çerçevesinde ele aldığı farklı kıraatleri tespit etmek sûretiyle bir nebze de olsa bu alana katkı sunduğumuzu düşünüyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

Abdulfettâh el- Kâdî, *El-Budûruz-Zahire fi'l-Kırâati'l Aşera el-Mütevâtira min Tarîykiş Şâtibiyyeti Ved-Durâ*, Daru'l-Kûttabi'l-Arabiyyî,(thk.. Abdul Kâdîr Mahmûd el-Kibâr) Beyrut-Lübnan, 2008.

Abdurrahman Çetin, *Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, İstanbul 2010.

Ali Osman Yüksel, *İbn Cezeri ve tayyibetü'n-neşr*, (Doktora Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l kıraati'l-aşr), Matbu tez İstanbul 2012.

Âlûsî, Şihabüddin Mahmud b. Abdullah el-Bağdadî, Ebû's-Sena, *Rûhu'l-Meânî*, 1217, Beyrut Lübnan, Mısır: Bulak Matbaası, 1301.

Bedrettin Çetiner, *Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzul Kur'an Âyetlerinin iniş Sebepleri*, İstanbul Çağrı Yayınları, 2002.

Buharî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, Ebû Abullah (256/870), *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul 1981.

Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, Beyrut, 1980.

_____,*en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, *Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, (thk.. Ali Muhammed ed Dabba), Beyrut 2002.

_____,*et-Temhîd fi 'ilmi't-tecvîd*,(thk., Ali Hüseyin el-Bevvâb), Riyad 1985.

Cürcânî, Ali b. Muhammed Eş-Şerîf, *et-Tarifât*, Lübnan, Beyrut, 1985.

Dânî, Ebû Amr Osman b. Said, *Kitabu't-Teysir fi'l-Kıraati's-Seb'a*, Beyrut 1984,

_____,*Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's-Seb'a'l-Meşhûra*, (tahk. Prof. Dr. Muhammed Kemal ATİK), Ankara 1420/ 1999.

Ebû's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddîn el-İmâdî, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm İlâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm Mektebetü'r-Riyadi'l-Hediyetî*, h.982.

ed-Dimyâtî, Benna Muhammed b. Ahmed, *İthâfu fuzalâi'l-beşer fi'l-kirâati'l-erbaate aşer*, h.117, (thk. Şeyh Enes Mehra), Beyrut Lübnan, 2006.

Faruk Özdemir, *Şevkânî'nin Fethü'l-Kadîr'indeki Kaynakları ve Metodu* 2013 (yayınlanmış doktora tezi), OMÜ Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı 2013.

Fatih Aydın, *Mısır Tarîki Şeyh Atâullah Mesleği Üzere Aşere Kaideleri*, Konya 2004,

Gumârî, Muhammed Hüseyin b. Ahmed, el-İmâm eş-Şevkânî Müfessiren, Dâru's-Şurûk, Cidde, 1981.

Halîl b. Ahmed, el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'Ayn*, (Thk. Dr. Abdulhamid hendâvî), Dâru Kütübî'l ilmiyye, Beyrut, 2003.

Hamidan, Ūsame b. Abdul-Muhsin, *es-Sahih min esbab-ı en-Nüzül*, Beyrut 1999/1460.

İbn Kesîr, İmadüddin İsmail b. Ömer b. Kesir ed-Dimaşki Ebü'l-Fida, *Tefsiru'l-Kur'ani'l Kerim*, h. 774.

İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrerem el-Ensârî, *Lisânu'l-Arab*, Dâru'l Mısıriyye, Mısır.

İbn Mücâhid, Ebû Bekir Ahmed b. Mûsâ *Kitâbu's-Seb'a fi'l-Kirâât*, (thk. Şevki Dayf), Kahire 1400.

İbn-u Mihrân en-Nisâbûrî, *el-Ğâye fi'l-Kiraati'l-Aşr*, (thk. Muhammed Ğiyâs el-Cenbâz), 2. baskı, Riyad, 1990

İsfahânî, Ragıb, *el Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an*, (thk., Muhammed Seyyid), Daru'l marife, Beyrut,

İsmail Cerrahoglu, *Tefsir Tarihi*, Ankara, 1988.

İsmail Hakkı İzmirli, *Tarih-i Kur'an*, İstanbul 1956,

İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 6. Baskı, M.Ü.

_____, *Kırâat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri*, İstanbul, 1996, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2010,

Kaya Eyüp, Said, Nail Okuyucu. “Şevkânî”, *DİA*, İstanbul, 2011.

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr, *Camîu Ahkami'l-Kur'ani'l Mubin*, 671 Hicri.

Mehmet Ali Sarı, “Âsim b. Behdele”, *DİA*, İstanbul 1991, III,

Mevlüt Güngör, *Kur'ân Arastırmaları I*, İstanbul Kur'ân Kitaplığı, 1995.

Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân fî İdâhi Zübdetü'l-İrfân*, İstanbul 1287.

Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasan b. Beşir, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, 150/767 Beyrut 2003.

Müslim, Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul, 1981

Nail Okuyucu, *Şevkânî'nin Fıkıh Tarihi Anlayışı ve Mezheblere Bakışı*, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Nüveyri, Abdu'l-Fettâh Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali Nüveyri, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fî'l-kıraati'l-aşr*, (thk. Mecdî Muhammed Sürur Sa'd Baslum), Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye Beyrut 2009.

Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtü'l-Müfessirîn*, İstanbul 2008.

Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-Müellifîn Terâcimu Mûsânnifi'l-Kütübi'l-'Arabiyye*, Beyrut 1376.

Paluvî, eş-Şeyh Hâmid b. Abdulfettah *Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'ân*, Matbu tez (Mustafa Atilla Akdemir Zübdetü'l-İrfân adlı eserinin metodolojik tanıtımı ve tahkiki), İstanbul 1999

Râzî, Muhammed b. Ömer, *Mefatihü'l-Gayb dâr'ül-fikr*, Beyrut, 1981.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurraman b. Ebû Bekr *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (thk.. Mustafa Şeyh Mustafa), Lübnan-Beyrut 2008.

Süleymân b. Eş'as Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, İstanbul 1981, vitr s.22.

Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlani, *Fethü'l-Kadîr el-Câmi' beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min ilmi't-Tefsîr*, (thk. Dr. Aburrahman Umeyre), Kâhire, 1998.

_____, *el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsin men Ba'de'l-Karni's-Sâbi'*, Beyrut, trs.

_____, *el-Fevaidü'l-mecmua fi'l-ehâdisi'l-mevzua*, 1250/1834; (thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yeman) Kahire 1960.

_____, *Neylü'l-Evtâr Şerhi Muntekâ'l-Ahbâr min Ahâdisi Seyyidi'l-Ahyâr*, (Thk. Enver el-Bâz,) Dâru'l-Vefa, Mısır, 2008.

Taberî, Muhammed b. Cerir *Camiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'an*, (thk: Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî) 1.Basım, Riyad, Daru Alemi'l-Kütüp, 2003.

Tayyar Altıkulaç, "Kırâat" md. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2000,

_____, "Bezzî", *DİA*, İstanbul 1992.

_____, "Duri", *DİA*, İstanbul 1994.

_____, "Ebû Amr", *DİA*, İstanbul 1994.

_____, "Ebû Bekir b. Ayyaş", *DİA*, İstanbul 1994.

_____, "Ebû Ca'fer el-Kârî", *DİA*, X, İstanbul 1994.

_____, "Ebül-Hâris", *DİA*, İstanbul 1994.

_____, "Hafs b. Süleyman", *DİA*, İstanbul 1997.

_____, "Halef b. Hişam", *DİA*, İstanbul 1997.

_____, "Hallâd b. Hâlid", *DİA*, İstanbul 1997.

_____, "Hamza b. Habib", *DİA*, İstanbul 1997.

_____, "Hişam b. Ammar", *DİA*, İstanbul 1998.

- _____, “İbn Âmir”, *DİA*, İstanbul 1998.
- _____, “İbn Cemmaz”, *DİA*, İstanbul 1999.
- _____, “İbn Kesîr, Ebû Ma'bed”, *DİA*, İstanbul 1999.
- _____, “İbn Verdân”, *DİA*, İstanbul 1999.
- _____, “İbn Zekvan”, *DİA*, İstanbul 1999.
- _____, “İdris”, *DİA*, İstanbul, 2002.
- _____, “Kîsai”, *DİA*, Ankara,2002.
- _____, “Kunbul”, *DİA*, Ankara 2002.
- _____, “Ravh”, *DİA*, İstanbul, 2007.
- _____, “Ruveys”, *DİA*, İstanbul 2008.
- _____, “Sûsî”, *DİA*, İstanbul 2009.
- _____, “Verrâk,”, *DİA*, İstanbul 2013.
- _____, “Ya‘Küb El-Hadramî”, *DİA*, İstanbul 2013.
- _____, “Kâlûn”, *DİA*, İstanbul 2001.
- _____, “Nâfi”, *DİA*, İstanbul 2006.

Tirmizî, Ebû İsâ, *Sünenü 't-Tirmizî*, İstanbul, 1981.

Vâhidî, Ebû'l Hasan Ali b. Ahmed, *Esbâbü Nüzûl'il-Kur'an*, (thk.. es-Seyyid Ahmed Sakar) 1969.

Yakup Bıyıkoglu, *Şevkânî' nin Fethu'l Kadîr'inde Esbâb-ı Nüzûl ve Kur'an'ın Anlaşılması* (Ayetlerin İniş Sebepleri), İstanbul Rağbet Yayınları, 2005.

Yakup Bıyıkolu, *Şevkânî'nin Kur'an'ı Yorumlama Yöntemi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi,) Deü, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2012.

Yavuz, Adil. *eş-Şevkânî ve Hadisçiliği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2002.

Zehebî, Muhammed b. Ahmet, *Ma'rifetü'l-kurrai'l-kibâr 'ale't-tabakati ve'l-a'sar*, 673 2.baskı Beyrut/Suriye, 1988.

_____, Muhammed Hüseyin *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, Kâhire 1976.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	CİHAT ÇELİK
Doğum Yeri ve Tarihi	17.10.1989 - BATMAN
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
Bildiği Yabancı diller	ARAPÇA
Bilimsel Faaliyetleri	KIRAAT İLMİ
İş Deneyimi	
Stajlar	Pedagojik Formasyon Stajı
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
İletişim	
E-Posta Adresi	chtclk42@gmail.com
Tarih	